

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΡΟΤΥΠΟ ΕΛΕΓΧΟΥ 540 - Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΤΩΝ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΤΙΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ

ΤΟΥ

ΚΟΣΜΙΔΗ ΧΡΗΣΤΟΥ

Επιβλέπων Καθηγητής: Ταχυνάκης Παναγιώτης

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Θεσσαλονίκη 2018

Αφιερώνεται
Στην οικογένειά μου
για την αμέριστη συμπαράστασή της

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου,
καθώς και όλο το ακαδημαϊκό προσωπικό του πανεπιστημίου,
για την ουσιαστική υποστήριξη που μου παρείχαν

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Αφιερώσεις.....	ii
Ευχαριστίες.....	iii
Πίνακας Περιεχομένων	iv
Περίληψη.....	vii
Κεφάλαιο 1 - Εισαγωγή.....	1
1.1 Εισαγωγικά Σχόλια.....	1
1.2 Σκοπός της Εργασίας.....	4
1.3 Δομή της Εργασίας.....	5
Κεφάλαιο 2 – Βιβλιογραφική Επισκόπηση	6
2.1 Εισαγωγή.....	6
2.2 Διενέργεια Εξωτερικού Ελέγχου σε Στοιχεία που Αποτιμώνται στην Εύλογη Αξία.....	7
2.3 Έλεγχος των Λογιστικών Εκτιμήσεων και Ελεγκτική Αμοιβή.....	13
2.4 Συμπεράσματα από την Βιβλιογραφικής Επισκόπηση.....	18
Κεφάλαιο 3 – Θεσμικό Πλαίσιο	19
3.1 Εισαγωγή.....	19
3.2 Πεδίο Εφαρμογής του ΔΠΕ 540 και Εισαγωγικές Διευκρινήσεις.....	19
3.3 Διαδικασίες Εκτίμησης Κινδύνου και Συναφείς Δραστηριότητες	22
3.4 Εντοπισμός και Εκτίμηση Κινδύνου Ουσιώδους Σφάλματος.....	26
3.5 Αντιδράσεις στους Εκτιμώμενους Κινδύνους Ουσιώδους Σφάλματος.....	28
3.6 Περαιτέρω Ουσιαστικές Διαδικασίες ως Αντίδραση σε Σημαντικούς Κινδύνους.....	36
3.7 Αξιολόγηση του Εύλογου των Λογιστικών Εκτιμήσεων και Προσδιορισμός Σφαλμάτων	39
3.8 Γνωστοποιήσεις που Σχετίζονται με τις Λογιστικές Εκτιμήσεις.....	40
3.9 Ενδείξεις Πιθανής Μεροληψίας της Διοίκησης	41
3.10 Έγγραφες Διαβεβαιώσεις	42
3.11 Τεκμηρίωση.....	43

3.12 Κατευθυντήριες Γραμμές για τον Αποτελεσματικό Εξωτερικό Έλεγχο της Εύλογης Αξίας.....	43
Κεφάλαιο 4 – Μελέτες Περιπτώσεων Εταιρικών Σκανδάλων	
Χειραγώγησης των Λογιστικών Εκτιμήσεων	
και η Συμμετοχή των Ελεγκτικών Εταιριών	47
4.1 Εισαγωγή.....	47
4.2 Η Περίπτωση της Waste Management	47
4.3 Η Περίπτωση της WorldCom.....	57
4.4 Συμπεράσματα Κεφαλαίου.....	65
Κεφάλαιο 5 – Συμπεράσματα, Περιορισμοί της Εργασίας	
και Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα	67
5.1 Συμπεράσματα της Εργασίας	67
5.2 Περιορισμοί της Εργασίας.....	70
5.3 Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα	70
Βιβλιογραφία.....	72

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι λογιστικές εκτιμήσεις, ειδικά αυτές που αφορούν τις εκτιμήσεις εύλογης αξίας, έχουν αποτελέσει εδώ και πολλά χρόνια αντικείμενο αντιπαραθέσεων και έντονης ερευνητικής δραστηριότητας. Λόγω της ευαισθησίας των λογαριασμών στους οποίους εστιάζουν αυτές οι εκτιμήσεις, συγκεντρώνεται αυξημένο ελεγκτικό ενδιαφέρον ως προς την εξακρίβωση της ορθότητας της απεικόνισης των εκτιμήσεων αυτών, καθώς και των λογιστικών πρακτικών που εφαρμόζουν οι εταιρίες προκειμένου να καταλήξουν στα εικονιζόμενα αποτελέσματα στις δημοσιευμένες χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις. Το ΔΠΕ 540 – «Έλεγχος λογιστικών εκτιμήσεων, περιλαμβανομένων των λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας και σχετικών γνωστοποιήσεων», άπτεται του θέματος αυτού και σκοπός της εργασίας είναι η εξέτασή του παράλληλα με την μελέτη δύο περιπτώσεων εταιρικών σκανδάλων που πραγματεύονται τις πρακτικές χειραγώγησης των λογιστικών εκτιμήσεων, καθώς και τον ρόλο των ανεξάρτητων εξωτερικών ελεγκτών ως προς την έγκαιρη και έγκυρη διαπίστωση των σφαλμάτων στις οικονομικές τους καταστάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγικά Σχόλια

Η διενέργεια και η τεκμηρίωση των ελεγκτικών διαδικασιών επί των λογιστικών εκτιμήσεων και κρίσεων των διοικήσεων υπήρξε στο παρελθόν και συνεχίζει να είναι, η περιοχή με το υψηλότερο ποσοστό ευρημάτων των ποιοτικών ελέγχων που διενεργούνται από τις εποπτικές αρχές παγκοσμίως. Κατά τον έλεγχο των λογιστικών εκτιμήσεων, ο πρωταρχικός στόχος του ελεγκτή είναι να συγκεντρώσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια τα οποία να του παρέχουν εύλογη διασφάλιση ότι οι εκτιμήσεις είναι ακριβοδίκαιες. Το κυριότερο ζήτημα που προκύπτει από την επιθεώρηση των ευρημάτων είναι ότι συνήθως δεν υπάρχουν επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια¹.

Το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 540 – «Έλεγχος λογιστικών εκτιμήσεων, περιλαμβανομένων των λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας και σχετικών γνωστοποιήσεων», περιγράφει την ευθύνη του ελεγκτή σχετικά με τον έλεγχο των λογιστικών αυτών εκτιμήσεων. Σύμφωνα με τον Collings (2011)², είναι ευρέως κατανοητό ότι οι οικονομικές καταστάσεις, γενικά, δεν μπορούν να είναι 100% σωστές, επειδή περιέχουν εκτιμήσεις, που αφορούν τους εξής ευαίσθητους λογαριασμούς:

- Αποσβέσεις
- Δεδουλευμένα έξοδα
- Προβλέψεις αποθεμάτων
- Προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις

¹ Μαρκάκης, Κ. (2013). *Πρακτικός Οδηγός για τον Έλεγχο των Λογιστικών Εκτιμήσεων της Διοίκησης*. Διαθέσιμο στο: <http://www.accountancygreece.gr>

² Collins, S. (2011). *Interpretation and Application of International Standards on Auditing*. Published by John Wiley and Sons Ltd.

- Προβλέψεις εγγυήσεων
- Αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις και υποχρεώσεις
- Απώλειες σε συμβάσεις κατασκευής σε εξέλιξη

Ο στόχος του ΔΠΕ 540 είναι να εξασφαλίσει ότι ο ελεγκτής θα έχει επαρκή κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για να διασφαλίσει ότι οι λογιστικές εκτιμήσεις και οι λογιστικές εκτιμήσεις της εύλογης αξίας είναι εύλογες, καθώς και ότι διασφαλίζει ότι οι σχετικές γνωστοποιήσεις στις οικονομικές καταστάσεις είναι επαρκείς. Ορισμένες λογιστικές εκτιμήσεις είναι σχετικά εύκολο να εκτιμηθούν, όπως οι λογιστικές αρχές και οι λογιστικές εκτιμήσεις που ενημερώνονται αρκετά συχνά και με τρέχοντα και άμεσα επαληθεύσιμα στοιχεία. Άλλες λογιστικές εκτιμήσεις μπορεί να μην είναι τόσο απλές και σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να απαιτούν τη χρήση εμπειρογνώμονα για τον προσδιορισμό της καταλληλότητάς τους, όπως:

- ❖ Εκτιμήσεις για συνεχιζόμενες υποθέσεις διαφορών
- ❖ Εκτιμήσεις σύνθετων χρηματοπιστωτικών μέσων
- ❖ Εκτιμήσεις που χρησιμοποιούνται στην αποτίμηση ενός συστήματος συνταξιοδότησης καθορισμένων παροχών
- ❖ Πληρωμές με βάση την αξία των μετοχών της εταιρίας
- ❖ Συναλλαγές που περιλαμβάνουν την ανταλλαγή περιουσιακών στοιχείων ή/και υποχρεώσεων χωρίς χρηματική αντιπαροχή.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι λογιστικές εκτιμήσεις μπορεί να είναι τόσο αβέβαιες ώστε ενδέχεται να μην ικανοποιούν τα κριτήρια αναγνώρισης στις οικονομικές καταστάσεις, ανάλογα με το πλαίσιο χρηματοοικονομικής πληροφόρησης που χρησιμοποιείται από την οικονομική οντότητα. Εντούτοις, όταν οι λογιστικές εκτιμήσεις πληρούν τα κριτήρια αναγνώρισης, οι κρίσεις που χρησιμοποιεί η διοίκηση περιλαμβάνουν τη χρήση των καλύτερων εκτιμήσεών τους υπό το πρίσμα των πληροφοριών που έχουν στη διάθεσή τους ή θα μπορούσαν να αποκτηθούν από αυτές όταν οι οικονομικές καταστάσεις προετοιμάζονται από αυτές.

Είναι ευθύνη των διοικητικών στελεχών και της διοίκησης να προβούν σε ορθές λογιστικές εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στις οικονομικές καταστάσεις των εταιριών τους. Οι εκτιμήσεις των ποσών των οικονομικών καταστάσεων αυξάνουν τον κίνδυνο ουσιώδους ανακρίβειας λόγω της αβεβαιότητας που περιβάλλει τις λογιστικές αυτές εκτιμήσεις. Οι ελεγκτές θα πρέπει επίσης να χρησιμοποιούν σημαντική κρίση κατά τον έλεγχο των λογιστικών εκτιμήσεων, διότι τα

αποδεικτικά στοιχεία που αφορούν τις λογιστικές εκτιμήσεις είναι καθοριστικά για την έκφραση της γνώμης τους επί των ελεγχόμενων χρηματοοικονομικών καταστάσεων των εταιριών. Το ΔΠΕ 315 απαιτεί μάλιστα από τον ελεγκτή να κατανοήσει την οντότητα και το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται, καθώς επίσης και τους εσωτερικούς και λογιστικούς ελέγχους που διενεργούνται στην οικονομική οντότητα, ιδίως εκείνους που απαιτούν τη χρήση λογιστικών εκτιμήσεων³. Ο ελεγκτής θα πρέπει επίσης να λαμβάνει διαβεβαιώσεις από τη διοίκηση σχετικά με το εύλογο των σημαντικών υποθέσεων που χρησιμοποιούνται, γεγονός που επιβεβαιώνει επίσης την πρόθεση της διοίκησης να πραγματοποιήσει συγκεκριμένες ενέργειες για λογαριασμό της οντότητας.

Οι πρακτικές της κατάχρησης των λογιστικών εκτιμήσεων και ειδικά αυτών της εύλογης αξίας, έχουν οδηγήσει στο ξέσπασμα τεράστιων οικονομικών σκανδάλων που ταρακούνησαν την παγκόσμια κοινότητα. Θορυβώδεις περιπτώσεις καταρρεύσεων, όπως αυτές της Enron, της WorldCom, της Waste Management και άλλων πολλών ακόμα, απέδειξαν περίτρανα τον αντίκτυπο που μπορούν να έχουν οι ανεξέλεγκτες και επιθετικές λογιστικές και επιχειρηματικές πρακτικές, ειδικά των μεγαλύτερων εταιριών. Στο επίκεντρο των κατηγοριών για τις ευθύνες των καταρρεύσεων αυτών βρέθηκαν, όπως ήταν αναμενόμενο, οι ανεξάρτητες ελεγκτικές εταιρίες, οι οποίες ήταν επιφορτισμένες με τη διενέργεια του ελέγχου των χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων με σκοπό να διαπιστώσουν αν και κατά πόσο αυτές ήταν απαλλαγμένες από ουσιώδη σφάλματα και ανακρίβειες.

Παρά ταύτα, για πληθώρα λόγων – ιδίως οικονομικών – η ιστορία απέδειξε ότι οι ελεγκτικές εταιρίες, σε πολλές περιπτώσεις, δεν εφάρμοσαν τα όσα προβλέπουν τα σχετικά πρότυπα ελέγχου. Αυτό με την σειρά του οδήγησε στην συσσώρευση και στην γιγάντωση ουσιωδών προβλημάτων, τα οποία, αργά ή γρήγορα, φανερώθηκαν και επέφεραν τις πολύκροτες καταρρεύσεις εταιριών-κολοσσών, οι οποίες προκάλεσαν αναρίθμητες αρνητικές συνέπειες προς κάθε εμπλεκόμενο και ενδιαφερόμενο μέρος με τις εταιρίες αυτές.

³ Collins, S. (2011). *Interpretation and Application of International Standards on Auditing*. Published by John Wiley and Sons Ltd.

1.2 Σκοπός της Εργασίας

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας που σχετίζεται με το θέμα των λογιστικών εκτιμήσεων. Ειδικότερα, εξετάζονται τα ερευνητικά ευρήματα των εργασιών που επικεντρώνονται στο ζήτημα των αποτιμήσεων στην εύλογη αξία, καθώς και στην διασύνδεση του ύψους των ελεγκτικών αμοιβών με τους διενεργούμενους ελέγχους για την διαπίστωση της εγκυρότητας των εκτιμήσεων της εύλογης αξίας.

Μέσα από την παρουσίαση δύο μελετών περιπτώσεων που αφορούν δύο πολυσυζητημένα σκάνδαλα, αυτά της Waste Management και της WorldCom, καθώς και των πρακτικών της χειραγώγησης των λογιστικών εκτιμήσεων αλλά και των αντιδράσεων των ορισμένων εξωτερικών ελεγκτών απέναντι στα ζητήματα που προέκυψαν, αποσκοπούμε στην κατανόηση του αντίκτυπου που έχει η ορθή και αποτελεσματική τήρηση και εφαρμογή των όσων προβλέπει το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 540, που σχετίζεται με τον έλεγχο των λογιστικών εκτιμήσεων.

Η εργασία αυτή αποδεικνύει την σημασία και τον αντίκτυπο που δύναται να έχει η εσφαλμένη εφαρμογή των όσων προβλέπουν τα Διεθνή Πρότυπα, τόσο αναφορικά με την ορθή τήρηση και παρουσίαση των οικονομικών στοιχείων των επιχειρήσεων στις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις, όσο και σχετικά με την αποτελεσματική και επαγγελματική διενέργεια του εξωτερικού ελέγχου των στοιχείων αυτών.

Το βασικό ερευνητικό ερώτημα έγκειται στην αναζήτηση των σημαντικότερων αιτιών που δύναται να οδηγήσουν έναν εξωτερικό ελεγκτή στο να μην εφαρμόσει, στο ακέραιο, τα όσα προβλέπουν τα σχετικά ελεγκτικά πρότυπα. Ένα δεύτερο ερευνητικό ερώτημα είναι αυτό της διαπίστωσης του κατά πόσον οι εσφαλμένες λογιστικές εκτιμήσεις, καθώς και η αδυναμία εντοπισμού ή αναφοράς αυτών από τον εξωτερικό ελεγκτή, δύναται να επηρεάσουν καθοριστικά την πορεία μιας επιχείρησης ή/και να οδηγήσουν στην πλήρη κατάρρευσή της.

1.3 Δομή της Εργασίας

Στο πρώτο κεφάλαιο πραγματοποιείται μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα της εργασίας, ενώ παρουσιάζεται ο σκοπός και η δομή της.

Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας ασχολείται με την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας πάνω στο θέμα των λογιστικών εκτιμήσεων και ειδικότερα στο θέμα των εκτιμήσεων που σχετίζονται με την εύλογη αξία.

Στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται η επισκόπηση του Διεθνούς Προτύπου Ελέγχου 540 – «Έλεγχος λογιστικών εκτιμήσεων, περιλαμβανομένων των λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας και σχετικών γνωστοποιήσεων».

Στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζονται δύο περιπτώσεις εταιρικών σκανδάλων, αυτών της Waste Management και της WorldCom, στις οποίες πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη κατάχρηση των λογιστικών εκτιμήσεων. Ταυτόχρονα παρατίθεται και ο ρόλος των ανεξάρτητων εξωτερικών ελεγκτών στις εξεταζόμενες ιστορίες των εταιριών αυτών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της εργασίας, οι περιορισμοί και οι προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα προχωρήσουμε σε μια επισκόπηση της παγκόσμιας βιβλιογραφίας όσον αφορά το θέμα των ελεγκτικών διαδικασιών και πρακτικών που προβλέπονται κατά τον εξωτερικό έλεγχο των περιουσιακών στοιχείων που αποτιμώνται στην εύλογη αξία, καθώς και το θέμα της συσχέτισης της ελεγκτικής αμοιβής και του ελεγκτικού έργου που αφορά τα αποτιμώμενα στην εύλογη αξία στοιχεία. Ως εισαγωγικό σχόλιο θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι ενώ η βιβλιογραφία είναι πλούσια όσον αφορά το πρώτο σκέλος της επισκόπησης, εντούτοις υστερεί στο θέμα της συσχέτισης της ελεγκτικής αμοιβής με τον έλεγχο των αποτιμώμενων στοιχείων στην εύλογη αξία.

Πριν προχωρήσουμε στην παράθεση των βιβλιογραφικών μας ευρημάτων, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε, έστω και συνοπτικά, στην αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων μέσω της εύλογης αξίας. Οι Bell and Griffin (2012)⁴, αναφέρουν ότι η λογιστική της εύλογης αξίας βασίζεται στην έννοια της χρησιμοποίησης των αγοραίων τιμών για τον υπολογισμό της αξίας των περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων. Με βάση τη λογιστική προσέγγιση της εύλογης αξίας, οι αυξήσεις και οι μειώσεις στην αξία ενός περιουσιακού στοιχείου ή υποχρέωσης αποτυπώνονται στις οικονομικές καταστάσεις ώστε να αντανακλούν τις τρέχουσες συνθήκες και αξίες της αγοράς και συνεπώς μπορούν να θεωρηθούν πιο σχετικές πληροφορίες για τους επενδυτές και τους πιστωτές που θα τις χρησιμοποιήσουν για να λάβουν τις αποφάσεις τους.

Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (Δ.Π.Χ.Α. 13)⁵, για τη λογιστική της εύλογης αξίας καθορίζονται τρία επίπεδα εισροών όσον αφορά τις εκτιμήσεις της εύλογης αξίας. Οι εισροές είναι εκτιμήσεις που οι συμμετέχοντες στην αγορά χρησιμοποιούν για

⁴ Bell, T. B. and Griffin, J. B. (2012). *Commentary on auditing high-uncertainty fair value estimates*. Auditing: A Journal of Practice & Theory, 31 (1), pp: 147–155

⁵ <https://www.ifrs.org>

την τιμολόγηση ενός περιουσιακού στοιχείου ή μιας υποχρέωσης. Οι εκτιμήσεις επιπέδων 1, 2 και 3 βασίζονται στον βαθμό αξιοπιστίας τους, με το πρώτο επίπεδο να είναι το πιο αξιόπιστο και το τρίτο επίπεδο να είναι το λιγότερο αξιόπιστο. Οι εισροές επιπέδου 1 είναι οι αντίστοιχες τιμές των υπό εξέταση περιουσιακών στοιχείων σε ενεργές αγορές για πανομοιότυπα περιουσιακά στοιχεία ή υποχρεώσεις που μπορεί να έχει πρόσβαση η αναφέρουσα οντότητα κατά την ημερομηνία αποτίμησης. Οι εισροές επιπέδου 2 είναι εισροές εκτός από τις αναγραφόμενες τιμές που περιλαμβάνονται στο επίπεδο 1 οι οποίες είναι παρατηρήσιμες για το περιουσιακό στοιχείο ή την υποχρέωση, είτε άμεσα είτε έμμεσα. Μπορεί να περιλαμβάνουν τις τιμές των παρόμοιων περιουσιακών στοιχείων ή υποχρεώσεων σε ενεργές αγορές, τις τιμές αγοράς για πανομοιότυπα ή παρόμοια περιουσιακά στοιχεία ή υποχρεώσεις που δεν υπάρχουν σε ενεργές αγορές και εισροές εκτός των αναγραφόμενων τιμών που μπορούν να παρατηρηθούν για τα περιουσιακά στοιχεία ή τις υποχρεώσεις. Οι εισροές επιπέδου 3 είναι μη παρατηρήσιμες εισροές για το περιουσιακό στοιχείο ή την υποχρέωση. Επειδή οι εισροές του επιπέδου 3 είναι μη παρατηρήσιμες, αντικατοπτρίζουν τις υποθέσεις που θα χρησιμοποιούσαν οι συμμετέχοντες στην αγορά κατά την τιμολόγηση του περιουσιακού στοιχείου ή της υποχρέωσης, πάντα σε συνάρτηση με τον κίνδυνο.

2.2 Διενέργεια Εξωτερικού Ελέγχου σε Στοιχεία που Αποτιμώνται στην Εύλογη Αξία

Οι Martin et al. (2006)⁶, ασχολήθηκαν με την επισκόπηση της βιβλιογραφίας που άπτεται του θέματος της πολυπλοκότητας του ελέγχου των μετρήσεων της εύλογης αξίας. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, οι μετρήσεις της εύλογης αξίας ενσωματώνουν συχνά πληροφορίες μελλοντικών γεγονότων της αγοράς, καθώς και κρίσεις σχετικά με τη δυνατότητα εφαρμογής αυτών των εισροών στην αγορά σε συγκεκριμένες συνθήκες της εταιρείας (π.χ. το ποσό και το χρονοδιάγραμμα των ταμειακών ροών). Τα μελλοντικά αυτά γεγονότα δεν μπορούν να προβλεφθούν με σιγουριά, επομένως υπάρχει πάντα ένα στοιχείο αβεβαιότητας. Επειδή οι περισσότεροι ελεγκτές έχουν μικρή κατάρτιση στην αποτίμηση, απαιτείται η συνδρομή εμπειρογνομόνων προκειμένου να ελεγχθούν οι αποτιμήσεις των στοιχείων στην εύλογή τους

⁶ Martin, R. D., Rich, J. S. and Wilks, T. J. (2006). *Auditing fair value measurements: A synthesis of relevant research*. Accounting Horizons, 20 (3), pp: 287–303

αξία. Οι αρθρογράφοι συνεχίζουν αναφέροντας ότι εκτός από την έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων μεταξύ των ελεγκτών σχετικά με την εκπόνηση των μετρήσεων της εύλογης αξίας, ορισμένα λάθη και προκαταλήψεις ενδέχεται να επηρεάσουν τις εκτιμήσεις των συντακτών των οικονομικών καταστάσεων και οι ελεγκτές θα πρέπει να έχουν λάβει επιπρόσθετη κατάρτιση και πάνω σε αυτόν τον τομέα. Οι αρθρογράφοι καταλήγουν στο ότι οι ελεγκτές θα πρέπει να είναι σε θέση να προσδιορίσουν βασικές παραδοχές (key assumptions) και εισροές στη διαδικασία μέτρησης και ελέγχου της εύλογης αξίας. Ο προσδιορισμός βασικών παραδοχών και ο έλεγχος της εφαρμοστικότητάς τους αποτελεί θέμα μείζονος σημασίας για τις μετρήσεις της εύλογης αξίας.

Όσον αφορά το ζήτημα της πολυπλοκότητας του ελέγχου των στοιχείων που αποτιμώνται στην εύλογη αξία, ο Benston (2008)⁷, αναφέρει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις είναι αδύνατο για τους εξωτερικούς ελεγκτές να επικυρώνουν την εύλογη αξία ορισμένων στοιχείων ή ακόμη και να αμφισβητούν τις εκτιμήσεις των διοικήσεων. Οι διοικήσεις μπορούν να ισχυριστούν ότι γνωρίζουν τη δική τους βιομηχανία και τα ποσά για τα οποία θα μπορούσαν να πωληθούν περιουσιακά στοιχεία και αναλήψεις υποχρεώσεων, σε αντίθεση με τους εξωτερικούς ελεγκτές οι οποίοι ενδεχομένως δεν φέρουν γνώση των ιδιομορφιών της εκάστοτε αγοράς. Το σημαντικότερο ζήτημα εντοπίζεται στις εκτιμήσεις εύλογης αξίας επιπέδου 3. Σύμφωνα με τον Benston, απαιτείται η απόκτηση επαυξημένων τεχνικών γνώσεων από τους ελεγκτές σχετικά με τις τεχνικές αποτίμησης και τις σχετικές ελεγκτικές διαδικασίες που θα πρέπει να εφαρμοστούν σε αυτές τις περιπτώσεις.

Πλήθος συγγραφέων [Carmichael (2004)⁸, Carpentier et al. (2008)⁹, Humphrey et al. (2009)¹⁰], υποστήριξαν ότι ο έλεγχος των εύλογων αξιών των περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων που υπόκεινται σε ανενεργές αγορές φαίνεται να παρουσιάζει ιδιαίτερες προκλήσεις

⁷ Benston, G. (2008). *The shortcomings of fair-value accounting described in SFAS 157*. Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 27, pp: 101–14

⁸ Carmichael, D. (2004). *The PCAOB and the social responsibility of the independent auditor*. Accounting Horizons, 18 (2), pp: 127–33

⁹ Carpentier, C., Lavelle, R., Laurent, B. and Suret, J. (2008). *Does fair value measurement provide satisfactory evidence for audit? The case of high tech valuation*. Paper. 1-24. Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1269743>

¹⁰ Humphrey, C., Loft, A. and Woods, M. (2009). *The global audit profession and the international financial architecture: understanding regulatory relationships at a time of financial crisis*. Accounting, Organizations and Society, Vol. 34, pp: 810–25

στους ελεγκτές. Υπό αυτές τις συνθήκες, σημειώνουν ότι οι τιμές προκύπτουν από τις προβλέψεις μεταβλητών όπως τα επιτόκια, τα πιστωτικά περιθώρια, οι τιμές των κατοικιών, το ποσοστό αθέτησης κ.λπ., αλλά οι προβλέψεις αυτές είναι εξαιρετικά δύσκολες, υποκειμενικές και επομένως δύσκολο να ελεγχθούν. Δεν είναι άλλωστε λίγες οι περιπτώσεις όπου ακαδημαϊκοί και συγγραφείς έχουν εκφράσει ανοιχτά τις ανησυχίες τους όσον αφορά το βαθμό στον οποίο οι ελεγκτές είναι τεχνικά προετοιμασμένοι για τις προκλήσεις που παρουσιάζει ο έλεγχος των αποτιμηθέντων στοιχείων στην εύλογη αξία.

Η χρήση εξωτερικών εμπειρογνομόνων για τους σκοπούς της αποτίμησης είναι ένας τρόπος για τις ελεγκτικές εταιρείες να αντιμετωπίσουν την έλλειψη εξειδικευμένης εμπειρογνομοσύνης στον τομέα της αποτίμησης. Ωστόσο, οι ελεγκτές πρέπει να διαθέτουν επαρκείς γνώσεις και δεξιότητες ώστε να είναι σε θέση να κατανοούν, να ελέγχουν και να αξιολογούν αποτελεσματικά το έργο των εμπειρογνομόνων που απασχολούνται με την ιδιότητα αυτή, [Humphrey et al. (2009)]. Οι ελεγκτές θα πρέπει επίσης να είναι ενήμεροι για την υποκειμενικότητα που ενέχεται στις αποτιμήσεις (ιδιαίτερα εκείνες στο επίπεδο 3), παρά τη χρήση εμπειρογνομόνων [Carpentier et al. (2008)]. Ο Carmichael (2004) υποστηρίζει ότι μακροπρόθεσμα δεν είναι προς το δημόσιο συμφέρον οι ελεγκτές να βασίζονται σε εξωτερικές εκτιμήσεις. Αντίθετα, οι ελεγκτές πρέπει να αποκτήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες των εμπειρογνομόνων αποτίμησης προκειμένου να επαληθεύσουν άμεσα, οι ίδιοι, τις αποτιμήσεις τους.

Σύμφωνα με τους Bell and Griffin (2012), μεγάλο μέρος της διαμάχης που αφορά τη λογιστική της εύλογης αξίας αφορά τις υποκειμενικές εκτιμήσεις που είναι απαραίτητες για την αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων χωρίς ενεργή αγορά, δηλαδή για τις εκτιμήσεις επιπέδου 2 και 3. Αυτή η υποκειμενικότητα δυνητικά αφήνει την πόρτα ανοιχτή για τη μεροληψία της διοίκησης να επηρεάζει τις εκτιμήσεις. Επιπλέον, η υποκειμενικότητα, η έλλειψη ομοιομορφίας και η πολυπλοκότητα της διαδικασίας εκτίμησης της εύλογης αξίας καθιστά δύσκολο για τους ελεγκτές να εντοπίζουν τυχόν σφάλματα, παραλείψεις ή δόλο.

Οι Church and Shefchik (2012)¹¹ ανέλυσαν τις εκθέσεις επιθεώρησης των μεγάλων εισηγμένων εταιρειών (Public Company Accounting Oversight Board – PCAOB) για τα έτη 2004

¹¹ Church, B. K. and Shefchik, L. B. (2012). *PCAOB inspections and large accounting firms*. Accounting Horizons, 26 (1), pp: 43–63

έως 2009 και διαπίστωσαν ότι οι ελλείψεις μέτρησης της εύλογης αξίας, ως ποσοστό όλων των ελλείψεων ελέγχου, αυξήθηκαν από 35,3% το 2004 σε 60,3 % το 2009. Οι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η αύξηση των απαιτήσεων των λογιστικών προτύπων για την αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων μέσω της εύλογης αξίας κατά τη διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου, αλλά και η παγκόσμια αυξητική τάση προς την εφαρμογή της λογιστικής της εύλογης αξίας έχει πιθανότητα εισάγει νέες προκλήσεις για τον ελεγκτή.

Οι Christensen et al. (2012)¹² διερεύνησαν τη σημασία των εκτιμήσεων της εύλογης αξίας της διοίκησης και της επίδρασής τους στις οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών και εξέτασαν αν ο έλεγχος των εκτιμήσεων της εύλογης αξίας έχει καταστεί μη ρεαλιστικός. Οι συγγραφείς αποδεικνύουν μέσω της εμπειρικής τους διερεύνησης, ότι πολύ μικρές μεταβολές στις εισροές σε εύλογες αξίες (μεταβολές που βρίσκονται εντός εύλογου εύρους αβεβαιότητας), μπορούν να οδηγήσουν σε σημαντικές αλλαγές στις αξίες των λογαριασμών και σε ορισμένες περιπτώσεις σε μεταβολές του εισοδήματος τόσο μεγάλες όσο και πενήντα (50) φορές μεγαλύτερες από το ουσιώδες μέγεθος (materiality) που εφαρμόζουν ακόμα και οι μεγαλύτερες εταιρείες ελεγκτικής.

Κινούμενοι στο ίδιο μήκος κύματος με το έργο των Martin et al. (2006), οι Bratten et al. (2013)¹³, σε μια προσπάθεια επισκόπησης της υπάρχουσας αρθρογραφίας, ανέλυσαν τους πιθανούς περιβαλλοντικούς παράγοντες, τους στόχους και τους ειδικούς για τον ελεγκτή παράγοντες που μπορεί να προκαλέσουν ελλείψεις στον έλεγχο των μετρήσεων της εύλογης αξίας. Οι συγγραφείς προσδιόρισαν έντεκα (11) σημαντικούς τομείς για μελλοντική έρευνα σχετικά με τον έλεγχο των εύλογων αξιών και άλλων εκτιμήσεων (Fair Value and Other Estimates - FVOE), τους οποίους και χώρισαν σε πέντε βασικές κατηγορίες. [*Η τελευταία κατηγορία (υποβολή εκθέσεων και έλεγχος απομείωσης υπεραξίας) παραλείπεται διότι τα ερωτήματα που τέθηκαν από τους ερευνητές αφορούσαν τις τότε πρόσφατες αλλαγές στα λογιστικά πρότυπα*]. Οι υπόλοιπες τέσσερις (4) κατηγορίες παρουσιάζονται παρακάτω. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι οι συγγραφείς

¹²Christensen, B. E., Glover, S. M., and Wood, D. A. (2012). *Extreme estimation uncertainty in fair value estimates: Implications for audit assurance*. Auditing: A Journal of Practice & Theory, 31 (1), pp: 127–146

¹³Bratten, B., Gaynor, L. M., McDaniel, L., Montague, N. R., and Sierra, G. E. (2013). *The audit of fair values and other estimates: The effects of underlying environmental, task, and auditor specific factors*. Auditing: A Journal of Theory & Practice 32 (Suppl. 1), pp: 7–44

ενσωματώνουν και πλήθος άλλων παρατηρήσεων σε πολλούς από τους προαναφερθέντες 11 τομείς μελλοντικής διερεύνησης, αλλά για χάριν οικονομίας χώρου δεν θα αναφερθούμε σε αυτές.

Ενδείξεις και επιπτώσεις της μεροληψίας της διοίκησης

- 1) Ποιοι περιβαλλοντικοί παράγοντες, στόχοι και παράγοντες που σχετίζονται με τον ελεγκτή επηρεάζουν τις ικανότητες των ελεγκτών να εξετάζουν και να ενσωματώνουν την πιθανότητα της μεροληψίας της διοίκησης σε κρίσεις που σχετίζονται με την μέτρηση της εύλογης αξίας;
- 2) Σε ένα πολυεθνικό περιβάλλον, σε ποιο βαθμό οι ρυθμιστικές και / ή πολιτισμικές διαφορές επηρεάζουν την τάση (ή την ευκαιρία) της διοίκησης να μεροληπτήσει κατά την μέτρηση της εύλογης αξίας των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης;
- 3) Πως μπορούν να επηρεάσουν οι διαφορές της πολιτιστικής κουλτούρας των πολυεθνικών ελεγκτικών ομάδων, το εάν και πώς οι ελεγκτές αξιολογούν το ενδεχόμενο της μεροληψίας της διοίκησης στις εκτιμήσεις της εύλογης αξίας;

Ανεξαρτησία και Χρήση Υπηρεσιών Τιμολόγησης και Ειδική Αποτίμησης (Εμπειρογνώμονες)

- 4) Σε ποιο βαθμό είναι ανεξάρτητες οι αποτιμήσεις που παρέχονται από τις υπηρεσίες τιμολόγησης (pricing services) στη διοίκηση και τους ελεγκτές; Πόσο υψηλά συσχετίζονται οι αποτιμήσεις πανομοιότυπων χρηματοπιστωτικών μέσων από διάφορες υπηρεσίες τιμολόγησης; Η συσχέτιση ποικίλλει ανάλογα με την αβεβαιότητα των εκτιμήσεων, τη ρευστότητα της αγοράς ή τη μεταβλητότητα;
- 5) Πώς η γνώση των τεχνικών αποτίμησης και η αβεβαιότητα των εκτιμήσεων επηρεάζουν την εμπιστοσύνη των ελεγκτών στο έργο των ειδικών αποτίμησης (εμπειρογνομώνων);

Γνωστοποιήσεις και Κανονισμοί Σχετικά με Εκτιμήσεις Εύλογης Αξίας

- 6) Ποιες είναι οι επιπτώσεις των γνωστοποιήσεων που περιλαμβάνουν ποσοτικές μετρήσεις (π.χ. διαστήματα εμπιστοσύνης) που σχετίζονται με τις εκτιμήσεις της διοίκησης σχετικά με τους χρήστες και τους ελεγκτές;
- 7) Σε ποιο βαθμό μπορούν οι σταθερές κατευθυντήριες γραμμές ελέγχου και / ή τα ελεγκτικά πρότυπα να βελτιώσουν τους ελέγχους των εκτιμήσεων της εύλογης αξίας;

Ανάπτυξη των δεξιοτήτων εμπειρογνωμοσύνης των ελεγκτών και σχεδιασμός αποφάσεων για τη βελτίωση της ποιότητας του ελέγχου

- 8) Ποιοι παράγοντες συμβάλλουν στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων εμπειρογνωμοσύνης των ελεγκτών και ποια είναι τα αποτελέσματα της εμπειρογνωμοσύνης στην ποιότητα της κρίσης των ελεγκτών;
- 9) Ποιοι τύποι βοηθημάτων λήψης αποφάσεων θα είναι πιο αποτελεσματικοί για τη βελτίωση των εκτιμήσεων των ελεγκτών σχετικά με τις εκτιμήσεις της εύλογης αξίας; Ποιοι είναι οι ειδικοί μηχανισμοί με τους οποίους βελτιώνεται η ποιότητα του ελέγχου;

Σε μια προσπάθεια να διερευνήσει τις επιδράσεις της αβεβαιότητας (uncertainty) και των γνωστοποιήσεων (disclosures) στις αποφάσεις του προσδιορισμού του ουσιώδους μεγέθους των ελεγκτών, ο Griffin (2014)¹⁴, εξέτασε το πώς η αβεβαιότητα επηρεάζει τις αποφάσεις προσαρμογής των ελεγκτών κατά την αξιολόγηση των εύλογων αξιών. Σύμφωνα με τον αρθρογράφο, οι ελεγκτές είναι πιθανότερο να απαιτούν προσαρμογές όταν οι εύλογες αξίες περιλαμβάνουν τόσο μεγαλύτερη υποκειμενικότητα εισροών όσο και μεγαλύτερη αβεβαιότητα ως προς την έκβαση, αλλά αυτή η πιθανότητα μειώνεται όταν οι εταιρίες συμπληρώνουν τις υπολογιζόμενες εύλογες αξίες με πρόσθετες γνωστοποιήσεις. Απέδειξε επίσης ότι οι ελεγκτές καθορίζουν το μέγεθος προσαρμογής συγκρίνοντας την καταγεγραμμένη πλησιέστερη (σε τιμή) εύλογη αξία και όχι με το μέσο όρο της εκτίμησης της κλίμακας των ελεγκτών, σύμφωνα με την αυστηρή εφαρμογή των προτύπων ελέγχου.

Τέλος, οι Hermanson et al. (2017)¹⁵, διερεύνησαν στην εργασία τους, τις αντιλήψεις των ελεγκτών σχετικά με τις εκτιμήσεις της εύλογης αξίας, δηλαδή των επιπέδων 1, 2 και 3 και της αντίληψής τους για την επάρκεια των σχετικών ελεγκτικών προτύπων και την εσωτερική καθοδήγηση της επιχείρησης. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι οι εκτιμήσεις της εύλογης αξίας επιπέδου 1 και επιπέδου 2 εντοπίζονται συχνότερα από τις εκτιμήσεις της εύλογης αξίας επιπέδου 3 και ότι οι ελεγκτές θεωρούν ότι έχουν τη μεγαλύτερη γνώση και άνεση όσον αφορά τις εκτιμήσεις της εύλογης αξίας επιπέδου 1 που ακολουθούνται από τα επίπεδα 2 και 3 αντιστοίχως. Οι ελεγκτές

¹⁴ Griffin J. B. (2014). *The Effects of Uncertainty and Disclosure on Auditors' Fair Value Materiality Decisions*. Journal of Accounting Research, 52 (5), pp: 1165-1193

¹⁵ Hermanson S. D., Kerler W. A. and Rojas J. D. (2017). *An analysis of auditors' perceptions related to fair value estimates*. The Journal of Corporate Accounting and Finance, 28 (3), pp: 18-37

πιστεύουν ότι οι εκτιμήσεις της εύλογης αξίας επιπέδου 3 είναι οι πιο δύσκολες για τον έλεγχο, ενώ οι εκτιμήσεις της εύλογης αξίας επιπέδου 1 είναι οι λιγότερο δύσκολες. Παρόλο που οι συμμετέχοντες στην έρευνα διέθεταν την απαιτούμενη επαγγελματική επάρκεια, εντούτοις συμφώνησαν στο ότι είναι ιδιαίτερα ανήσυχοι όταν εκφέρουν γνώμη επί των οικονομικών καταστάσεων με σημαντικές εκτιμήσεις εύλογης αξίας επιπέδου 3, ακολουθούμενες από τις οικονομικές καταστάσεις με εκτιμήσεις εύλογης αξίας επιπέδου 2 και επιπέδου 1, αντίστοιχα. Επιπροσθέτως, οι ελεγκτές πιστεύουν ότι τα επαγγελματικά πρότυπα ελέγχου, η εσωτερική εταιρική καθοδήγηση και οι απαιτούμενες γνωστοποιήσεις που σχετίζονται με τις εκτιμήσεις της εύλογης αξίας είναι όλες επαρκείς. Τέλος, επισήμαναν ότι η διαπίστωση του εάν έχουν διενεργηθεί όλες οι απαιτούμενες ελεγκτικές διαδικασίες είναι η μεγαλύτερη πρόκληση κατά τον έλεγχο των εκτιμήσεων της εύλογης αξίας, ενώ ο αντίκτυπος κόστους / ωφέλειας θεωρείται ως η μεγαλύτερη αιτία αποτυχιών των εκτιμήσεων της εύλογης αξίας.

2.3 Έλεγχος των Λογιστικών Εκτιμήσεων και Ελεγκτική Αμοιβή

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου, η βιβλιογραφία που άπτεται του θέματος του εξωτερικού ελέγχου της εύλογης αξίας και της διασύνδεσής της με την ελεγκτική αμοιβή είναι αρκετά περιορισμένη. Οι προσπάθειες διερεύνησης της συσχέτισης των δύο αυτών μεγεθών εστιάζεται, κυρίως, στον έλεγχο των στοιχείων των τραπεζικών ιδρυμάτων. Μια σημαντική εργασία, όσον αφορά το ερευνητικό σκέλος του θέματος, είναι αυτή των Fields et al. (2004)¹⁶, οι οποίοι διερεύνησαν την τιμολόγηση των υπηρεσιών ελέγχου για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Τροποποιώντας το μοντέλο των Stein et al. (1994)¹⁷, το οποίο χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό της ελεγκτικής αμοιβής όσον αφορά τον έλεγχο των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και ενσωματώνοντας μέτρα κινδύνου και πολυπλοκότητας (όπως η ρευστότητα, το λειτουργικό ρίσκο, το ρίσκο πίστωσης, η φερεγγυότητα και οι κίνδυνοι αγοράς) που είτε είναι μοναδικά είτε πιο συναφή για τις τράπεζες και χρησιμοποιούνται από τις ρυθμιστικές αρχές των τραπεζών, οι συγγραφείς κατέληξαν σε ένα πιο μοντέρνο μοντέλο διασύνδεσης της

¹⁶ Fields, L. P., Fraser, D. R. and Wilkins, M. S. (2004). *An investigation of the pricing of audit services for financial institutions*. Journal of Accounting and Public Policy, 23 (1), pp: 53–77

¹⁷ Stein, M., Simunic, D. and O’Keefe, T. (1994). *Industry differences in the production of audit services*. Auditing: A Journal of Practice and Theory 13 (Supplement), pp: 129–142

ελεγκτικής αμοιβής με την παροχή των ελεγκτικών υπηρεσιών. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι το μοντέλο των Stein et al. (1994) είναι απόρροια του μοντέλου του Simunic (1980)¹⁸, ο οποίος υποστήριξε ότι οι ελεγκτικές αμοιβές αντιπροσωπεύουν ένα παρατηρήσιμο και μετρήσιμο μέσο το οποίο επιτρέπει την καταγραφή σημαντικών επιπτώσεων των κανονιστικών αλλαγών και των αλλαγών που σχετίζονται με τις εργασίες στον έλεγχο. Το μοντέλο για την τιμολόγηση του ελέγχου, που προτάθηκε από τον συγγραφέα υποδηλώνει ότι η ελεγκτική αμοιβή αποτελεί συνάρτηση της προσπάθειας ελέγχου και του ασφαλίστρου κινδύνου για την κάλυψη ενδεχόμενων μελλοντικών ζημιών (π.χ. κυρώσεις, δικαστικές υποθέσεις, μειωμένη φήμη, οικονομικά έξοδα).

Χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 277 χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για το έτος 2000, διαπίστωσαν ότι η ελεγκτική αμοιβή είναι υψηλότερη για τις τράπεζες που έχουν περισσότερους λογαριασμούς συναλλαγών, λιγότερα χρεόγραφα ως ποσοστό του συνολικού ενεργητικού, χαμηλότερα επίπεδα αποδοτικότητας και υψηλότερους βαθμούς πιστωτικού κινδύνου. Οι υψηλότερες ελεγκτικές αμοιβές εντοπίζονται επίσης για τα ιδρύματα αποταμίευσης, για τις τράπεζες που συμμετέχουν περισσότερο στην απόκτηση δραστηριότητας και για τα ιδρύματα που απαιτούνται από τους ρυθμιστικούς οργανισμούς να διατηρούν υψηλότερα επίπεδα κεφαλαίου προσαρμοσμένου σε κίνδυνο. Ένα από τα βασικά συμπεράσματα των συγγραφέων είναι ότι οι πολυπλοκότητες και οι κίνδυνοι που θεωρούνται πιο σημαντικοί από τους ρυθμιστικούς οργανισμούς είναι επίσης εκείνοι που τείνουν να τιμολογούνται υψηλότερα από τις ελεγκτικές εταιρείες. Τέλος, επισημαίνεται από τους συγγραφείς ότι η σημασία της διαδικασίας ελέγχου για τις τράπεζες είναι πιθανό να ενταθεί στο μέλλον, κάτι το οποίο και επιβεβαιώθηκε στο πέρασμα των ετών, καθώς οι ρυθμιστικές αλλαγές αυξάνουν τη σημασία της πειθαρχίας της αγοράς για τον έλεγχο της ανάληψης τραπεζικών κινδύνων.

Η εργασία των Fields et al. (2004), αποτέλεσε την βασική πηγή έμπνευσης για το μεταγενέστερο έργο πολλών συγγραφέων, των οποίων τα ερευνητικά εγχειρήματα αλλά και ευρήματα θα σχολιάσουμε ακολούθως. Οι Ettredge et al. (2014)¹⁹, χρησιμοποιώντας τα στοιχεία 299 χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που διαπραγματεύονται στο αμερικανικό χρηματιστήριο από

¹⁸ Simunic, D. A. (1980). *The pricing of audit services: theory and evidence*. Journal of Accounting Research, 18 (1), pp: 161–90

¹⁹ Ettredge, M. L., Xu, Y. and Yi, H. S. (2014). *Fair value measurements and audit fees: evidence from the banking industry*. Auditing: A Journal of Practice and Theory, 33 (3), pp: 33–58

το 2008 έως το 2011, αναφέρουν μεταξύ των ευρημάτων τους, ότι τα ποσοστά των περιουσιακών στοιχείων αποτιμώμενα σε εύλογες αξίες που τηρούν οι τράπεζες συνδέονται θετικά με την ελεγκτική αμοιβή. Η θετική συσχέτιση μεταξύ της ελεγκτικής αμοιβής και των στοιχείων του συνολικού ενεργητικού που αποτιμώνται με βάση την εύλογη αξία του επιπέδου 3 είναι μεγαλύτερη από τη θετική συσχέτιση που παρατηρήθηκε για τα αντίστοιχα στοιχεία του ενεργητικού που αποτιμώνται με βάση την εύλογη αξία επιπέδου 1 ή 2. Οι συγγραφείς υπογραμμίζουν ότι αυτά τα αποτελέσματα είναι συνεπή με ένα υποθετικό σενάριο στο οποίο η προσπάθεια ελέγχου αυξάνει τη δυσκολία επαλήθευσης των εύλογων αξιών των περιουσιακών στοιχείων. Ένα ακόμα εύρημά τους ήταν ότι οι εξωτερικοί ελεγκτές που εξειδικεύονται στον έλεγχο των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, χρεώνουν χαμηλότερες τιμές ελέγχου στους πελάτες των τραπεζών, κατά μέσο όρο, γεγονός που υποδηλώνει την αποδοτικότητα του κόστους που μεταβιβάστηκε στους πελάτες των τραπεζών. Ωστόσο, οι ίδιοι ελεγκτές χρεώνουν περισσότερα για τον έλεγχο των περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που παρουσιάζονται στην εύλογή τους αξία. Οι συγγραφείς καταλήγουν στο ότι τα ευρήματά τους υποστηρίζουν τις αυξημένες ανησυχίες της αγοράς, ότι η μεγαλύτερη χρήση μετρήσεων εύλογης αξίας για τα χρηματοπιστωτικά μέσα θα προκαλέσει αυξημένα τέλη ελέγχου.

Παραπλήσιος ήταν και ο ερευνητικός σκοπός των Goncharov et al. (2014)²⁰, οι οποίοι εξέτασαν τις επιπτώσεις της αποτίμησης των στοιχείων των επιχειρήσεων μέσω της εύλογης αξίας τους καθώς και της διασύνδεσής της με την ελεγκτική αμοιβή. Για τους σκοπούς της εργασίας τους χρησιμοποίησαν ως ερευνητικό δείγμα την ευρωπαϊκή βιομηχανία ακίνητης περιουσίας και πιο συγκεκριμένα, 172 επιχειρήσεις για την περίοδο 2001 έως 2008. Σύμφωνα με τα ευρήματα των συγγραφέων, διαπιστώθηκαν χαμηλότερο κόστος ελέγχου για τις επιχειρήσεις που αποτιμούν τα περιουσιακά τους στοιχεία στην εύλογη αξία τους σε σχέση με εκείνες που χρησιμοποιούν τη μέθοδο του κόστους, μια διαφορά (κοστολογική) που φαίνεται ότι οφείλεται, εν μέρει, στις ελεγκτικές διαδικασίες ελέγχου της απομείωσης που πραγματοποιούνται στην περίπτωση των επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν την μέθοδο αποτίμησης του κόστους. Συμπερασματικά, οι αρθρογράφοι καταλήγουν στο ότι τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων στην εύλογή τους αξία μπορούν να οδηγήσει σε χαμηλότερο ελεγκτικό κόστος. Ωστόσο,

²⁰ Goncharov, I., Riedl, E. and Sellhorn, T. (2014). *Fair value and audit fees*. Review of Accounting Studies, 19 (1), pp: 210–41

οι τυχόν μειώσεις των ελεγκτικών αμοιβών μπορούν να διαφέρουν ανάλογα με τα κυριότερα χαρακτηριστικά της αναφοράς της εύλογης αξίας, συμπεριλαμβανομένης της δυσκολίας μέτρησης και της αντιμετώπισης στις οικονομικές καταστάσεις.

Ορμώμενες από το έργο των προηγούμενων ερευνητών, οι Alexeyeva and Likosova (2016)²¹, διερεύνησαν, επίσης, τη σχέση μεταξύ της μέτρησης της εύλογης αξίας και της ελεγκτικής αμοιβής. Χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 177 τραπεζών από 24 ευρωπαϊκές χώρες για την περίοδο 2008-13, διαπίστωσαν ότι τα περιουσιακά στοιχεία που αποτιμώνται στην εύλογή τους αξία με υψηλή αβεβαιότητα (κυρίως στοιχεία που αποτιμώνται μέσω της εύλογης αξίας τους και στα επίπεδα 2 και 3) συνδέονται θετικά με την ελεγκτική αμοιβή. Το αποτέλεσμα τους αυτό συντάσσεται πλήρως και με την βασική ερευνητική τους υπόθεση ότι δηλαδή οι πιο πολύπλοκες ελεγκτικές εκτιμήσεις απαιτούν μεγαλύτερη προσπάθεια ελέγχου και συνεπώς υψηλότερη αμοιβή. Προκειμένου να επεκτείνουν τα ευρήματα της έρευνάς τους σχετικά με τον αντίκτυπο της αποτίμησης των περιουσιακών στοιχείων μέσω της εύλογής τους αξίας, στην ελεγκτική αμοιβή, εξέτασαν αυτή τη σχέση σε επίπεδο κρατικών θεσμικών ρυθμίσεων. Τα αποτελέσματά τους φανέρωσαν ότι η ισχύς του θεσμικού πλαισίου μιας χώρας συνδέεται θετικά με την προσπάθεια που πραγματοποιείται για την αξιολόγηση των εισροών σε εύλογες αξίες υψηλότερης αβεβαιότητας. Το πόρισμα αυτό είναι σύμφωνο με την πρόβλεψη των συγγραφέων ότι οι ελεγκτές καταβάλλουν μεγαλύτερες προσπάθειες εκπόνησης του ελεγκτικού τους έργου σε χώρες με αυστηρότερα θεσμικά ρυθμιστικά πλαίσια, λόγω των υψηλότερων πιθανών δικαστικών εξόδων στα οποία δύναται να εμπλακούν σε περίπτωση σφαλμάτων ή παραλείψεων. Οι συγγραφείς ολοκληρώνουν αναφέροντας ότι το συνολικό ποσοστό των περιουσιακών στοιχείων που αποτιμώνται στην εύλογή τους αξία δεν επηρεάζει εμφανώς και άμεσα την ελεγκτική αμοιβή. Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να αποδοθεί στη σύνθεση του συνολικού ποσοστού των περιουσιακών στοιχείων που αποτιμώνται στην εύλογή τους αξία, το οποίο αποτελείται κυρίως από περιουσιακά στοιχεία που αποτιμώνται σε εύλογη αξία επιπέδου 1 (χαμηλής αβεβαιότητας).

Πέραν ωστόσο της εργασίας των Fischer et al. (2004) και των όσων ερευνητών ενέπνευσε, έχουν δημοσιευθεί, κατά καιρούς, εξίσου σημαντικές εργασίες που άπτονται του ζητήματος των ελεγκτικών αμοιβών, οι οποίες προσπαθούν να εντοπίσουν χειροπιαστά αποτελέσματα συσχέτισης

²¹ Alexeyeva I. and Likosova M. M. (2016). *The impact of fair value measurement on Audit Fees: Evidence from Financial Institutions in 24 European Countries*. International Journal of Auditing, Vol. 20, pp: 255-266

αυτών με μετρήσιμους παράγοντες. Μια τέτοια προσέγγιση είναι αυτή των Hay et al. (2006)²², οι οποίοι επισκοπώντας τη βιβλιογραφία σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν την ελεγκτική αμοιβή, ισχυρίστηκαν ότι σε μια ανταγωνιστική αγορά εταιριών παροχής ελεγκτικών υπηρεσιών, αυτοί οι καθοριστικοί παράγοντες (που επηρεάζουν την ελεγκτική αμοιβή) μπορούν να ταξινομηθούν ευρέως ως τα χαρακτηριστικά του ελεγχόμενου πελάτη, τα ειδικά χαρακτηριστικά (π.χ. επίπεδο εξειδίκευσης) του εξωτερικού ελεγκτή και τα ειδικά χαρακτηριστικά που απαιτεί η διεκπεραίωση του ελεγκτικού έργου. Κάτι τέτοιο φυσικά μπορεί να συνδεθεί άμεσα με τις ειδικές ελεγκτικές διαδικασίες που μπορεί να συνεπάγεται ο έλεγχος της ορθής αποτίμησης των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων των υπό έλεγχο εταιριών, στην εύλογή τους αξία. Σύμφωνα με τους αρθρογράφους, η συντριπτική πλειοψηφία των στοιχείων που καθορίζουν την ελεγκτική αμοιβή επικεντρώνεται στα χαρακτηριστικά των ελεγχόμενων πελατών, ενώ διαπίστωσαν ότι η ελεγκτική αμοιβή τείνει να αυξάνεται αναλόγως του μεγέθους της υπό έλεγχο επιχείρησης, του κινδύνου που συνεπάγεται ο έλεγχος καθώς και της πολυπλοκότητας των υπό εξέταση στοιχείων.

Τέλος, ένα ακόμα πρόβλημα που μπορεί να περιπλέξει περαιτέρω τη διαδικασία των σύνθετων εκτιμήσεων που απαιτούνται για τον έλεγχο των αποτιμώμενων στην εύλογη αξία περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων, αφορά την επαγγελματική κρίση του ελεγκτή. Στην δημοσιευμένη μελέτη τους, οι Griffith, et al. (2015)²³, αναφέρουν ότι οι ελεγκτές τείνουν να δέχονται, σχετικά άκριτα, τα μοντέλα των διοικήσεων των υπό έλεγχο επιχειρήσεων, όσον αφορά τον προσδιορισμό της εύλογης αξίας, παρά να παράγουν τις δικές τους, ανεξάρτητες εκτιμήσεις. Περαιτέρω, διαπιστώνουν ότι οι ελεγκτές δεν διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις που απαιτούνται για την αξιολόγηση των μοντέλων των εκάστοτε διοικήσεων, ενώ αφήνουν ανοιχτό το ενδεχόμενο, ο συμβιβασμός αυτός να προκύπτει και εξαιτίας του κινήτρου διατήρησης της ελεγκτικής αμοιβής σε σχετικά ανταγωνιστικά επίπεδα.

²² Hay, D. C., Knechel, W. R. and Wong, N. (2006). *Audit fees: A meta-analysis of the effect of supply and demand attributes*. Contemporary Accounting Research, 23, pp: 141–191

²³ Griffith, E. E., Hammersley, J. S. and Kadous, K. (2015). *Audits of complex estimates as verification of management numbers: how institutional pressures shape practice*. Contemporary Accounting Research, 32 (3), pp: 833-863

2.4 Συμπεράσματα από την Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Ο εξωτερικός έλεγχος των λογιστικών εκτιμήσεων και πιο συγκεκριμένα των λογιστικών αποτιμήσεων στην εύλογη αξία, έτσι όπως προβλέπεται από το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 540, απαιτεί την διενέργεια εκτεταμένων εργασιών προκειμένου να διαπιστωθεί η ακρίβεια της λογιστικής απεικόνισης των εκτιμήσεων αυτών. Κάτι τέτοιο ωστόσο είναι αρκετά δύσκολο και όπως παρατηρούμε και από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας οι ελεγκτές εμφανίζονταν αρκετά διστακτικοί ως προς την βαθύτερη εμπλοκή τους πάνω στο θέμα αυτό. Βασικός περιοριστικός παράγοντας είναι το κόστος που συνεπάγεται η εκτέλεση των επιπρόσθετων ελεγκτικών διαδικασιών που απαιτούνται για την εξακρίβωση των τυχόν ανακρίβειών σχετικά με τις λογιστικές εκτιμήσεις των εταιριών – ένα κόστος το οποίο οι ίδιες οι ελεγχόμενες εταιρίες δεν είναι τις περισσότερες φορές διατεθειμένες να καλύψουν.

Όσον αφορά δε τις εκτιμήσεις εύλογης αξίας – ειδικά τις εκτιμήσεις επιπέδου 3, οι οποίες είναι και οι πλέον επισφαλείς – τα πράγματα παρουσιάζονται ακόμα πιο θολά, με τους εξωτερικούς ελεγκτές να δηλώνουν ότι δεν διαθέτουν τα απαιτούμενα προσόντα προκειμένου να διασταυρώσουν την εγκυρότητα των δηλωθέντων στοιχείων. Ο συνδυασμός του περιορισμένου χρόνου εκπόνησης των ελεγκτικών διαδικασιών, της αβεβαιότητας και του κινδύνου που σχετίζεται με την διεκπεραίωση του ελεγκτικού έργου, καθώς και του ύψους της ελεγκτικής αμοιβής, το οποίο δεν επαρκεί για να δικαιολογήσει την διενέργεια επιπρόσθετων ελεγκτικών εργασιών – οι οποίες ενδεχομένως να παρήγαγαν ακόμα πιο ποιοτικά αποτελέσματα στις εκθέσεις ελέγχου, οδηγούν σε πρακτικές δυσκολίες κατά των έλεγχου των λογιστικών εκτιμήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

3.1 Εισαγωγή

Στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας θα εξετάσουμε το θεσμικό πλαίσιο που διέπει την διενέργεια του εξωτερικού ελέγχου της εύλογης αξίας. Πιο συγκεκριμένα, θα προχωρήσουμε στην λεπτομερή επισκόπηση του Διεθνούς Προτύπου Ελέγχου (Δ.Π.Ε.) 540 – «Έλεγχος Λογιστικών Εκτιμήσεων, Περιλαμβανομένων των Λογιστικών Εκτιμήσεων Εύλογης Αξίας, και Σχετικών Γνωστοποιήσεων», καθώς και στην παράθεση της πρακτικής καθοδήγησης που προτείνεται από την επιστημονική κοινότητα, που στόχο έχει την αποτελεσματικότερη εφαρμογή των όσων προβλέπει το σχετικό Πρότυπο Ελέγχου.

3.2 Πεδίο Εφαρμογής του Δ.Π.Ε. 540 και Εισαγωγικές Διευκρινήσεις

Το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 540 ασχολείται με τις ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με τις λογιστικές εκτιμήσεις, περιλαμβανομένων των λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας, και τις συναφείς γνωστοποιήσεις στον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων. Συγκεκριμένα, αναπτύσσει τον τρόπο με τον οποίο το Δ.Π.Ε. 315 και το Δ.Π.Ε. 330 καθώς και άλλα συναφή Δ.Π.Ε. πρέπει να εφαρμοστούν σε σχέση με τις λογιστικές εκτιμήσεις. Περιλαμβάνει επίσης απαιτήσεις και καθοδήγηση επί σφαλμάτων επιμέρους λογιστικών εκτιμήσεων και ενδείξεων πιθανής μεροληψίας της διοίκησης.

Ορισμένα κονδύλια των οικονομικών καταστάσεων δεν μπορούν να επιμετρηθούν επακριβώς, αλλά μόνο κατ' εκτίμηση. Σύμφωνα με το Δ.Π.Ε. 540 τα κονδύλια αυτά αναφέρονται ως «λογιστικές εκτιμήσεις». Δεδομένης της φύσης και της αξιοπιστίας των πληροφοριών – οι οποίες ποικίλουν σημαντικά - που οι διοικήσεις των οργανισμών έχουν στην διάθεσή τους προκειμένου να διενεργήσουν τις λογιστικές τους εκτιμήσεις, είναι λογικό ότι θα υπάρχει ένας εύλογος βαθμός αβεβαιότητας αναφορικά με την αξιοπιστία και την ακρίβεια των εκτιμήσεων

αυτών. Αυτή η αβεβαιότητα επηρεάζει, με τη σειρά της, τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος των λογιστικών εκτιμήσεων, περιλαμβανομένης της ροπής τους σε ακούσια ή εκούσια μεροληψία της διοίκησης. Λογιστικές εκτιμήσεις που σχετίζονται με το αποτέλεσμα δικαστικής διένεξης, εκτιμήσεις λογιστικής εύλογης αξίας για παράγωγα χρηματοοικονομικά μέσα που δεν είναι δημόσια διαπραγματεύσιμα και εκτιμήσεις λογιστικής εύλογης αξίας για τις οποίες χρησιμοποιείται ένα πολύ εξειδικευμένο μοντέλο που αναπτύχθηκε από την οντότητα, ή για τις οποίες υπάρχουν παραδοχές ή εισερχόμενα στοιχεία που δεν μπορούν να παρατηρηθούν στην αγορά, αποτελούν μερικά μόνο από τα παραδείγματα λογιστικών εκτιμήσεων που ενέχουν σχετικά υψηλό βαθμό αβεβαιότητας.

Αβεβαιότητα εκτίμησης δεν ενέχουν όλα τα κονδύλια των οικονομικών καταστάσεων για τα οποία απαιτείται επιμέτρηση στην εύλογη αξία. Για παράδειγμα, αυτό μπορεί να συμβαίνει για ορισμένα κονδύλια των οικονομικών καταστάσεων όπου υπάρχει ενεργή και ανοιχτή αγορά που παρέχει άμεσα διαθέσιμες και αξιόπιστες πληροφορίες για τις τιμές στις οποίες πραγματοποιούνται πραγματικές ανταλλαγές. Στην περίπτωση αυτή, η ύπαρξη δημοσιευμένων προσφερόμενων τιμών συνήθως είναι το καλύτερο ελεγκτικό τεκμήριο εύλογης αξίας. Ωστόσο, η αβεβαιότητα εκτίμησης μπορεί να υπάρχει ακόμη και όταν η μέθοδος και τα δεδομένα αποτίμησης είναι σαφώς καθορισμένα. Για παράδειγμα, η αποτίμηση τίτλων διαπραγματεύσιμων σε ενεργή και ανοιχτή αγορά στη χρηματιστηριακή τιμή μπορεί να απαιτεί προσαρμογή εάν η επένδυση είναι σημαντική σε σχέση με την αγορά ή υπόκειται σε περιορισμούς εμπορευσιμότητας. Επιπλέον, οι γενικές οικονομικές περιστάσεις που επικρατούν κατά τη χρονική περίοδο, για παράδειγμα, έλλειψη ρευστότητας σε συγκεκριμένη αγορά, μπορεί να έχουν αντίκτυπο στην αβεβαιότητα της εκτίμησης.

Στο Παράρτημα του Προτύπου παρατίθενται πρόσθετα παραδείγματα περιπτώσεων για τις οποίες μπορεί να απαιτούνται τόσο λογιστικές εκτιμήσεις εύλογης αξίας, όσο και λογιστικές εκτιμήσεις πέραν της εύλογης αξίας. Συνοπτικά, αναφέρουμε τις εξής: 1) Την πρόβλεψη για επισφαλείς απαιτήσεις, 2) Την απαξίωση αποθεμάτων, 3) Τη μέθοδο απόσβεσης ή την ωφέλιμη ζωή περιουσιακών στοιχείων, 4) Την πρόβλεψη για τη λογιστική αξία επένδυσης όταν υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με την ανάκτησή της, 5) Τις δαπάνες που προκύπτουν από διακανονισμούς δικαστικών διενέξεων και κρίσεων, 6) Σύνθετα χρηματοοικονομικά μέσα, που δεν είναι αντικείμενα διαπραγμάτευσης σε ενεργή και ανοιχτή αγορά, 7) Ακίνητα ή εξοπλισμός που κρατείται για διάθεση και 8) Πληρωμές που βασίζονται στην αξία των μετοχών.

Το Πρότυπο συνεχίζει αναφέροντας ότι ο σκοπός της επιμέτρησης των λογιστικών εκτιμήσεων μπορεί να ποικίλει ανάλογα με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς και το χρηματοοικονομικό στοιχείο το οποίο αναφέρεται. Από τη μια πλευρά, για ορισμένες λογιστικές εκτιμήσεις αποσκοπούν στην επιμέτρηση της πρόβλεψης του αποτελέσματος μιας ή περισσοτέρων συναλλαγών, γεγονότων ή συνθηκών που προκαλούν την ανάγκη ύπαρξης λογιστικής εκτίμησης. Από την άλλη πλευρά, για άλλες λογιστικές εκτιμήσεις, περιλαμβανομένων πολλών λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας, ο σκοπός της επιμέτρησης είναι διαφορετικός και εκφράζεται σύμφωνα με την αξία της τρέχουσας συναλλαγής ή κονδυλίου των οικονομικών καταστάσεων με βάση τις συνθήκες που επικρατούν κατά την ημερομηνία επιμέτρησης, όπως η εκτιμώμενη τιμή αγοράς για συγκεκριμένο τύπο στοιχείου του ενεργητικού ή των υποχρεώσεων.

Τέλος, διευκρινίζεται ότι η διαφορά μεταξύ του αποτελέσματος μιας λογιστικής εκτίμησης και του ποσού που αρχικά αναγνωρίστηκε ή γνωστοποιήθηκε στις οικονομικές καταστάσεις δεν αποτελεί απαραίτητα σφάλμα στις οικονομικές καταστάσεις. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για λογιστικές εκτιμήσεις εύλογης αξίας, καθώς οποιοδήποτε παρατηρούμενο αποτέλεσμα επηρεάζεται πάντοτε από γεγονότα ή συνθήκες μεταγενέστερα της ημερομηνίας κατά την οποία η επιμέτρηση εκτιμάται για σκοπούς των οικονομικών καταστάσεων.

Ο στόχος του ελεγκτή είναι να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για το εάν: α) οι λογιστικές εκτιμήσεις, περιλαμβανομένων των λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας, είτε αναγνωρίζονται είτε γνωστοποιούνται στις οικονομικές καταστάσεις, είναι λελογισμένες, και β) οι συναφείς γνωστοποιήσεις στις οικονομικές καταστάσεις είναι επαρκείς, εντός του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς.

3.3 Διαδικασίες Εκτίμησης Κινδύνου και Συναφείς Δραστηριότητες

Σύμφωνα με τους Λουμιώτη και Τζίφα (2012)²⁴, κατά την εκτέλεση διαδικασιών εκτίμησης κινδύνου και συναφών δραστηριοτήτων για την απόκτηση κατανόησης της οντότητας και του περιβάλλοντος αυτής, ο ελεγκτής πρέπει να αποκτά κατανόηση των ακόλουθων, έτσι ώστε να παρέχεται βάση για τον εντοπισμό και την εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος για τις εξής λογιστικές εκτιμήσεις:

1. Των απαιτήσεων του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς σε σχέση με τις λογιστικές εκτιμήσεις περιλαμβανομένων των συναφών γνωστοποιήσεων. Η απόκτηση κατανόησης των απαιτήσεων του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς βοηθά τον ελεγκτή στον προσδιορισμό του εάν αυτό, για παράδειγμα: α) προβλέπει συγκεκριμένες συνθήκες για την αναγνώριση ή μεθόδους για την επιμέτρηση, των λογιστικών εκτιμήσεων, β) καθορίζει συγκεκριμένες συνθήκες που επιτρέπουν ή απαιτούν επιμέτρηση σε εύλογη αξία, για παράδειγμα, με αναφορά στις προθέσεις της διοίκησης να προβεί σε ορισμένες ενέργειες αναφορικά με στοιχείο του ενεργητικού ή των υποχρεώσεων και γ) καθορίζει τις απαιτούμενες ή επιτρεπόμενες γνωστοποιήσεις.
2. Του πώς η διοίκηση εντοπίζει συναλλαγές, γεγονότα και συνθήκες που οδηγούν στην ανάγκη αναγνώρισης ή γνωστοποίησης λογιστικών εκτιμήσεων στις οικονομικές καταστάσεις. Ο εντοπισμός από τη διοίκηση συναλλαγών, γεγονότων και συνθηκών που δημιουργούν την ανάγκη λογιστικών εκτιμήσεων είναι πιθανόν να βασίζεται τόσο στη γνώση της διοίκησης για την επιχειρηματική δραστηριότητα της οντότητας και τον κλάδο στον οποίο αυτή δραστηριοποιείται, όσο και για την εφαρμογή επιχειρηματικών στρατηγικών στην τρέχουσα περίοδο, καθώς επίσης και στη συσσωρευμένη της εμπειρία επί της κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων της οντότητας σε προηγούμενες περιόδους. Η γνώση του ελεγκτή για την οντότητα και το περιβάλλον αυτής που αποκτάται κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης διαδικασιών εκτίμησης κινδύνου, μαζί με άλλα ελεγκτικά τεκμήρια που αποκτώνται κατά τη διάρκεια του ελέγχου, βοηθούν τον ελεγκτή στον εντοπισμό περιστάσεων, ή μεταβολών στις περιστάσεις, που μπορεί να δημιουργήσουν την ανάγκη για λογιστική εκτίμηση. Τα διερευνητικά ερωτήματα προς τη διοίκηση σχετικά με αλλαγές στις περιστάσεις μπορεί να

²⁴ Λουμιώτης, Β., Ι. και Τζίφας, Β., Ν. (2012). *Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ)*.

Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα

περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, ερωτήματα για το εάν: α) Η οντότητα έχει εμπλακεί σε νέους τύπους συναλλαγών που μπορεί να οδηγήσουν σε λογιστικές εκτιμήσεις, β) Οι όροι των συναλλαγών που οδήγησαν σε λογιστικές εκτιμήσεις έχουν αλλάξει, γ) Οι λογιστικές πολιτικές που σχετίζονται με τις λογιστικές εκτιμήσεις έχουν αλλάξει, ως αποτέλεσμα αλλαγών στις απαιτήσεις του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς και δ) Κανονιστικές ή άλλες αλλαγές εκτός ελέγχου της διοίκησης έχουν συμβεί, που μπορεί να απαιτούν από τη διοίκηση να αναθεωρήσει ή να δημιουργήσει νέες λογιστικές εκτιμήσεις.

3. Του πώς η διοίκηση διενεργεί τις λογιστικές εκτιμήσεις, και της κατανόησης των δεδομένων επί των οποίων αυτές βασίζονται, περιλαμβανομένων:
- **Της μεθόδου και του χρησιμοποιούμενου μοντέλου στη διενέργεια των λογιστικών εκτιμήσεων.** Σε ορισμένες περιπτώσεις, το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς μπορεί να ορίζει τη μέθοδο επιμέτρησης για λογιστική εκτίμηση. Σε πολλές περιπτώσεις, ωστόσο, το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς δεν ορίζει τη μέθοδο επιμέτρησης, ή μπορεί να καθορίζει εναλλακτικές μεθόδους επιμέτρησης. Στην περίπτωση αυτή, τα ζητήματα που μπορεί να εξετάσει ο ελεγκτής κατά την απόκτηση κατανόησης της μεθόδου ή, όπου έχει εφαρμογή, του μοντέλου που χρησιμοποιήθηκε για τη διενέργεια λογιστικών εκτιμήσεων περιλαμβάνουν, για παράδειγμα: α) Τον τρόπο με τον οποίο η διοίκηση εξέτασε τη φύση του περιουσιακού στοιχείου ή της υποχρέωσης που εκτιμάται κατά την επιλογή μιας συγκεκριμένης μεθόδου και β) Εάν η οντότητα δραστηριοποιείται σε συγκεκριμένη επιχειρηματική δραστηριότητα, κλάδο ή περιβάλλον όπου υπάρχουν μέθοδοι που χρησιμοποιούνται ευρέως για τη διενέργεια του συγκεκριμένου τύπου λογιστικής εκτίμησης.
 - **Των συναφών δικλίδων.** Τα ζητήματα που ο ελεγκτής μπορεί να εξετάσει κατά την απόκτηση κατανόησης των συναφών δικλίδων περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, την εμπειρία και την ικανότητα εκείνων που πραγματοποιούν τις λογιστικές εκτιμήσεις, και τις δικλίδες που σχετίζονται με: α) Το πώς η διοίκηση καθορίζει την πληρότητα, τη σχετικότητα και την ακρίβεια των δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάπτυξη λογιστικών εκτιμήσεων, β) Την επισκόπηση και την έγκριση των λογιστικών εκτιμήσεων, περιλαμβανομένων των παραδοχών ή των εισερχόμενων στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάπτυξη αυτών, από τα κατάλληλα επίπεδα της διοίκησης και, όπου ενδείκνυται, από τους υπεύθυνους για τη διακυβέρνηση και γ) Τον διαχωρισμό των καθηκόντων μεταξύ

εκείνων που δεσμεύουν την οντότητα στις υποκείμενες συναλλαγές και εκείνων που είναι υπεύθυνοι για τη διενέργεια των λογιστικών εκτιμήσεων, περιλαμβανομένου του εάν η ανάθεση ευθυνών λαμβάνει υπόψη καταλλήλως τη φύση της οντότητας και τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες αυτής.

- **Εάν η διοίκηση έχει χρησιμοποιήσει την εργασία εμπειρογνώμονα.** Η διοίκηση μπορεί να διαθέτει, ή η οντότητα μπορεί να προσλάβει, άτομα με την απαραίτητη εμπειρία και ικανότητα που χρειάζεται για τη δημιουργία των απαιτούμενων σημείων εκτίμησης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ωστόσο, η διοίκηση μπορεί να χρειαστεί να αναθέσει σε εμπειρογνώμονα τη δημιουργία τους ή τη βοήθειά του στη δημιουργία τους. Η ανάγκη αυτή μπορεί να προκύψει εξαιτίας, για παράδειγμα: α) Της εξειδικευμένης φύσης του ζητήματος που απαιτεί εκτίμηση, για παράδειγμα, η επιμέτρηση ορυκτών ή αποθεμάτων υδρογονανθράκων σε εξορυκτικές βιομηχανίες, β) Της τεχνικής φύσης των μοντέλων που απαιτούνται ώστε να πληρούνται οι σχετικές απαιτήσεις του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς, όπως μπορεί να είναι η περίπτωση σε ορισμένες επιμετρήσεις σε εύλογη αξία και γ) Της ασυνήθιστης ή σπάνιας φύσης της κατάστασης, της συναλλαγής ή του γεγονότος που απαιτεί λογιστική εκτίμηση.
- **Των παραδοχών που βασίζουν τις λογιστικές αυτές εκτιμήσεις.** Οι παραδοχές αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία των λογιστικών εκτιμήσεων. Τα ζητήματα που ο ελεγκτής μπορεί να εξετάσει για την απόκτηση κατανόησης των παραδοχών στις οποίες βασίζονται οι λογιστικές εκτιμήσεις περιλαμβάνουν, για παράδειγμα: α) Τη φύση των παραδοχών, περιλαμβανομένων εκείνων των παραδοχών που είναι πιθανό να είναι σημαντικές, β) Το πώς η διοίκηση εκτιμά εάν οι παραδοχές είναι σχετικές και ολοκληρωμένες (δηλαδή, ότι όλες οι σχετικές μεταβλητές έχουν ληφθεί υπόψη), γ) Όπου έχει εφαρμογή, το πώς η διοίκηση κρίνει ότι οι παραδοχές που χρησιμοποιήθηκαν είναι εσωτερικά συνεπείς, δ) Το εάν οι παραδοχές σχετίζονται με ζητήματα που εμπίπτουν στον έλεγχο της διοίκησης και το πώς αυτές συνάδουν με τα επιχειρηματικά σχέδια της οντότητας και το εξωτερικό περιβάλλον, ή με ζητήματα που είναι εκτός του ελέγχου αυτής και ε) Τη φύση και την έκταση της τεκμηρίωσης, εάν υπάρχει, η οποία υποστηρίζει τις παραδοχές.
- **Εάν υπήρξε ή έπρεπε να υπάρχει αλλαγή από την προηγούμενη περίοδο στις μεθόδους διενέργειας λογιστικών εκτιμήσεων, και εάν ναι, γιατί.** Μια συγκεκριμένη μέθοδος

εκτίμησης μπορεί να χρειάζεται να αλλάξει σύμφωνα με τις αλλαγές στο περιβάλλον ή στις περιστάσεις που επηρεάζουν την οντότητα ή στις απαιτήσεις του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς. Εάν η διοίκηση έχει αλλάξει τη μέθοδο διενέργειας λογιστικής εκτίμησης, είναι σημαντικό η διοίκηση να μπορεί να δείξει ότι η νέα μέθοδος είναι καταλληλότερη ή από μόνη αποτελεί απάντηση σε τέτοιες μεταβολές. Για παράδειγμα, εάν η διοίκηση αλλάξει τη βάση για τη διενέργεια λογιστικής εκτίμησης από την αποτίμηση στην τιμή της αγοράς στη χρήση ενός μοντέλου, ο ελεγκτής εξετάζει το λελογισμένο των παραδοχών της διοίκησης για την αγορά υπό το πρίσμα των οικονομικών περιστάσεων.

- **Του πώς η διοίκηση έχει εκτιμήσει τις συνέπειες της αβεβαιότητας εκτίμησης.** Τα ζητήματα που ο ελεγκτής μπορεί να εξετάσει κατά την απόκτηση κατανόησης για το εάν και, σε καταφατική περίπτωση, με ποιο τρόπο η διοίκηση έχει εκτιμήσει τις επιπτώσεις της αβεβαιότητας εκτίμησης περιλαμβάνουν, για παράδειγμα: α) Το εάν και, σε καταφατική περίπτωση, με ποιο τρόπο η διοίκηση έχει εξετάσει εναλλακτικές παραδοχές ή αποτελέσματα με, για παράδειγμα, την εκτέλεση ανάλυσης ευαισθησίας για τον καθορισμό των επιπτώσεων των μεταβολών στις παραδοχές για μια λογιστική εκτίμηση, β) Το πώς η διοίκηση καθορίζει τη λογιστική εκτίμηση όταν η ανάλυση υποδεικνύει αριθμό σεναρίων αποτελέσματος και γ) Εάν η διοίκηση παρακολουθεί το αποτέλεσμα των λογιστικών εκτιμήσεων που διενεργήθηκαν στην προηγούμενη περίοδο, και εάν η διοίκηση έχει αντιδράσει κατάλληλα στο αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας παρακολούθησης.

Ο ελεγκτής πρέπει να επισκοπεί το αποτέλεσμα των λογιστικών εκτιμήσεων που περιλαμβάνεται στις οικονομικές καταστάσεις της προηγούμενης περιόδου, ή, όπου έχει εφαρμογή, τη μετέπειτα επανεκτίμηση αυτών για τους σκοπούς της τρέχουσας περιόδου. Η φύση και η έκταση της επισκόπησης του ελεγκτή λαμβάνει υπόψη της τη φύση των λογιστικών εκτιμήσεων και το εάν οι πληροφορίες που λαμβάνονται από την επισκόπηση θα ήταν συναφείς με τον εντοπισμό και την εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος των λογιστικών εκτιμήσεων που πραγματοποιήθηκαν στις οικονομικές καταστάσεις της τρέχουσας περιόδου. Ωστόσο, η επισκόπηση δεν έχει σκοπό να θέσει υπό αμφισβήτηση τις κρίσεις που έγιναν κατά τις προηγούμενες περιόδους και οι οποίες βασίστηκαν σε πληροφορίες που ήταν διαθέσιμες εκείνο το χρόνο.

3.4 Εντοπισμός και Εκτίμηση Κινδύνου Ουσιώδους Σφάλματος

Σύμφωνα με τους Λουμιώτη & Τζίφα (2012), ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει το βαθμό αβεβαιότητας της εκτίμησης και ένα αυτή προκαλεί σημαντικούς κινδύνους. Ο βαθμός αβεβαιότητας που συνδέεται με μια λογιστικής εκτίμηση μπορεί να επηρεασθεί από παράγοντες όπως:

- ❖ Ο βαθμός στον οποίο η λογιστική εκτίμηση εξαρτάται από την κρίση.
- ❖ Η ευαισθησία της λογιστικής εκτίμησης στις μεταβολές των παραδοχών.
- ❖ Η ύπαρξη αναγνωρισμένων τεχνικών επιμέτρησης που μπορεί να μετριάσουν την αβεβαιότητα εκτίμησης.
- ❖ Η έκταση της περιόδου πρόβλεψης καθώς και η συνάφεια των δεδομένων που προέρχονται από γεγονότα του παρελθόντος για την πρόβλεψη μελλοντικών γεγονότων.
- ❖ Η διαθεσιμότητα αξιόπιστων δεδομένων από εξωτερικές πηγές.
- ❖ Ο βαθμός στον οποίο η λογιστική εκτίμηση βασίζεται σε παρατηρήσιμα ή μη παρατηρήσιμα εισερχόμενα στοιχεία.

Τα ζητήματα που ο ελεγκτής εξετάζει κατά την εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν:

- Το πραγματικό ή το αναμενόμενο μέγεθος της λογιστικής εκτίμησης.
- Το καταγεγραμμένο ποσό της λογιστικής εκτίμησης (δηλαδή, το σημείο εκτίμησης της διοίκησης) σε σχέση με το ποσό που αναμένεται από τον ελεγκτή να είναι καταγεγραμμένο.
- Το εάν η διοίκηση έχει χρησιμοποιήσει ειδήμονα για τη διενέργεια της λογιστικής εκτίμησης.
- Το αποτέλεσμα της επισκόπησης των λογιστικών εκτιμήσεων προηγούμενης περιόδου.

Ο ελεγκτής θα πρέπει να ορίσει εάν κατά την κρίση οποιαδήποτε από αυτές τις λογιστικές εκτιμήσεις που έχουν εντοπιστεί ως έχουσες υψηλή αβεβαιότητα εκτίμησης προκαλούν σημαντικούς κινδύνους. Παραδείγματα λογιστικών εκτιμήσεων που μπορεί να έχουν υψηλή αβεβαιότητα εκτίμησης περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Λογιστικές εκτιμήσεις που σε μεγάλο βαθμό εξαρτώνται από κρίση, για παράδειγμα, κρίση σχετικά με το αποτέλεσμα εκκρεμών δικαστικών διενέξεων ή το ποσό και το χρόνο μελλοντικών ταμειακών ροών που εξαρτώνται από αστάθμητα γεγονότα για πολλά χρόνια στο μέλλον.

- Λογιστικές εκτιμήσεις που δεν υπολογίζονται με αναγνωρισμένες τεχνικές επιμέτρησης.
- Λογιστικές εκτιμήσεις όπου τα αποτελέσματα της επισκόπησης του ελεγκτή για παρόμοιες λογιστικές εκτιμήσεις που πραγματοποιήθηκαν στις οικονομικές καταστάσεις της προηγούμενης περιόδου υποδηλώνουν ουσιαστική διαφορά μεταξύ της αρχικής λογιστικής εκτίμησης και του πραγματικού αποτελέσματος.
- Λογιστικές εκτιμήσεις εύλογης αξίας για τις οποίες χρησιμοποιείται πολύ εξειδικευμένο μοντέλο που αναπτύχθηκε από την οντότητα ή για τις οποίες δεν υπάρχουν παρατηρήσιμα εισερχόμενα στοιχεία.

Το Πρότυπο συνεχίζει αναφέροντας ότι μια φαινομενικά μη ουσιώδης λογιστική εκτίμηση μπορεί να έχει τη δυνατότητα να καταλήξει σε ουσιώδες σφάλμα λόγω της αβεβαιότητας που συνδέεται με την εκτίμηση. Δηλαδή το μέγεθος του ποσού που αναγνωρίστηκε ή γνωστοποιήθηκε στις οικονομικές καταστάσεις για μια λογιστική εκτίμηση μπορεί να μην αποτελεί ένδειξη της αβεβαιότητας της εκτίμησης αυτής.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η αβεβαιότητα εκτίμησης είναι τόσο υψηλή ώστε δεν μπορεί να γίνει λελογισμένη λογιστική εκτίμηση. Το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς μπορεί, συνεπώς, να αποκλείει την αναγνώριση του κονδυλίου στις οικονομικές καταστάσεις ή την επιμέτρηση αυτού σε εύλογη αξία. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι σημαντικοί κίνδυνοι δεν αφορούν μόνο στο εάν μια λογιστική εκτίμηση πρέπει να αναγνωρίζεται ή στο εάν πρέπει να επιμετράται σε εύλογη αξία, αλλά και στην επάρκεια των γνωστοποιήσεων. Όσον αφορά στις εν λόγω λογιστικές εκτιμήσεις, το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς μπορεί να απαιτεί την γνωστοποίηση των λογιστικών εκτιμήσεων και της υψηλής αβεβαιότητας εκτίμησης που συνδέεται με αυτές. Εάν ο ελεγκτής κρίνει ότι μια λογιστική εκτίμηση προκαλεί σημαντικό κίνδυνο, οφείλει να αποκτήσει κατανόηση των δικλίδων της οντότητας, περιλαμβανομένων των δραστηριοτήτων των δικλίδων. Τέλος, σε ορισμένες περιπτώσεις, η αβεβαιότητα εκτίμησης μιας λογιστικής εκτίμησης μπορεί να εγείρει σημαντικές αμφιβολίες για την ικανότητα της οντότητας ως συνεχιζόμενη δραστηριότητα. Το ΔΠΕ 570 καθορίζει τις απαιτήσεις και παρέχει καθοδήγηση για τέτοιες περιστάσεις.

3.5 Αντιδράσεις στους Εκτιμώμενους Κινδύνους Ουσιώδους Σφάλματος

Στα πλαίσια της διαδικασίας εκτίμησης των εκτιμώμενων κινδύνων ουσιώδους σφάλματος, ο ελεγκτής πρέπει να καθορίσει:

- Εάν η διοίκηση έχει εφαρμόσει κατάλληλα τις απαιτήσεις του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς που είναι σχετικές με τη λογιστική εκτίμηση και
- Εάν οι μέθοδοι διενέργειας λογιστικών εκτιμήσεων είναι κατάλληλες και έχουν εφαρμοστεί με συνέπεια, καθώς και εάν οι μεταβολές, εάν υπάρχουν, στις λογιστικές εκτιμήσεις ή στη μέθοδο διενέργειας αυτών από την προηγούμενη περίοδο είναι ενδεδειγμένες στις περιστάσεις.

Όσον αφορά την εφαρμογή του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς, σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται να επιβάλλονται συγκεκριμένες προϋποθέσεις για την αναγνώριση των λογιστικών εκτιμήσεων και προσδιορίζουν τις μεθόδους για τη διενέργεια αυτών καθώς και τις απαιτούμενες γνωστοποιήσεις. Τέτοιες απαιτήσεις μπορεί να είναι περίπλοκες και να απαιτούν την άσκηση κρίσης. Με βάση τη γνώση που αποκτάται κατά την εκτέλεση των διαδικασιών εκτίμησης κινδύνων, οι απαιτήσεις του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς που μπορεί να έχουν ροπή σε κακή εφαρμογή ή διαφορετικές ερμηνείες γίνονται το επίκεντρο της προσοχής του ελεγκτή. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις, μπορεί να χρειαστούν συμπληρωματικές ελεγκτικές διαδικασίες, όπως η επιθεώρηση από τον ελεγκτή της τρέχουσας φυσικής κατάστασης περιουσιακού στοιχείου, για να διαπιστωθεί εάν η διοίκηση έχει εφαρμόσει σωστά τις απαιτήσεις του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς. Επιπροσθέτως, η εφαρμογή των απαιτήσεων του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς απαιτεί από τη διοίκηση να εξετάζει τις μεταβολές στο περιβάλλον ή τις περιστάσεις που επηρεάζουν την οντότητα. Για παράδειγμα, η εισαγωγή ενεργής αγοράς για συγκεκριμένη κατηγορία στοιχείων ενεργητικού ή υποχρεώσεων μπορεί να υποδηλώνει ότι η χρήση της μεθόδου προεξόφλησης ταμειακών ροών για την εκτίμηση της εύλογης αξίας των εν λόγω στοιχείων ενεργητικού ή υποχρεώσεων δεν είναι πλέον κατάλληλη.

Όσον αφορά τη συνέπεια στις μεθόδους που εφαρμόζονται και στο κατά πόσο είναι βάσιμες οι όποιες αλλαγές σχετίζονται με τις λογιστικές εκτιμήσεις, η εξέταση από τον ελεγκτή της μεταβολής μιας λογιστικής εκτίμησης ή της μεθόδου διενέργειάς της από την προηγούμενη περίοδο είναι σημαντική, επειδή μια μεταβολή που δεν βασίζεται σε μεταβολή των περιστάσεων ή σε νέες πληροφορίες θεωρείται αυθαίρετη. Οι αυθαίρετες αλλαγές σε λογιστικές εκτιμήσεις

καταλήγουν σε διαχρονικά ασυνεπείς οικονομικές καταστάσεις και μπορεί να δημιουργούν σφάλμα στις οικονομικές καταστάσεις ή να αποτελούν ένδειξη πιθανής μεροληψίας της διοίκησης. Η διοίκηση συχνά δύναται να προβάλει σημαντικό λόγο για μεταβολή σε λογιστική εκτίμηση ή στη μέθοδο διενέργειας λογιστικής εκτίμησης από τη μία περίοδο στην άλλη, βασιζόμενη σε μεταβολή των περιστάσεων. Το τι αποτελεί σημαντικό λόγο καθώς και η επάρκεια υποστήριξης του ισχυρισμού της διοίκησης ότι υπάρχει μεταβολή στις περιστάσεις που δικαιολογεί την αλλαγή σε λογιστική εκτίμηση ή στη μέθοδο διενέργειας λογιστικής εκτίμησης, είναι θέματα κρίσης.

Κατά την αντίδραση στους εκτιμώμενους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος, όπως απαιτείται από το ΔΠΕ 330, ο ελεγκτής, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση της λογιστικής εκτίμησης και τον εκτιμώμενο κίνδυνο που αυτή ενέχει, πρέπει να προβεί σε ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα:

A. Στον καθορισμό του εάν τα γεγονότα που συμβαίνουν μέχρι την ημερομηνία της έκθεσης του ελεγκτή παρέχουν ελεγκτικά τεκμήρια αναφορικά με τη λογιστική εκτίμηση. Γεγονότα που συμβαίνουν μέχρι την ημερομηνία της έκθεσης του ελεγκτή μπορεί μερικές φορές να παρέχουν επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για λογιστική εκτίμηση, ωστόσο μπορεί να συμβαίνει και ακριβώς το αντίθετο, δηλαδή γεγονότα που συμβαίνουν μέχρι την ημερομηνία της έκθεσης του ελεγκτή να μην μπορούν να παρέχουν ελεγκτικά τεκμήρια σχετικά με τη λογιστική εκτίμηση. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις, γεγονότα που έρχονται σε αντίθεση με μια λογιστική εκτίμηση μπορεί να υποδηλώνουν ότι η διοίκηση έχει αναποτελεσματικές διαδικασίες για τη διενέργεια λογιστικών εκτιμήσεων, ή ότι υπάρχει μεροληψία της διοίκησης κατά τη διενέργεια λογιστικών εκτιμήσεων.

B. Στη δοκιμασία του τρόπου με τον οποίο η διοίκηση έκανε τη λογιστική εκτίμηση και τα δεδομένα επί των οποίων αυτή βασίστηκε. Προς το σκοπό αυτό, ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει εάν:

(i) *Η μέθοδος επιμέτρησης που χρησιμοποιήθηκε είναι η κατάλληλη στις περιστάσεις.* Όταν το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς δεν επιβάλλει τη μέθοδο επιμέτρησης, αποτελεί ζήτημα επαγγελματικής κρίσης η αξιολόγηση του εάν η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε, περιλαμβανομένου οποιουδήποτε εφαρμοστέου μοντέλου, είναι η κατάλληλη υπό τις περιστάσεις.

Για το σκοπό αυτό, τα ζητήματα που ο ελεγκτής μπορεί να εξετάσει περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, το εάν: (α) Το σκεπτικό της διοίκησης για την επιλογή της μεθόδου είναι λελογισμένο, (β) Η διοίκηση έχει επαρκώς αξιολογήσει και κατάλληλα εφαρμόσει τα κριτήρια, εάν υπάρχουν, που παρέχονται στο εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς για υποστήριξη της συγκεκριμένης μεθόδου, (γ) Η μέθοδος είναι κατάλληλη υπό τις περιστάσεις δεδομένης της φύσης του περιουσιακού στοιχείου ή της υποχρέωσης που εκτιμάται και των απαιτήσεων του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς που είναι σχετικές με τις λογιστικές εκτιμήσεις και (δ) Η μέθοδος είναι κατάλληλη σε σχέση με την επιχείρηση, τον κλάδο και το περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί η οντότητα. Υπογραμμίζεται δε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, η διοίκηση μπορεί να έχει κρίνει ότι διαφορετικές μέθοδοι καταλήγουν σε εύρος σημαντικά διαφορετικών εκτιμήσεων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η απόκτηση κατανόησης του πώς η οντότητα έχει διερευνήσει τους λόγους αυτών των διαφορών μπορεί να βοηθήσει τον ελεγκτή στην αξιολόγηση της καταλληλότητας της επιλεγμένης μεθόδου.

Αξιολόγηση της Χρήσης Μοντέλων

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ειδικότερα κατά τη διενέργεια λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας, η διοίκηση μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα μοντέλο. Το εάν το μοντέλο που χρησιμοποιείται είναι κατάλληλο υπό τις περιστάσεις μπορεί να εξαρτάται από σειρά παραγόντων, όπως η φύση της οντότητας και το περιβάλλον αυτής, περιλαμβανομένου του κλάδου στον οποίο αυτή δραστηριοποιείται, και το συγκεκριμένο περιουσιακό στοιχείο ή υποχρέωση που επιμετράται. Ο βαθμός στον οποίο τα κατωτέρω ζητήματα είναι συναφή εξαρτάται από τις περιστάσεις, περιλαμβανομένου του εάν το μοντέλο είναι εμπορικά διαθέσιμο προς χρήση σε συγκεκριμένο τομέα ή κλάδο ή εάν είναι εσωτερικό εταιρικό μοντέλο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μια οντότητα μπορεί να χρησιμοποιήσει ειδήμονα για τη δημιουργία και τη δοκιμασία ενός μοντέλου. Ανάλογα με τις περιστάσεις, τα ζητήματα που ο ελεγκτής μπορεί επίσης να εξετάσει κατά τη δοκιμασία του μοντέλου, περιλαμβάνουν, για παράδειγμα το εάν:

- Το μοντέλο έχει επικυρωθεί πριν από τη χρήση και επισκοπείται περιοδικά για να διασφαλιστεί ότι εξακολουθεί να είναι κατάλληλο για τη σκοπούμενη χρήση του. Η διαδικασία επικύρωσης της οντότητας μπορεί να περιλαμβάνει την αξιολόγηση: i) Της θεωρητικής αρτιότητας και της μαθηματικής ακεραιότητας του μοντέλου, περιλαμβανομένης της καταλληλότητας των

παραμέτρων του μοντέλου, ii) Της συνέπειας και της πληρότητας των εισερχομένων στοιχείων του μοντέλου με τις πρακτικές της αγοράς και iii) Των αποτελεσμάτων του μοντέλου σε σύγκριση με τις πραγματικές συναλλαγές.

- Υπάρχουν κατάλληλες πολιτικές και διαδικασίες ελέγχου αλλαγών.
- Το μοντέλο προσαρμόζεται περιοδικά και δοκιμάζεται για την εγκυρότητά του, ειδικότερα όταν τα εισερχόμενα στοιχεία είναι υποκειμενικά.
- Πραγματοποιούνται προσαρμογές επί του αποτελέσματος του μοντέλου, περιλαμβανομένης, στην περίπτωση λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας, του εάν αυτές οι προσαρμογές αντανακλούν τις παραδοχές που θα χρησιμοποιούσαν οι συμμετέχοντες στην αγορά σε παρόμοιες περιστάσεις.
- Το μοντέλο είναι επαρκώς τεκμηριωμένο, περιλαμβανομένων των σκοπούμενων εφαρμογών και περιορισμών του μοντέλου, των βασικών παραμέτρων του, των απαιτούμενων εισερχόμενων στοιχείων καθώς και των αποτελεσμάτων οποιασδήποτε ανάλυσης επικύρωσης που έχει πραγματοποιηθεί.

(ii) *Οι παραδοχές που χρησιμοποιήθηκαν από τη διοίκηση είναι λελογισμένες υπό το πρίσμα των σκοπών της επιμέτρησης του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς. Η αξιολόγηση των παραδοχών που χρησιμοποιήθηκαν από τη διοίκηση από τον ελεγκτή βασίζεται μόνο στις πληροφορίες που είναι διαθέσιμες στον ελεγκτή κατά το χρόνο του ελέγχου. Οι ελεγκτικές διαδικασίες που σχετίζονται με τις παραδοχές της διοίκησης εκτελούνται στο πλαίσιο του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων της οντότητας, και όχι με σκοπό την παροχή γνώμης επί αυτών των ίδιων των παραδοχών. Τα ζητήματα που μπορεί να εξετάσει ο ελεγκτής κατά την αξιολόγηση του λελογισμένου των παραδοχών που χρησιμοποιήθηκαν από τη διοίκηση, περιλαμβάνουν, για παράδειγμα: α) Το εάν μεμονωμένες παραδοχές φαίνονται λελογισμένες, β) Το εάν οι παραδοχές είναι αλληλοεξαρτώμενες και έχουν εσωτερική συνέπεια, γ) Το εάν οι παραδοχές φαίνονται λελογισμένες όταν εξετάζονται συνολικά ή σε συνδυασμό με άλλες παραδοχές, είτε για τη συγκεκριμένη λογιστική εκτίμηση είτε για άλλες λογιστικές εκτιμήσεις και δ) Στην περίπτωση των λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας, το εάν οι παραδοχές αντανακλούν κατάλληλα τις παρατηρήσιμες παραδοχές της αγοράς.*

Οι παραδοχές επί των οποίων βασίζονται οι λογιστικές εκτιμήσεις μπορεί να αντανakλούν αυτό που η διοίκηση προσδοκά ότι θα είναι το αποτέλεσμα συγκεκριμένων στόχων και στρατηγικών. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο ελεγκτής μπορεί να εκτελέσει ελεγκτικές διαδικασίες για να αξιολογήσει το λελογισμένο αυτών των παραδοχών εξετάζοντας, για παράδειγμα, εάν οι παραδοχές είναι συνεπείς με: (α) Το γενικό οικονομικό περιβάλλον και τις οικονομικές περιστάσεις της οντότητας, (β) Τα σχέδια της οντότητας, (γ) Τις παραδοχές που έγιναν σε προηγούμενες περιόδους, εάν αυτές είναι σχετικές, (δ) Την εμπειρία της οντότητας ή προηγούμενες συνθήκες που βίωσε η οντότητα, στο βαθμό που αυτές οι ιστορικές πληροφορίες μπορεί να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικές μελλοντικών συνθηκών ή γεγονότων και (ε) Άλλες παραδοχές που χρησιμοποιήθηκαν από τη διοίκηση σχετικά με τις οικονομικές καταστάσεις.

Το λελογισμένο των παραδοχών που χρησιμοποιούνται μπορεί να εξαρτάται από την πρόθεση και την ικανότητα της διοίκησης να εκτελέσει συγκεκριμένες ενέργειες. Η διοίκηση συχνά τεκμηριώνει σχέδια και προθέσεις που είναι σχετικά με συγκεκριμένα στοιχεία ενεργητικού ή υποχρεώσεων και αυτό μπορεί να απαιτείται από το πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς. Παρότι η έκταση των ελεγκτικών τεκμηρίων που πρόκειται να αποκτηθούν σχετικά με την πρόθεση και την ικανότητα της διοίκησης αποτελούν θέμα επαγγελματικής κρίσης, οι διαδικασίες του ελεγκτή μπορεί να περιλαμβάνουν τα κατωτέρω:

- Επισκόπηση του ιστορικού της διοίκησης ως προς την πραγματοποίηση των δηλωμένων από αυτή προθέσεων.
- Επισκόπηση των έγγραφων σχεδίων και άλλης τεκμηρίωσης περιλαμβανομένων, όπου έχει εφαρμογή, των επίσημα εγκεκριμένων προϋπολογισμών, εξουσιοδοτήσεων ή πρακτικών.
- Διερευνητικές ερωτήσεις προς τη διοίκηση σχετικά με τους λόγους της για συγκεκριμένο τρόπο δράσης.
- Επισκόπηση γεγονότων που προκύπτουν μεταγενέστερα της ημερομηνίας των οικονομικών καταστάσεων και έως την ημερομηνία της έκθεσης του ελεγκτή.
- Αξιολόγηση της ικανότητας της οντότητας να ακολουθήσει συγκεκριμένο τρόπο δράσης δεδομένων των οικονομικών περιστάσεων της οντότητας, και περιλαμβανομένων των επιπτώσεων των ήδη ισχυουσών δεσμεύσεων αυτής.

Τα ζητήματα που ο ελεγκτής μπορεί να εξετάσει κατά την αξιολόγηση του λελογισμένου των παραδοχών που χρησιμοποιούνται από τη διοίκηση και στηρίζουν τις λογιστικές εκτιμήσεις εύλογης αξίας, επιπλέον εκείνων που σχολιάστηκαν ανωτέρω όπου έχει εφαρμογή, μπορεί να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα: α) Ανάλογα με την περίπτωση, το εάν και, σε καταφατική περίπτωση, το πώς η διοίκηση έχει ενσωματώσει εισερχόμενα στοιχεία της συγκεκριμένης αγοράς στην ανάπτυξη των παραδοχών, β) Το εάν οι παραδοχές είναι συνεπείς με παρατηρήσιμες συνθήκες της αγοράς και τα χαρακτηριστικά των στοιχείων ενεργητικού ή υποχρεώσεων που επιμετρούνται σε εύλογη αξία, γ) Το εάν οι πηγές των παραδοχών των συμμετεχόντων στην αγορά είναι σχετικές και αξιόπιστες, καθώς και το πώς η διοίκηση έχει επιλέξει τις παραδοχές που πρόκειται να χρησιμοποιήσει όταν υπάρχει αριθμός διαφορετικών παραδοχών των συμμετεχόντων στην αγορά και δ) Όπου ενδείκνυται, το εάν και, σε καταφατική περίπτωση, το πώς η διοίκηση εξέτασε τις παραδοχές που χρησιμοποιήθηκαν σε, ή τις πληροφορίες για, συγκρίσιμες συναλλαγές, περιουσιακά στοιχεία ή υποχρεώσεις.

Περαιτέρω, οι λογιστικές εκτιμήσεις εύλογης αξίας μπορεί να περιλαμβάνουν τόσο παρατηρήσιμα όσο και μη παρατηρήσιμα εισερχόμενα στοιχεία. Όταν οι λογιστικές εκτιμήσεις εύλογης αξίας βασίζονται σε μη παρατηρήσιμα εισερχόμενα στοιχεία, τα ζητήματα που ο ελεγκτής μπορεί να εξετάσει περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, το πώς η διοίκηση στηρίζει τα κατωτέρω:

- Τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων στην αγορά που είναι σχετικά με τη λογιστική εκτίμηση.
- Τροποποιήσεις που έχει πραγματοποιήσει στις δικές της παραδοχές ώστε να αντανακλάται η άποψή της για τις παραδοχές που θα χρησιμοποιούσαν οι συμμετέχοντες στην αγορά.
- Εάν έχει ενσωματώσει τις καλύτερες διαθέσιμες πληροφορίες στις περιστάσεις.
- Όπου έχει εφαρμογή, το πώς οι παραδοχές της λαμβάνουν υπόψη συγκρίσιμες συναλλαγές, περιουσιακά στοιχεία ή υποχρεώσεις.

Γ. Στη δοκιμασία της λειτουργικής αποτελεσματικότητας των δικλίδων που αφορούν το πώς η διοίκηση έκανε τη λογιστική εκτίμηση, μαζί με τις κατάλληλες ουσιαστικές διαδικασίες και η οποία απαιτείται όταν: α) Η εκτίμηση κινδύνων ουσιώδους σφάλματος από τον ελεγκτή σε επίπεδο ισχυρισμού περιλαμβάνει την προσδοκία ότι οι δικλίδες επί της διαδικασίας λειτουργούν

αποτελεσματικά, ή β) Οι ουσιαστικές διαδικασίες από μόνες τους δεν παρέχουν επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια σε επίπεδο ισχυρισμού.

Δ. Στην ανάπτυξη σημείου εκτίμησης ή εύρους για την αξιολόγηση του σημείου εκτίμησης της διοίκησης. Ο προσδιορισμός σημείου εκτίμησης ή εύρους προκειμένου να αξιολογηθεί το σημείο εκτίμησης της διοίκησης μπορεί να είναι κατάλληλη αντίδραση, όταν, για παράδειγμα: α) Η λογιστική εκτίμηση δεν προέρχεται από συνηθισμένη επεξεργασία δεδομένων από το λογιστικό σύστημα, β) Η επισκόπηση του ελεγκτή παρόμοιων λογιστικών εκτιμήσεων που έγιναν στις οικονομικές καταστάσεις της προηγούμενης περιόδου δείχνει ότι η διαδικασία της διοίκησης κατά την τρέχουσα περίοδο είναι απίθανο να είναι αποτελεσματική, γ) Οι δικλίδες της οντότητας εντός και επί των διαδικασιών της διοίκησης για τον προσδιορισμό λογιστικών εκτιμήσεων δεν έχουν σχεδιαστεί καλά ή εφαρμοστεί σωστά, δ) Τα γεγονότα ή οι συναλλαγές μεταξύ του τέλους περιόδου και της ημερομηνίας της έκθεσης του ελεγκτή αντικρούουν το σημείο εκτίμησης της διοίκησης, ε) Υπάρχουν στη διάθεση του ελεγκτή εναλλακτικές πηγές σχετικών δεδομένων που μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τον προσδιορισμό σημείου εκτίμησης ή εύρους.

Ακόμη και όταν οι δικλίδες της οντότητας είναι καλά σχεδιασμένες και έχουν εφαρμοστεί σωστά, ο προσδιορισμός σημείου εκτίμησης ή εύρους μπορεί να είναι αποτελεσματική και αποδοτική αντίδραση στους εκτιμώμενους κινδύνους. Σε άλλες περιπτώσεις, ο ελεγκτής μπορεί να θεωρήσει αυτή την προσέγγιση ως μέρος του καθορισμού του εάν είναι απαραίτητες περαιτέρω διαδικασίες και, εάν ναι, της φύσης και της έκτασης αυτών. Διευκρινίζεται ότι η προσέγγιση που ακολουθείται από τον ελεγκτή κατά τον προσδιορισμό είτε σημείου εκτίμησης είτε εύρους, μπορεί να διαφέρει με βάση το τι θεωρείται πλέον αποτελεσματικό υπό τις περιστάσεις.

Η ικανότητα του ελεγκτή να προσδιορίσει σημείο εκτίμησης, αντί για εύρος, εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, περιλαμβανομένου του μοντέλου που χρησιμοποιήθηκε, της φύσης και της έκτασης των διαθέσιμων δεδομένων και της αβεβαιότητας εκτίμησης που αφορά στη λογιστική εκτίμηση. Επιπλέον, η απόφαση να προσδιοριστεί σημείο εκτίμησης ή εύρος μπορεί να επηρεάζεται από το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς, το οποίο μπορεί να ορίζει το σημείο εκτίμησης που πρόκειται να χρησιμοποιηθεί μετά από εξέταση των εναλλακτικών αποτελεσμάτων και παραδοχών ή να ορίζει συγκεκριμένη μέθοδο επιμέτρησης.

Ο ελεγκτής μπορεί να προσδιορίσει σημείο εκτίμησης ή εύρος με πολλούς τρόπους, για παράδειγμα: α) Χρησιμοποιώντας ένα μοντέλο, για παράδειγμα, που να είναι εμπορικά διαθέσιμο για χρήση σε συγκεκριμένο τομέα ή κλάδο, ή εσωτερικό εταιρικό μοντέλο ή μοντέλο αναπτυγμένο από τον ελεγκτή, β) Εξελίσσοντας περαιτέρω την εξέταση από τη διοίκηση εναλλακτικών παραδοχών ή αποτελεσμάτων, για παράδειγμα, εισάγοντας διαφορετική σειρά παραδοχών, γ) Προσλαμβάνοντας ή αναθέτοντας σε άτομο με εξειδικευμένη εμπειρογνωμοσύνη να αναπτύξει ή να εφαρμόσει το μοντέλο, ή να παράσχει σχετικές παραδοχές και δ) Κάνοντας αναφορά σε άλλες συγκρίσιμες συνθήκες, συναλλαγές ή γεγονότα, ή, όπου είναι σχετικό, σε αγορές για συγκρίσιμα περιουσιακά στοιχεία ή υποχρεώσεις.

Για το σκοπό αυτό:

- Εάν ο ελεγκτής χρησιμοποιεί παραδοχές ή μεθόδους που διαφέρουν από εκείνες της διοίκησης, τότε πρέπει να αποκτήσει επαρκή κατανόηση των παραδοχών ή των μεθόδων της διοίκησης ώστε να διαπιστώσει ότι το σημείο εκτίμησης ή το εύρος του ελεγκτή λαμβάνει υπόψη σχετικές μεταβλητές και να αξιολογήσει οποιεσδήποτε σημαντικές διαφορές από το σημείο εκτίμησης της διοίκησης.
- Εάν ο ελεγκτής συμπεράνει ότι ενδείκνυται να χρησιμοποιήσει ένα εύρος, τότε πρέπει να περιορίσει το εύρος αυτό, βασισμένος στα διαθέσιμα ελεγκτικά τεκμήρια, έως ότου όλα τα αποτελέσματα εντός του εύρους να θεωρούνται λελογισμένα.

Τέλος, κατά τον καθορισμό των ζητημάτων που εντοπίζονται ή κατά την αντίδραση στους εκτιμώμενους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει εάν απαιτούνται εξειδικευμένες δεξιότητες ή γνώσεις αναφορικά με μία ή περισσότερες πτυχές των λογιστικών εκτιμήσεων, ώστε να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια. Τα ζητήματα που μπορεί να επηρεάσουν την εξέταση από τον ελεγκτή του εάν απαιτούνται ειδικές δεξιότητες ή γνώσεις περιλαμβάνουν, για παράδειγμα:

- ❖ Τη φύση του υποκείμενου στοιχείου του ενεργητικού, της υποχρέωσης ή της καθαρής θέσης σε συγκεκριμένη επιχείρηση ή κλάδο (για παράδειγμα, ορυκτά κοιτάσματα, γεωργικά περιουσιακά στοιχεία, σύνθετα χρηματοπιστωτικά μέσα).
- ❖ Τον υψηλό βαθμό αβεβαιότητας εκτίμησης.
- ❖ Πολύπλοκους υπολογισμούς ή εξειδικευμένα μοντέλα που εμπλέκονται, για παράδειγμα, στην εκτίμηση εύλογων αξιών, όπου δεν υπάρχει παρατηρήσιμη αγορά.

- ❖ Την πολυπλοκότητα των απαιτήσεων του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς που είναι σχετικές με τις λογιστικές εκτιμήσεις, περιλαμβανομένου του εάν υπάρχουν περιοχές που είναι γνωστό ότι υπόκεινται σε διαφορετικές ερμηνείες ή η πρακτική είναι ασυνεπής ή υπό εξέλιξη.
- ❖ Τις διαδικασίες που ο ελεγκτής προτίθεται να αναλάβει ως μέτρα αντίδρασης στους εκτιμώμενους κινδύνους.

3.6 Περαιτέρω Ουσιαστικές Διαδικασίες ως Αντίδραση σε Σημαντικούς Κινδύνους

Κατά τον έλεγχο λογιστικών εκτιμήσεων που προκαλούν σημαντικούς κινδύνους, οι περαιτέρω ουσιαστικές διαδικασίες του ελεγκτή επικεντρώνονται στην αξιολόγηση: α) Του πώς η διοίκηση έχει εκτιμήσει την επίπτωση της αβεβαιότητας της εκτίμησης επί της λογιστικής εκτίμησης, καθώς και την επίπτωση που αυτή η αβεβαιότητα μπορεί να έχει επί της καταλληλότητας της αναγνώρισης της λογιστικής εκτίμησης στις οικονομικές καταστάσεις, και β) Της επάρκειας των σχετικών γνωστοποιήσεων.

Αβεβαιότητα Εκτίμησης

Για τις λογιστικές εκτιμήσεις που προκαλούν σημαντικούς κινδύνους, επιπλέον των άλλων ουσιαστικών διαδικασιών που εκτελούνται για συμμόρφωση με τις απαιτήσεις του ΔΠΕ 330, ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογεί τα ακόλουθα:

Α. Το πώς η διοίκηση εξέτασε εναλλακτικές παραδοχές ή αποτελέσματα, και γιατί τα απέρριψε, ή το πώς η διοίκηση έχει αντιμετωπίσει με άλλο τρόπο την αβεβαιότητα εκτίμησης κατά τη διενέργεια της λογιστικής εκτίμησης. Η διοίκηση μπορεί να αξιολογεί εναλλακτικές παραδοχές ή αποτελέσματα των λογιστικών εκτιμήσεων μέσω ορισμένων μεθόδων, ανάλογα με τις περιστάσεις. Αυτό δεν σημαίνει ότι μια συγκεκριμένη μέθοδος αντιμετώπισης της αβεβαιότητας εκτίμησης (όπως η ανάλυση ευαισθησίας) είναι πιο κατάλληλη από άλλη, ή ότι η εξέταση εναλλακτικών παραδοχών ή αποτελεσμάτων από τη διοίκηση πρέπει να πραγματοποιείται μέσα από λεπτομερή διαδικασία υποστηριζόμενη από εκτεταμένη τεκμηρίωση. Μάλλον, αυτό που

είναι σημαντικό είναι το εάν η διοίκηση έχει αξιολογήσει το πώς η αβεβαιότητα εκτίμησης μπορεί να επηρεάσει τη λογιστική εκτίμηση, και όχι ο συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο αυτό γίνεται. Συνεπώς, όταν η διοίκηση δεν έχει εξετάσει εναλλακτικές παραδοχές ή αποτελέσματα, μπορεί να είναι απαραίτητο για τον ελεγκτή να συζητήσει με τη διοίκηση, και να ζητήσει στοιχεία, για το πώς αυτή έχει αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις της αβεβαιότητας της εκτίμησης επί της λογιστικής εκτίμησης.

Β. Το εάν οι σημαντικές παραδοχές που χρησιμοποιήθηκαν από τη διοίκηση είναι λελογισμένες. Παραδοχή που χρησιμοποιείται για τη διενέργεια λογιστικής εκτίμησης μπορεί να θεωρηθεί σημαντική εάν μια λελογισμένη μεταβολή στην παραδοχή θα μπορούσε να επηρεάσει ουσιωδώς την επιμέτρηση της λογιστικής εκτίμησης. Η υποστήριξη σημαντικών παραδοχών που προκύπτουν από τη γνώση της διοίκησης μπορεί να αποκτηθεί από τις συνεχιζόμενες διαδικασίες στρατηγικής ανάλυσης και διαχείρισης κινδύνων της διοίκησης. Ακόμα και χωρίς τυπικά καθορισμένες διαδικασίες, όπως μπορεί να συμβαίνει στις μικρότερες οντότητες, ο ελεγκτής μπορεί να δύναται να αξιολογήσει τις παραδοχές μέσω διερευνητικών ερωτημάτων και συζητήσεων με τη διοίκηση, παράλληλα με άλλες ελεγκτικές διαδικασίες, ώστε να λάβει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια.

Γ. Όπου αυτό είναι σχετικό για το λελογισμένο των σημαντικών παραδοχών που χρησιμοποιήθηκαν από τη διοίκηση ή την κατάλληλη εφαρμογή του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς, την πρόθεση της διοίκησης να προβεί σε συγκεκριμένους τρόπους δράσης, καθώς και την ικανότητά της να πράξει ανάλογα. Εάν, κατά την κρίση του ελεγκτή, η διοίκηση δεν έχει αντιμετωπίσει επαρκώς τις επιπτώσεις της αβεβαιότητας εκτίμησης επί των λογιστικών εκτιμήσεων που οδηγούν σε σημαντικούς κινδύνους, ο ελεγκτής πρέπει, εάν κριθεί απαραίτητο, να αναπτύξει ένα εύρος με το οποίο να αξιολογήσει το λελογισμένο των λογιστικών εκτιμήσεων.

Κριτήρια Αναγνώρισης και Επιμέτρησης

Για τις λογιστικές εκτιμήσεις που προκαλούν σημαντικούς κινδύνους, ο ελεγκτής θα πρέπει να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για το εάν:

- 1. Η απόφαση της διοίκησης να αναγνωρίσει, ή να μην αναγνωρίσει, τις λογιστικές εκτιμήσεις στις οικονομικές καταστάσεις.** Όταν η διοίκηση έχει αναγνωρίσει μια λογιστική εκτίμηση στις οικονομικές καταστάσεις, στο επίκεντρο της αξιολόγησης του ελεγκτή βρίσκεται το εάν η επιμέτρηση της λογιστικής εκτίμησης είναι επαρκώς αξιόπιστη ώστε να πληροί τα κριτήρια αναγνώρισης του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς. Όσον αφορά στις λογιστικές εκτιμήσεις που δεν έχουν αναγνωριστεί, στο επίκεντρο της αξιολόγησης του ελεγκτή βρίσκεται το εάν πράγματι πληρούνται τα κριτήρια αναγνώρισης του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς. Ακόμα και όταν μια λογιστική εκτίμηση δεν έχει αναγνωριστεί, και ο ελεγκτής συμπεραίνει ότι ο χειρισμός αυτός είναι κατάλληλος, ενδέχεται να υπάρχει ανάγκη γνωστοποίησης των περιστάσεων στις σημειώσεις των οικονομικών καταστάσεων. Ο ελεγκτής μπορεί επίσης να κρίνει ότι υπάρχει ανάγκη να επιστήσει την προσοχή του αναγνώστη σε σημαντική αβεβαιότητα, προσθέτοντας μια παράγραφο έμφασης θέματος στην έκθεση του ελεγκτή.
- 2. Η επιλεγμένη βάση επιμέτρησης για τις λογιστικές εκτιμήσεις, είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς.** Όσον αφορά στις λογιστικές εκτιμήσεις εύλογης αξίας, ορισμένα πλαίσια χρηματοοικονομικής αναφοράς υποθέτουν ότι η εύλογη αξία μπορεί να επιμετρηθεί αξιόπιστα, ως προαπαιτούμενο είτε για να απαιτήσουν είτε για να επιτρέψουν επιμετρήσεις εύλογης αξίας και γνωστοποιήσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η υπόθεση αυτή μπορεί να παρακαμφθεί όταν, για παράδειγμα, δεν υπάρχει κατάλληλη μέθοδος ή βάση επιμέτρησης. Σε τέτοια περίπτωση, στο επίκεντρο της αξιολόγησης του ελεγκτή είναι το εάν είναι κατάλληλη η βάση της διοίκησης για να παρακάμψει την υπόθεση σχετικά με τη χρήση της εύλογης αξίας που καθορίζεται σύμφωνα με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς.

3.7 Αξιολόγηση του Εύλογου των Λογιστικών Εκτιμήσεων και Προσδιορισμός Σφαλμάτων

Ο ελεγκτής θα πρέπει να αξιολογεί, με βάση τα ελεγκτικά τεκμήρια, εάν οι λογιστικές εκτιμήσεις στις οικονομικές καταστάσεις είναι είτε λελογισμένες στο πλαίσιο του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς είτε εσφαλμένες. Με βάση τα ελεγκτικά τεκμήρια που αποκτήθηκαν, ο ελεγκτής μπορεί να συμπεράνει ότι τα τεκμήρια υποστηρίζουν ότι η λογιστική εκτίμηση διαφέρει από το σημείο εκτίμησης της διοίκησης. Όταν τα ελεγκτικά τεκμήρια υποστηρίζουν σημείο εκτίμησης, η διαφορά μεταξύ του σημείου εκτίμησης του ελεγκτή και του σημείου εκτίμησης της διοίκησης συνιστά σφάλμα. Όταν ο ελεγκτής έχει συμπεράνει ότι η χρήση του εύρους του ελεγκτή παρέχει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια, το σημείο εκτίμησης της διοίκησης που βρίσκεται εκτός του εύρους του ελεγκτή δεν υποστηρίζεται από τα ελεγκτικά τεκμήρια. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, το σφάλμα δεν είναι μικρότερο από τη διαφορά μεταξύ του σημείου εκτίμησης της διοίκησης και του πλησιέστερου σημείου του εύρους του ελεγκτή.

Όταν η διοίκηση έχει μεταβάλει μια λογιστική εκτίμηση ή τη μέθοδο διενέργειας αυτής σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο βασισμένη σε υποκειμενική εκτίμηση ότι έχει υπάρξει μεταβολή στις περιστάσεις, ο ελεγκτής μπορεί να συμπεράνει βασιζόμενος στα ελεγκτικά τεκμήρια ότι η λογιστική εκτίμηση είναι εσφαλμένη ως αποτέλεσμα αυθαίρετης μεταβολής από τη διοίκηση ή μπορεί να τη θεωρήσει ως ένδειξη πιθανής μεροληψίας της διοίκησης.

Όσον αφορά στις λογιστικές εκτιμήσεις, ένα σφάλμα, είτε οφείλεται σε απάτη είτε σε λάθος, μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα:

- Σφαλμάτων για τα οποία δεν υπάρχει καμία αμφιβολία (πραγματικά σφάλματα).
- Διαφορών που προκύπτουν από κρίσεις της διοίκησης αναφορικά με λογιστικές εκτιμήσεις που ο ελεγκτής θεωρεί μη λελογισμένες ή από την επιλογή ή την εφαρμογή λογιστικών πολιτικών που ο ελεγκτής θεωρεί μη ενδεδειγμένες (σφάλματα κρίσης).
- Της καλύτερης δυνατής εκτίμησης του ελεγκτή για σφάλματα σε πληθυσμούς, η οποία συνεπάγεται την προβολή των σφαλμάτων που εντοπίζονται στα δείγματα ελέγχου σε ολόκληρους τους πληθυσμούς από τους οποίους εξάχθηκαν τα δείγματα (προβαλλόμενα σφάλματα).

3.8 Γνωστοποιήσεις που Σχετίζονται με τις Λογιστικές Εκτιμήσεις

Γνωστοποιήσεις σύμφωνα με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς

Ο ελεγκτής πρέπει να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για το εάν οι γνωστοποιήσεις στις οικονομικές καταστάσεις που σχετίζονται με λογιστικές εκτιμήσεις είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς. Η παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς περιλαμβάνει επαρκή γνωστοποίηση των ουσιωδών ζητημάτων. Το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς μπορεί να επιτρέπει, ή να επιβάλλει, γνωστοποιήσεις που σχετίζονται με λογιστικές εκτιμήσεις, και ορισμένες οντότητες μπορεί να γνωστοποιούν εθελοντικά πρόσθετες πληροφορίες στις σημειώσεις των οικονομικών καταστάσεων. Οι γνωστοποιήσεις αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα:

- ✓ Τις παραδοχές που χρησιμοποιήθηκαν.
- ✓ Τη μέθοδο εκτίμησης που χρησιμοποιήθηκε, περιλαμβανομένου οποιουδήποτε εφαρμοστέου μοντέλου.
- ✓ Τη βάση για την επιλογή της μεθόδου εκτίμησης.
- ✓ Την επίδραση οποιωνδήποτε μεταβολών στη μέθοδο εκτίμησης από την προηγούμενη περίοδο.
- ✓ Τις πηγές και τις επιπτώσεις της αβεβαιότητας εκτίμησης.

Αυτές οι γνωστοποιήσεις είναι σχετικές για τους χρήστες κατά την κατανόηση των λογιστικών εκτιμήσεων που αναγνωρίζονται ή γνωστοποιούνται στις οικονομικές καταστάσεις, και είναι απαραίτητο να αποκτώνται επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για το εάν οι γνωστοποιήσεις είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς.

Γνωστοποιήσεις αβεβαιότητας της εκτίμησης για λογιστικές εκτιμήσεις που οδηγούν σε σημαντικούς κινδύνους

Για λογιστικές εκτιμήσεις που προκαλούν σημαντικούς κινδύνους, ο ελεγκτής πρέπει επίσης να αξιολογεί την επάρκεια της γνωστοποίησης για την αβεβαιότητα της εκτίμησης αυτών

στις οικονομικές καταστάσεις στο πλαίσιο του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς. Αναφορικά με τις λογιστικές εκτιμήσεις που έχουν σημαντικό κίνδυνο, ακόμα και όταν οι γνωστοποιήσεις είναι σύμφωνες με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς, ο ελεγκτής μπορεί να συμπεράνει ότι η γνωστοποίηση της αβεβαιότητας της εκτίμησης είναι ανεπαρκής, δεδομένων των περιστάσεων και των πραγματικών περιστατικών. Η αξιολόγηση από τον ελεγκτή της επάρκειας της γνωστοποίησης σχετικά με την αβεβαιότητα της εκτίμησης αποκτά μεγαλύτερη σημασία, όσο μεγαλύτερο είναι το εύρος των πιθανών αποτελεσμάτων της λογιστικής εκτίμησης σε σχέση με το ουσιώδες μέγεθος.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο ελεγκτής μπορεί να θεωρήσει ενδεδειγμένο να ενθαρρύνει τη διοίκηση να περιγράψει, στις σημειώσεις των οικονομικών καταστάσεων, τις περιστάσεις που σχετίζονται με την αβεβαιότητα της εκτίμησης. Το ΔΠΕ 705 παρέχει καθοδήγηση σχετικά με τις συνέπειες για τη γνώμη του ελεγκτή όταν ο ελεγκτής πιστεύει ότι η γνωστοποίηση της διοίκησης για την αβεβαιότητα της εκτίμησης στις οικονομικές καταστάσεις είναι ανεπαρκής ή παραπλανητική.

3.9 Ενδείξεις Πιθανής Μεροληψίας της Διοίκησης

Ο ελεγκτής θα πρέπει να επισκοπεί τις κρίσεις και τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τη διοίκηση κατά τη διενέργεια λογιστικών εκτιμήσεων για τον εντοπισμό του εάν υπάρχουν ενδείξεις πιθανής μεροληψίας της διοίκησης. Οι ενδείξεις αυτές μπορεί να επηρεάσουν το συμπέρασμα του ελεγκτή ως προς το εάν η εκτίμηση κινδύνου του ελεγκτή και οι συναφείς αντιδράσεις παραμένουν ενδεδειγμένες, και ο ελεγκτής μπορεί να χρειαστεί να εξετάσει τις συνέπειες για το υπόλοιπο του ελέγχου. Περαιτέρω, μπορεί να επηρεάσουν την αξιολόγηση του ελεγκτή για το εάν οι οικονομικές καταστάσεις στο σύνολό τους είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη σφάλματα. Οι ενδείξεις πιθανής μεροληψίας της διοίκησης δεν αποτελούν από μόνες τους σφάλματα για σκοπούς εξαγωγής συμπερασμάτων για το λελογισμένο των επιμέρους λογιστικών εκτιμήσεων.

Παραδείγματα ενδείξεων πιθανής μεροληψίας της διοίκησης όσον αφορά στις λογιστικές εκτιμήσεις περιλαμβάνουν:

- Μεταβολές σε λογιστική εκτίμηση, ή στη μέθοδο διενέργειας αυτής, όταν η διοίκηση έχει υποκειμενικά εκτιμήσει ότι υπάρχει μεταβολή των περιστάσεων.

- Χρήση των παραδοχών της ίδιας της οντότητας για τις λογιστικές εκτιμήσεις εύλογης αξίας όταν αυτές είναι ασυνεπείς με τις παρατηρήσιμες παραδοχές της αγοράς.
- Επιλογή ή δημιουργία σημαντικών παραδοχών που καταλήγουν σε σημειακή εκτίμηση ευνοϊκή για τους στόχους της διοίκησης.
- Επιλογή σημειακής εκτίμησης που μπορεί να υποδηλώνει κλίμα αισιοδοξίας ή απαισιοδοξίας.

3.10 Έγγραφες Διαβεβαιώσεις

Ο ελεγκτής πρέπει να λαμβάνει έγγραφες διαβεβαιώσεις από τη διοίκηση και, όπου ενδείκνυται, από εκείνους που είναι υπεύθυνοι για τη διακυβέρνηση σχετικά με το εάν θεωρούν ότι οι σημαντικές παραδοχές που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διενέργεια λογιστικών εκτιμήσεων είναι λελογισμένες. Ανάλογα με τη φύση, το ουσιώδες μέγεθος και την έκταση της αβεβαιότητας της εκτίμησης, οι έγγραφες διαβεβαιώσεις για τις λογιστικές εκτιμήσεις που αναγνωρίζονται ή γνωστοποιούνται στις οικονομικές καταστάσεις μπορεί να περιλαμβάνουν διαβεβαιώσεις:

- ❖ Αναφορικά με την καταλληλότητα των μεθόδων επιμέτρησης, περιλαμβανομένων των σχετικών παραδοχών και μοντέλων, που χρησιμοποιήθηκαν από τη διοίκηση για τον καθορισμό των λογιστικών εκτιμήσεων στο πλαίσιο του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς, καθώς και για τη συνέπεια στην εφαρμογή των διαδικασιών.
- ❖ Ότι οι παραδοχές αντανακλούν κατάλληλα την πρόθεση και την ικανότητα της διοίκησης να εκτελέσει συγκεκριμένες ενέργειες για λογαριασμό της οντότητας, όπου είναι σχετικό για τις λογιστικές εκτιμήσεις και γνωστοποιήσεις.
- ❖ Ότι οι γνωστοποιήσεις που σχετίζονται με τις λογιστικές εκτιμήσεις είναι πλήρεις και κατάλληλες σύμφωνα με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς.
- ❖ Ότι κανένα μεταγενέστερο γεγονός δεν απαιτεί προσαρμογή στις λογιστικές εκτιμήσεις και τις γνωστοποιήσεις που περιλαμβάνονται στις οικονομικές καταστάσεις.

Για εκείνες τις λογιστικές εκτιμήσεις που δεν αναγνωρίζονται ή γνωστοποιούνται στις οικονομικές καταστάσεις, οι έγγραφες διαβεβαιώσεις μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν διαβεβαιώσεις σχετικά με:

- ✓ Την καταλληλότητα της βάσης που χρησιμοποιήθηκε από τη διοίκηση για να κρίνει ότι τα κριτήρια αναγνώρισης ή γνωστοποίησης του εφαρμοστέου πλαισίου χρηματοοικονομικής αναφοράς δεν έχουν εκπληρωθεί.
- ✓ Την καταλληλότητα της βάσης που χρησιμοποιήθηκε από τη διοίκηση για την παράκαμψη της υπόθεσης σχετικά με τη χρήση της εύλογης αξίας που καθορίζεται από το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς της οντότητας, για εκείνες τις λογιστικές εκτιμήσεις που δεν επιμετρήθηκαν ούτε γνωστοποιήθηκαν στην εύλογη αξία.

3.11 Τεκμηρίωση

Η τεκμηρίωση των ενδείξεων για πιθανή μεροληψία της διοίκησης που εντοπίστηκαν κατά τον έλεγχο βοηθά τον ελεγκτή να εξάγει συμπέρασμα για το εάν η αξιολόγηση του κινδύνου από τον ελεγκτή και οι σχετικές αντιδράσεις εξακολουθούν να είναι κατάλληλες, καθώς και στην αξιολόγηση του εάν οι οικονομικές καταστάσεις ως σύνολο είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη σφάλματα. Ο ελεγκτής θα πρέπει να περιλαμβάνει στην τεκμηρίωση ελέγχου:

- Τη βάση για τα συμπεράσματα του ελεγκτή επί του λελογισμένου των λογιστικών εκτιμήσεων και της γνωστοποίησης αυτών, που οδηγούν σε σημαντικούς κινδύνους, και
- Τις ενδείξεις πιθανής μεροληψίας της διοίκησης, εάν υπάρχουν.

3.12 Κατευθυντήριες Γραμμές για την Αποτελεσματικό Εξωτερικό Έλεγχο της Εύλογης Αξίας

Κατά καιρούς, έχει δοθεί ιδιαίτερα έμφαση στο ζήτημα του ελέγχου της εύλογης αξίας, με πλήθος επαγγελματικών οργανισμών ανά τον κόσμο να εκδίδουν κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το θέμα αυτό. Σε αυτή την υποενότητα, θα παραθέσουμε ορισμένες από τις σημαντικότερες αυτές, με σκοπό την πιο σφαιρική κατανόηση της βαρύτητας του ελέγχου της εύλογης αξίας.

Ελεγκτική Πρακτική Νο.9 - Επιτροπή Δημόσιας Λογιστικής Εποπτείας

Η Επιτροπή Δημόσιας Λογιστικής Εποπτείας (Public Company Accounting Oversight Board – PCAOB)²⁵, εξέδωσε τον Δεκέμβριο του 2011 τον σχετικό οδηγό προκειμένου να βοηθήσει τους ελεγκτές να εντοπίσουν οικονομικές συνθήκες που ενδέχεται να επηρεάσουν τον κίνδυνο ουσιώδους σφάλματος και μέσα σε αυτόν υπογραμμίζει ορισμένες απαιτήσεις εκτίμησης κινδύνου. Το κείμενο οργανώνεται σε τέσσερα κύρια τμήματα: α) Ο αντίκτυπος των οικονομικών συνθηκών στον έλεγχο, β) Έλεγχος των μετρήσεων και εκτιμήσεων της εύλογης αξίας, γ) Ο έλεγχος της ικανότητας μιας εταιρείας να συνεχίσει την δραστηριότητά της (going concern) και δ) Έλεγχος των γνωστοποιήσεων των οικονομικών καταστάσεων.

Το δεύτερο τμήμα της σχετικής ανακοίνωσης παρέχει γενικές οδηγίες σχετικά με τον έλεγχο των μετρήσεων της εύλογης αξίας κάτω από δύσκολες οικονομικές συνθήκες. Κατά τον έλεγχο των μετρήσεων και εκτιμήσεων της εύλογης αξίας, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει κατά πόσο οι εκτιμήσεις προσδιορίζονται σύμφωνα με το πλαίσιο χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, ανεξάρτητα από το εάν είναι εύλογες και ότι δεν έχουν ως αποτέλεσμα προκαταλήψεις που υπονομεύουν ουσιωδώς τις οικονομικές καταστάσεις. Με βάση την αξιολόγηση του κινδύνου, ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει κατά πόσον τα αποδεικτικά στοιχεία ελέγχου υποστηρίζουν σημαντικές υποθέσεις. Οι ελεγκτές πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί σε καταστάσεις όπου:

- Οι εκτιμήσεις που βασίζονται στην εμπειρία του παρελθόντος δεν αντικατοπτρίζουν τις τρέχουσες συνθήκες της αγοράς ή τις αναμενόμενες μελλοντικές συνθήκες.
- Οι μειώσεις στην προβλεπόμενη οικονομική ανάπτυξη ή τα χαμηλά επιτόκια επηρεάζουν σημαντικές παραδοχές στις οποίες βασίζονται οι εκτιμήσεις, όπως οι υποθέσεις στις οποίες βασίζεται μια ανάλυση απομείωσης.
- Η αβεβαιότητα σχετικά με την αξία της εξασφάλισης, του κινδύνου αντισυμβαλλομένου, του κινδύνου αθέτησης υποχρέωσης για κρατικούς κινδύνους ή της μεταβλητότητας των νομισμάτων επηρεάζει τις παραδοχές στις οποίες βασίζεται η αξία των χρηματοπιστωτικών μέσων.
- Δεν υπάρχει ενεργή αγορά για ορισμένα χρηματοπιστωτικά μέσα και παραδοχές που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος σύνθετων μεθόδων αποτίμησης.

²⁵ <https://pcaobus.org>

Η PCAOB αναφέρει επίσης στην δημοσίευσή της ότι οι ελεγκτές πρέπει να σταθμίζουν τα ελεγκτικά τεκμήρια που υποστηρίζουν και αντικρούουν τους ισχυρισμούς της διοίκησης σχετικά με τις εύλογες αξίες και τις εκτιμήσεις και ότι θα πρέπει να εκτιμούν το ενδεχόμενο για πιθανή μεροληψία της διοίκησης. Εάν ο ελεγκτής εντοπίσει μεροληπτικές πρακτικές, μπορεί να επηρεάσει το συμπέρασμα σχετικά με την αποτελεσματικότητα λειτουργίας των ελέγχων και το συμπέρασμα σχετικά με την ύπαρξη ουσιώδους ανακρίβειας στις οικονομικές καταστάσεις. Τέλος, αναφορικά με τον έλεγχο της εύλογης αξίας και της υπεραξίας (goodwill), επισημαίνεται ότι ο ελεγκτής θα πρέπει να:

- Προσδιορίσει τα δεδομένα και τους παράγοντες που χρησιμοποίησε η εταιρεία για τη διαμόρφωση παραδοχών και να εξετάσει εάν είναι σχετικές, αξιόπιστες και επαρκείς.
- Εξετάσει αν υπάρχουν πρόσθετοι βασικοί παράγοντες ή εναλλακτικές παραδοχές.
- Αξιολογήσει αν οι παραδοχές είναι συνεπείς μεταξύ τους, με τα υποστηρικτικά δεδομένα, με τα ιστορικά δεδομένα καθώς και με τα δεδομένα της βιομηχανίας.
- Εξετάσει εάν οι αλλαγές στην επιχείρηση ή τη βιομηχανία ενδέχεται να οδηγήσουν άλλους παράγοντες να γίνουν σημαντικοί.

Ελεγκτική Καθοδήγηση – Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς

Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (Securities and Exchange Commission - SEC) έχει παράσχει επίσης καθοδήγηση στον έλεγχο των μετρήσεων της εύλογης αξίας. Το Τμήμα Χρηματοοικονομικής των Επιχειρήσεων της SEC υπέβαλε επιστολή το Σεπτέμβριο του 2008 σε ορισμένες δημόσιες εταιρείες που προσδιόριζε ορισμένα στοιχεία γνωστοποιήσεων που έπρεπε να συμπεριληφθούν κατά την προετοιμασία των επερχόμενων συζητήσεων που θα διενεργούνταν στο πλαίσιο των ετήσιων διοικητικών συνεδριάσεων. Ορισμένα από τα συγκεκριμένα στοιχεία σχετικά με τις γνωστοποιήσεις της μέτρησης της εύλογης αξίας που περιγράφεται στο σχετικό έγγραφο της SEC περιλάμβαναν:

- Σημαντικές κρίσεις κατά την ταξινόμηση ενός συγκεκριμένου χρηματοοικονομικού μέσου στην ιεραρχία της εύλογης αξίας.
- Εξήγηση του πώς ενσωματώνεται και εξετάζεται ο πιστωτικός κίνδυνος κατά την αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων ή υποχρεώσεων.

- Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για να καθοριστεί εάν η αγορά ενός χρηματοπιστωτικού μέσου είναι ενεργή ή ανενεργή.
- Ποια χρηματοπιστωτικά μέσα επηρεάζονται από την έλλειψη ρευστότητας στην αγορά και από το πώς η έλλειψη ρευστότητας επηρεάζει τις χρησιμοποιούμενες τεχνικές αποτίμησης.
- Σε περίπτωση χρήσης υπηρεσιών τρίτων για την βοήθεια της επιμέτρησης των χρηματοπιστωτικών στοιχείων στην εύλογή τους αξία, τον βαθμό στον οποίο, και πώς, ελήφθησαν οι πληροφορίες και χρησιμοποιήθηκαν για την ανάπτυξη μετρήσεων της εύλογης αξίας.

Συμπληρωματική Καθοδήγηση - Αμερικανικό Ινστιτούτο Πιστοποιημένων Λογιστών

Το Αμερικανικό Ινστιτούτο Πιστοποιημένων Λογιστών²⁶ (American Institute of Certified Public Accountants – AICPA) δημοσιεύει, κατά καιρούς, σχετικές κατευθυντήριες γραμμές προκειμένου να παρέχει καθοδήγηση στα μέλη του σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές αναφορικά με τις μετρήσεις της εύλογης αξίας. Οι δημοσιεύσεις αυτές περιλαμβάνουν καθοδήγηση σε πλήθος θεμάτων όπως η επιμέτρηση της εύλογης αξίας των άυλων περιουσιακών στοιχείων (intangible assets), η επιμέτρηση της εύλογης αξίας σε επιχειρηματικούς κλάδους που ενέχουν αυξημένο ρίσκο πιθανών μεροληπτικών φαινομένων στην αποτίμηση της εύλογης αξίας όπως οι κλάδοι της Πληροφορικής, της Τεχνολογίας και της Φαρμακευτικής, η επιμέτρηση της εύλογης αξίας των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων καθώς και η επιμέτρηση της υπεραξίας και τα πιθανά ζητήματα που δύναται να ανακύψουν κατά τον έλεγχο αυτής.

Αν και αυτά τα πρακτικά βοηθήματα παράσχουν μια μη εξουσιοδοτημένη καθοδήγηση στους συντάκτες των οικονομικών καταστάσεων και στους ελεγκτές σχετικά με συγκεκριμένα θέματα μέτρησης της εύλογης αξίας, αναπτύσσονται από μέλη τα οποία θεωρούνται ότι ακολουθούν τις βέλτιστες πρακτικές για τη μέτρηση της εύλογης αξίας από το AICPA και στόχο έχουν την παροχή όσο το δυνατόν καλύτερης βοήθειας για την αποτελεσματικότερη και ορθότερη κατάρτιση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων αλλά και του ελέγχου αυτών.

²⁶ <https://www.aicpa.org>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΕΤΑΙΡΙΚΩΝ ΣΚΑΝΔΑΛΩΝ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΤΙΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ

4.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε τρεις περιπτώσεις εταιρικών σκανδάλων χειραγώγησης των λογιστικών εκτιμήσεων, καθώς και τον ρόλο των ελεγκτικών εταιριών σε αυτά. Πιο συγκεκριμένα, θα εξετασθούν οι περιπτώσεις των εταιριών Waste Management και WorldCom. Μέσα από την παράθεση των ιστοριών τους αποσκοπούμε να υπογραμμίσουμε την σημασία της διενέργειας του εξωτερικού ελέγχου με επαγγελματισμό και υπευθυνότητα, ως εγγυητή της σταθερότητας και της διαφάνειας. Στις υπό εξέταση περιπτώσεις, κάτι τέτοιο ωστόσο δεν συνέβη ποτέ, με συνέπεια το ξέσπασμα αυτών των πολύκροτων σκανδάλων.

4.2 Η Περίπτωση της Waste Management

Ιστορική Εξέλιξη

Η εταιρία ιδρύθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 (συγκεκριμένα το 1968), από τον Dean Burdock, με έδρα το Oak Brook στο Illinois και εξελίχθηκε σε ηγέτη στις υπηρεσίες διαχείρισης απορριμμάτων. Υπό την κυριαρχία του Buntrock ως CEO, οι μετοχές της εταιρίας ξεκίνησαν να διαπραγματεύονται δημόσια στο χρηματιστήριο, το 197. Στη συνέχεια, η εταιρία γνώρισε σημαντική άνθιση των δραστηριοτήτων της, επεκτείνοντάς τες στη δεκαετία του 1970 και του 1980 μέσω αρκετών εξαγορών τοπικών εταιρειών εξόντωσης αποβλήτων και επιχειρήσεων εκμετάλλευσης χώρων υγειονομικής ταφής.

Από το 1971 έως το 1991 η εταιρεία απολάμβανε 36% μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης των εσόδων και 36% ετήσιο ρυθμό αύξησης του καθαρού εισοδήματός της. Μέχρι το 1991, η Waste Management έγινε η μεγαλύτερη επιχείρηση αποκομιδής απορριμμάτων στον κόσμο, με έσοδα άνω των 7,5 δισ. Δολαρίων. Παρά την ύφεση, ο Buntrock και άλλα στελέχη της εταιρίας συνέχισαν να θέτουν επιθετικούς στόχους για ανάπτυξη. Για παράδειγμα, το 1992 η εταιρεία πρόβλεπε ότι τα έσοδα και το καθαρό εισόδημα θα αυξάνονταν κατά 26,1% και 16,5%, αντίστοιχα, σε σχέση με τα στοιχεία του 1991²⁷. Το 1996, η εταιρία κατέγραψε έσοδα 9,19 εκατομμυρίων δολαρίων, καθαρό κέρδος 192 εκατομμυρίων δολαρίων και συνολικά κεφάλαια 18,4 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Η μετοχή της εταιρίας διαπραγματεύονταν περίπου στα 36 δολάρια/μετοχή, στα χρηματιστήρια της Νέας Υόρκης, της Φρανκφούρτης, του Λονδίνου, του Σικάγου και της Σουηδίας, αντίστοιχα²⁸.

Βασικές Δραστηριότητες της Εταιρίας

Η βασική επιχείρηση διαχείρισης στερεών αποβλήτων της Waste Management στη Βόρεια Αμερική συνίστατο στις ακόλουθες κύριες διαδικασίες: συλλογή, μεταφορά και διάθεση.

Συλλογή: Η συλλογή στερεών αποβλήτων από εμπορικούς και βιομηχανικούς πελάτες διεξήχθη γενικά με μονοετείς ή τριετείς συμφωνίες παροχής υπηρεσιών. Οι περισσότερες υπηρεσίες συλλογής οικιακών στερεών αποβλήτων πραγματοποιήθηκαν με συμβάσεις με - ή franchises που χορηγήθηκαν από - δήμους δίνοντας στην εταιρεία αποκλειστικά δικαιώματα για την εξυπηρέτηση του συνόλου ή μέρους των κατοικιών στις αντίστοιχες δικαιοδοσίες τους. Αυτές οι συμβάσεις συνήθως κυμαίνονταν από ένα έως πέντε χρόνια. Παράγοντες που καθόριζαν τα τέλη που εισπράττονταν από τους βιομηχανικούς και εμπορικούς πελάτες ήταν οι συνθήκες της αγοράς, η συχνότητα συλλογής, ο τύπος εξοπλισμού που παρασχέθηκε, η διάρκεια της σύμβασης, ο τύπος και ο όγκος ή το βάρος των συλλεγόμενων αποβλήτων, η απόσταση από τη μονάδα διάθεσης και το κόστος διάθεσης.

²⁷ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

²⁸ Νεγκάκης Ι. Χ., Ταχυνάκης Δ. Π. (2013). *Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου, Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου*. Εκδόσεις ΔΙΠΛΟΓΡΑΦΙΑ, Αθήνα 2013

Μεταφορά: Έως και το 1995, η εταιρία λειτούργησε 151 σταθμούς μεταφοράς στερεών αποβλήτων, όπου τα στερεά απόβλητα εισέρρεαν από οχήματα συλλογής και στη συνέχεια μεταφέρονταν σε ρυμουλκούμενα για μεταφορά σε εγκαταστάσεις διάθεσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις, αρκετές εταιρείες συλλογής χρησιμοποιούσαν τις υπηρεσίες αυτών των εγκαταστάσεων, οι οποίες παρέχονταν σε δήμους ή σε κομητείες. Οι παράγοντες της αγοράς, ο τύπος και ο όγκος ή το βάρος των μεταφερόμενων αποβλήτων, ο βαθμός επεξεργασίας των ανακυκλώσιμων υλικών, η απόσταση μεταφοράς και το κόστος διάθεσης ήταν οι κυριότεροι παράγοντες που καθόριζαν τα τέλη που εισπράττονταν.

Διάθεση: Από το 1995, η εταιρία λειτούργησε 133 μονάδες υγειονομικής ταφής στερεών αποβλήτων, 103 εκ των οποίων της ανήκαν εξ' ολοκλήρου. Όλες οι εγκαταστάσεις υγειονομικής ταφής υποβλήθηκαν σε κυβερνητική ρύθμιση με στόχο τον περιορισμό της πιθανότητας ρύπανσης των υδάτων. Εκτός από τις κυβερνητικές ρυθμίσεις, η έλλειψη γης και η έντονη πίεση των τοπικών κατοίκων επίδρασαν αρνητικά στις προσπάθειες της εταιρίας για την απόκτηση άδειας λειτουργίας και επέκτασης των χώρων υγειονομικής ταφής σε ορισμένες περιοχές. Η ανάπτυξη νέων εγκαταστάσεων απαιτούσε επίσης σημαντικές αρχικές επενδύσεις κεφαλαίου και μεγάλο χρονικό διάστημα, με τον πρόσθετο κίνδυνο να μην εκδοθούν τελικά οι απαραίτητες άδειες. Το 1993, το 1994 και το 1995 περίπου 52%, 55% και 57%, αντιστοίχως, των στερεών αποβλήτων που συλλέχθηκαν από την εταιρία, διατέθηκαν σε υπάρχουσες εγκαταστάσεις υγειονομικής ταφής²⁹.

Με το πέρασμα των ετών, η εταιρία διεύρυνε τις διεθνείς της δραστηριότητες και σε νέες βιομηχανίες, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης επικίνδυνων αποβλήτων και των ενεργειακών αποβλήτων. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 η Waste Management είχε πέντε μεγάλες επιχειρηματικές ομάδες που προσέφεραν τις ακόλουθες υπηρεσίες: διαχείριση στερεών αποβλήτων, διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων, υποστήριξη μηχανικών και βιομηχανικών υπηρεσιών, ανακύκλωση απορριμμάτων για εξοικονόμηση ενέργειας, την επεξεργασία του νερού και τις υπηρεσίες ποιότητας του αέρα και τη διεθνή διαχείριση αποβλήτων.

²⁹ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

Η Λογιστική Απάτη της Εταιρίας

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990, οι επιχειρηματικές δραστηριότητες της εταιρίας στην Βόρεια Αμερική για την διαχείριση των στερεών αποβλήτων είχαν δεχθεί σοβαρό πλήγμα από τον έντονο ανταγωνισμό και την πλεονάζουσα χωρητικότητα των χώρων υγειονομικής ταφής σε ορισμένες από τις αγορές της. Νέοι περιβαλλοντικοί κανονισμοί προσαύξησαν το κόστος λειτουργίας των χώρων υγειονομικής ταφής και καθιστούσαν πιο δύσκολη και δαπανηρή διαδικασία για την εταιρεία να λάβει άδειες για την κατασκευή νέων χώρων υγειονομικής ταφής ή την επέκταση των παλαιών. Πολλές από τις άλλες δραστηριότητες της Waste Management (συμπεριλαμβανομένης της επιχείρησης διαχείρισης επικίνδυνων αποβλήτων και αρκετών διεθνών δραστηριοτήτων) είχαν επίσης κακή απόδοση.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι έντονες προκλήσεις και πιέσεις του περιβάλλοντος, η εταιρεία προχώρησε σε εκτεταμένες πρακτικές κεφαλαιοποίησης του κόστους που σχετίζονταν με την απόκτηση των απαιτούμενων αδειών για την ανάπτυξη και επέκταση των πολυάριθμων χώρων υγειονομικής ταφής. Επίσης, κεφαλαιοποίησε ακόμα και τους τόκους που σχετίζονταν με το κόστος κατασκευής των χώρων υγειονομικής ταφής, καθώς και το κόστος που σχετίζονταν με την ανάπτυξη των επιχειρησιακών της συστημάτων.

Σύμφωνα με τα όσα προέβλεπαν τα λογιστικά πρότυπα, ένας λογαριασμός κόστους μπορεί να κεφαλαιοποιηθεί εάν παρέχει οικονομικά οφέλη για χρήση ή κατανάλωση σε μελλοντικές εργασίες. Η εταιρία υποχρεούται να αποσβέσει ως έξοδο της τρέχουσας περιόδου κάθε αναβαλλόμενο κόστος τη στιγμή που γνωρίζει ότι τα περιουσιακά στοιχεία έχουν υποστεί απομείωση ή έχουν εγκαταλειφθεί. Οποιοδήποτε κόστος για επισκευή ή επιστροφή περιουσίας στην αρχική της κατάσταση απαιτείται να αναγνωρισθεί όταν πραγματοποιηθεί. Τέλος, οι τόκοι μπορούν να κεφαλαιοποιηθούν ως μέρος του κόστους απόκτησης περιουσιακών στοιχείων για το χρονικό διάστημα που απαιτείται για να τεθεί το περιουσιακό στοιχείο στην κατάσταση που απαιτείται για την προβλεπόμενη χρήση του. Ωστόσο, η κεφαλαιοποίηση των όποιων τόκων κατασκευαστικής περιόδου οφείλει να παύσει όταν το περιουσιακό στοιχείο έχει γίνει ουσιαστικά έτοιμο για την προβλεπόμενη χρήση του³⁰.

³⁰ Broome, C. (2014). *Waste Management Case Study, Examination of Fraud*. Southern New Hampshire University

Στο πλαίσιο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων της, η εταιρεία διέθεσε σημαντικούς πόρους για την ανάπτυξη νέων χώρων υγειονομικής ταφής και την επέκταση των υπάρχοντων χώρων. Σημαντικό μέρος του κόστους ανάπτυξης και επέκτασης του χώρου υγειονομικής ταφής σχετίζεται με τη διαδικασία απόκτησης των απαιτούμενων αδειών από τις αρμόδιες κυβερνητικές αρχές. Με την πάροδο των ετών, η εταιρεία αντιμετώπισε αυξημένες δυσκολίες στην απόκτηση των απαιτούμενων αδειών για την υγειονομική ταφή, ενώ δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις όπου επένδυσε σημαντικά ποσά σε έργα που είτε έπρεπε να εγκαταλειφθούν ή να υποστούν σημαντική ζημιά απομειώσεων. Παρόλα αυτά, η εταιρεία κεφαλαιοποίησε τις δαπάνες που σχετιζόνταν με την απόκτηση των απαιτούμενων αδειών, ώστε να μπορεί να αναβάλει τις δαπάνες καταγραφής που σχετίζονται με τους χώρους υγειονομικής ταφής μέχρι να τεθούν σε παραγωγική χρήση. Έτσι, αντί να διαγραφούν οι δαπάνες που συνδέονταν με έργα που έχουν υποστεί βλάβη και εγκαταλείφθηκαν και να γνωστοποιηθούν, έτσι όπως προβλέπονταν, οι επιπτώσεις αυτών των διαγραφών, η διοίκηση της εταιρίας αποκάλυψε μόνο τον κίνδυνο των μελλοντικών διαγραφών που σχετίζονται με έργα αυτά.

Επιπροσθέτως, τα διοικητικά στελέχη της εταιρείας μεταβίβαζαν το κόστος των ανεπιτυχών προσπαθειών για την απόκτηση αδειών για ορισμένους χώρους υγειονομικής ταφής σε άλλα έργα που είχαν λάβει άδειες ή σε άλλα, μη ολοκληρωμένα σχέδια, για τους οποία εξακολουθούσαν να ζητούν άδειες. Στην πράξη, αναπροσάρμοζαν με τον τρόπο αυτό το κόστος των απομειωμένων ή εγκαταλελειμμένων έργων υγειονομικής ταφής. Επιπλέον, η εταιρεία μεταβίβαζε τα αναπόσβεστα έξοδα από τις εγκαταστάσεις υγειονομικής ταφής που είχαν κλείσει νωρίτερα από το αναμενόμενο σε άλλες εγκαταστάσεις που βρίσκονταν ακόμη σε λειτουργία³¹.

Σύμφωνα με τα Λογιστικά Πρότυπα, η Waste Management ήταν σε θέση να κεφαλαιοποιήσει τους τόκους που σχετιζόνταν με την ανάπτυξη των χώρων υγειονομικής ταφής λόγω του σχετικά μεγάλου χρονικού διαστήματος που απαιτούνταν για τη λήψη αδειών, την κατασκευή του χώρου υγειονομικής ταφής και την τελική προετοιμασία για την παραλαβή αποβλήτων. Ωστόσο, η εταιρία χρησιμοποίησε μια μέθοδο, η οποία αναφέρεται ως η μέθοδος της καθαρής λογιστικής αξίας (NBV), η οποία ουσιαστικά της επέτρεψε να αποφύγει την απαίτηση των λογιστικών προτύπων να τερματιστεί η κεφαλαιοποίηση των τόκων μόλις το περιουσιακό στοιχείο γίνει ουσιαστικά έτοιμο για την προβλεπόμενη χρήση του. Ο ελεγκτής της Waste

³¹ Beasley M., Buckless F., Glover S and Prawitt D. (2010). *Auditing Cases*. 3rd Edition, Prentice Hall, UK

Management, η ανεξάρτητη ελεγκτική εταιρία Arthur Andersen, ενημέρωσε την εταιρεία από την πρώτη χρήση της μεθόδου NBV (το 1989) ότι αυτή η μέθοδος δεν ήταν σε συμφωνία με τα όσα προέβλεπαν τα τρέχοντα λογιστικά πρότυπα. Η διοίκηση της εταιρείας επέλεξε επίσης να κεφαλαιοποιήσει και άλλα κόστη, όπως τα έξοδα ανάπτυξης συστημάτων, αντί να τα καταγράψει ως έξοδα κατά την περίοδο κατά την οποία πραγματοποιήθηκαν. Στην πραγματικότητα, υποτίθεται ότι χρησιμοποίησαν υπερβολικές περιόδους απόσβεσης (περιόδους 10 και 20 ετών) που δεν αναγνώριζαν τον αντίκτυπο της τεχνολογικής απαξίωσης στην ωφέλιμη ζωή των υποκείμενων συστημάτων.

Τα φορτηγά απορριμμάτων, τα κοντέινερ και ο εξοπλισμός, τα οποία ανέρχονταν σε ύψος 6 δισεκατομμυρίων δολαρίων, αποτελούσαν τη πλειοψηφία της αξίας των παγίων στοιχείων της εταιρείας. Το δεύτερο μεγαλύτερο περιουσιακό στοιχείο της εταιρείας ήταν η γη, με τη μορφή των περισσότερων από 100 πλήρως λειτουργικών χώρων υγειονομικής ταφής που η εταιρεία είχε στην κατοχή της και εκμεταλλευόταν. Σύμφωνα με τα λογιστικά πρότυπα, το έξοδο απόσβεσης προσδιορίζεται με την κατανομή του ιστορικού κόστους των ενσώματων ακινητοποιήσιμων στοιχείων ενεργητικού (μείον την υπολειμματικής αξίας) κατά την εκτιμώμενη ωφέλιμη ζωή των περιουσιακών αυτών στοιχείων.

Από το 1988 έως το 1996, η διοίκηση της εταιρείας φέρεται ότι πραγματοποίησε πολυάριθμες μη υποστηριζόμενες αλλαγές στην εκτιμώμενη ωφέλιμη ζωή και στις υπολειμματικές αξίες ενός ή περισσότερων κατηγοριών οχημάτων, κοντέινερ και εξοπλισμού. Αυτές οι αλλαγές μείωσαν το ποσό των εξόδων απόσβεσης που καταγράφηκαν σε συγκεκριμένες περιόδους. Επιπλέον, οι αλλαγές αυτές ήταν αποσυνδεδεμένες από τις λειτουργικές δραστηριότητες της εταιρείας. Αυτές οι πρακτικές είχαν άμεση απόδοση στην καταγεγραμμένη κερδοφορία της επιχείρησης, γεγονός για το οποίο τα ανώτερα διοικητικά της στελέχη δεν είχαν ενημερώσει κανένα εκ των ενδιαφερομένων μερών της εταιρείας³².

³² Mintz, S. (2013). *An analysis of fraud at Waste Management and Andersen's professional responsibilities*.

Professional Responsibility and Ethics in Accounting, Vol. 17, pp: 203-224

Η σχέση της Arthur Andersen με την εταιρία Waste Management

Ακόμα και πριν οι μετοχές της Waste Management αρχίσουν να διαπραγματεύονται δημοσίως το 1971, η Arthur Andersen ήταν ο ανεξάρτητος εξωτερικός ελεγκτής της εταιρείας. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η εταιρία μείωσε αισθητά τα τέλη που κατέβαλλε προς την Andersen αναφορικά με τις ελεγκτικές υπηρεσίες που της παρείχε (συγκριτικά τουλάχιστον με το ύψος της ελεγκτικής αμοιβής που της προσέφερε το προηγούμενο έτος), ωστόσο όμως κατέβαλλε προς την Andersen σημαντικές πρόσθετες αμοιβές για τις λοιπές μη ελεγκτικής φύσεως υπηρεσίες που αυτή της παρείχε. Από το 1991 έως το 1997, η Andersen χρέωσε την Waste Management με έξοδα ελεγκτικών αμοιβών ύψους περίπου 7,5 εκατομμυρίων δολαρίων. Κατά τη διάρκεια αυτής της επταετούς περιόδου, η Andersen χρέωσε επίσης στην εταιρία λοιπές αμοιβές ύψους 11,8 εκατομμυρίων δολαρίων που αφορούσαν την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και καθοδήγησης για πλήθος άλλων θεμάτων που σχετίζονταν με τις επιχειρηματικές πρακτικές της³³.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 περίπου 14 πρώην υπάλληλοι της Andersen εργάστηκαν στην Waste Management. Ενώ εργάζονταν στην Andersen, τα περισσότερα από αυτά τα άτομα εργάστηκαν στην ομάδα που ήταν υπεύθυνη για τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων της Waste Management πριν από το 1991 και οι περισσότεροι είχαν αποχωρήσει από την Andersen περισσότερο από 10 χρόνια πριν ξεσπάσει το σκάνδαλο της εταιρίας. Το 1991, η Andersen ανέθεσε στον Robert Allgyer, συνεργάτη της από το 1976, να γίνει ο υπεύθυνος συνεργάτης εκτέλεσης των ελεγκτικών εργασιών της εταιρίας για τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων της Waste Management. Μεταξύ των σημαντικότερων λόγων που προτάθηκαν για την επιλογή του Allgyer ως του υπεύθυνου συνεργάτη (partner) για το έργο αυτό, ήταν η εκτεταμένη εμπειρία του στην Ευρώπη, η αφοσίωσή του στην εξυπηρέτηση των πελατών και ότι το προσωπικό του στυλ ταίριαζε πολύ καλά με το ύφος των διοικητικών στελεχών της Waste Management. Για τον καθορισμό της αποζημίωσης του Allgyer, η Andersen έλαβε υπόψη τις αμοιβές για υπηρεσίες ελεγκτικής και μη φύσεως. Ο Walter Cercavski, ήταν ένα ακόμα κεντρικό πρόσωπο της ελεγκτικής ομάδας εργασίας της Andersen, ο οποίος πρωταγωνίστησε, όσον αφορά την εμπλοκή της ελεγκτικής εταιρίας, στο σκάνδαλο της Waste Management.

³³ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

Το 1993 ο Edward Maier ορίστηκε ως ο δεύτερος υπεύθυνος συνεργάτης εκτέλεσης των ελεγκτικών εργασιών της Arthur Andersen για τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων της Waste Management. Τα καθήκοντα του Maier περιλάμβαναν την ανάγνωση των οικονομικών καταστάσεων, τη συζήτηση σημαντικών ζητημάτων λογιστικής φύσεως, την διενέργεια ελεγκτικών διαδικασιών μαζί με τον Allgyer, την ανασκόπηση ορισμένων εγγράφων εργασίας (όπως η ανάλυση του ελεγκτικού κινδύνου, των περιλήψεων των προτεινόμενων προσαρμογών προς την Waste Management και τις ενστάσεις της ελεγκτικής ομάδας εργασίας ως προς τις ανακατατάξεις των καταχωρίσεων που έπρεπε να αναπροσαρμοστούν άμεσα), καθώς και την διερεύνηση λοιπών θεμάτων τα οποία θα μπορούσαν να έχουν ουσιώδη επίδραση στις οικονομικές καταστάσεις ή στην έκθεση ελέγχου³⁴.

Στις αρχές του 1994 η ελεγκτική ομάδα εργασίας της Andersen ποσοτικοποίησε αρκετές ανακρίβειες σε τρέχουσες και προγενέστερες περιόδους και προετοίμασε τις προτεινόμενες προσαρμογές των λογιστικών εγγραφών (Proposed Adjusting Journal Entries - PAJEs) ύψους 128 εκατομμυρίων δολαρίων για τις λογιστικές εγγραφές της εταιρείας που αφορούσαν το έτος 1993. Αν η Waste Management προχωρούσε σε αυτές τις αλλαγές, το καθαρό δηλωθέν της εισόδημα θα είχε μειωθεί κατά 12%. Η ομάδα ελέγχου προσδιόρισε επίσης τις λογιστικές πρακτικές που οδήγησαν σε άλλες γνωστές και πιθανές ανακρίβειες που είχαν ως αποτέλεσμα κυρίως την υποεκτίμηση των λειτουργικών εξόδων της εταιρείας.

Ο Allgyer και ο Maier συμβουλευθήκαν τον Robert Kutsenda, τον τότε υπεύθυνο για τα γραφεία του Andersen στο Σικάγο, το Κάνσας Σίτυ, την Ινδιανάπολη και την Ομάχα. Ο Kutsenda και ο επικεφαλής του τμήματος ελέγχου της Andersen (ο οποίος επίσης ερωτήθηκε για το πως όφειλε να πράξει η ομάδα εργασίας της ελεγκτικής εταιρείας), διαπίστωσαν ότι οι ανακρίβειες δεν ήταν ουσιώδεις και ότι, ως εκ τούτου, η Andersen θα μπορούσε να εκδώσει μια έκθεση ελέγχου χωρίς επιφυλάξεις σχετικά με τις οικονομικές καταστάσεις του 1993. Παρόλα αυτά, ανέθεσαν στον Allgyer να ενημερώσει τη διοίκηση της Waste Management ότι η Andersen αναμένει από την εταιρεία να αλλάξει τις λογιστικές πρακτικές της και να μειώσει το σωρευτικό ποσό των PAJEs στο μέλλον. Μετά από διαβουλεύσεις με τον διευθύνοντα σύμβουλο της επιχείρησης, ο Allgyer πρότεινε μια «σύννοχη των βημάτων δράσης» για να μειώσει το σωρευτικό ποσό των PAJE και να

³⁴ Mintz, S. (2013). *An analysis of fraud at Waste Management and Andersen's professional responsibilities*.

Professional Responsibility and Ethics in Accounting, Vol. 17, pp: 203-224

αλλάξει τις λογιστικές πρακτικές που οδήγησαν στην ανάγκη διενέργειας των αναγκαίων αυτών προσαρμογών στις λογιστικές εγγραφές της εταιρίας, καθώς και στην διόρθωση των λοιπών γνωστών και πιθανών ανακριβειών των δημοσιευμένων χρηματοοικονομικών της καταστάσεων.

Παρόλο που η διοίκηση της Waste Management συμφώνησε σε αυτά τα «βήματα δράσης», η εταιρεία φέρεται να συνέχισε να ασκεί τις λογιστικές πρακτικές που οδήγησαν στηνεκτεταμένη εμφάνιση των RAJE και των λοιπών ανακριβειών. Παρά την αποτυχία της Waste Management να σημειώσει πρόοδο στην διόρθωση των σημαντικότερων λογιστικών της εγγραφών, η ομάδα ελέγχου της Andersen συνέχισε να εκδίδει ανεπιβεβαίωτες εκθέσεις ελέγχου για τις οικονομικές καταστάσεις της εταιρίας. Στην πραγματικότητα, οι οικονομικές καταστάσεις της Waste Management για τα έτη 1993 έως 1996 εμφάνιζαν υπεραυξημένα εισοδήματα προ φόρων κατά περισσότερο από 1 δισεκατομμύριο δολάρια³⁵.

Επίλογος

Το 2002, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς άσκησε κατηγορίες εναντίον του ιδρυτή της Waste Management, Buntrock και πέντε άλλων πρώην ανώτερων αξιωματικών με την κατηγορία της απάτης και χειραγώγησης των κερδών. Οι κατηγορίες της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς εστιάστηκαν στο γεγονός ότι η ανώτατη διοίκηση της εταιρίας είχε κάνει αρκετές αυθαίρετες προσαρμογές (top-side adjustments) και εμπλέχθηκε άμεσα σε ένα συστηματικό σχέδιο εξαπάτησης που οδήγησε στην σύνταξη ανακριβών οικονομικών καταστάσεων και στην καταγραφή εικονικών κερδών για την περίοδο 1993-1996. Άλλα στελέχη κατηγορήθηκαν για καταστροφή στοιχείων, παραπλάνησης της ελεγκτικής επιτροπής και των εσωτερικών ελεγκτών, καθώς και την απόκρυψη πληροφοριών από τους ορκωτούς ελεγκτές.

Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς σημείωσε πως οι κατηγορούμενοι παρέβλεπαν τις αποσβέσεις των απορριμματοφόρων φορητών, υποθέτοντας ιδιαίτερα μεγάλες υπολειμματικές αξίες και υψηλή διάρκεια ωφέλιμης ζωής των παγίων αυτών στοιχείων, καθώς και ότι υπολόγιζαν αυθαίρετα υπολειμματικές αξίες και δεν καταχωρούσαν ως έξοδα απομείωσης την αξία των χώρων

³⁵ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

υγειονομικής ταφής³⁶. Επιπλέον, η ανώτατη διοίκηση φέρεται ότι έχει χρησιμοποιήσει αρκετές άλλες ανάρμοστες λογιστικές πρακτικές για τη μείωση των εξόδων και την τεχνητή αύξηση των κερδών.

Για την απόκρυψη της εκούσιας υποτιμήσεως των εξόδων, η ανώτατη διοίκηση φέρεται να χρησιμοποίησε την πρακτική του συμψηφισμού, σύμφωνα με την οποία χρησιμοποιήθηκαν εφάπαξ κέρδη από την πώληση ή την ανταλλαγή περιουσιακών στοιχείων για την εξάλειψη των μη σχετικών λειτουργικών εξόδων της τρέχουσας περιόδου καθώς και των λογιστικών σφαλμάτων που είχαν συσσωρευτεί από προηγούμενες περιόδους. Η ανώτατη διοίκηση φέρεται επίσης ότι μετακίνησε εκατομμυρία δολάρια σε διαφορετικά στοιχεία της κατάστασης αποτελεσμάτων, προκειμένου να καταστεί δυσκολότερη η σύγκριση των αποτελεσμάτων με την πάροδο του χρόνου. Επιπλέον, η διοίκηση φέρεται ότι είχε εγκρίνει, επανειλημμένα ψευδείς και παραπλανητικές γνωστοποιήσεις στις δημοσιευμένες χρηματοοικονομικές της καταστάσεις³⁷.

Επειδή οι οικονομικές καταστάσεις της Waste Management για τα έτη 1993 έως 1996 δεν παρουσιάστηκαν σύμφωνα με τις Γενικά Παραδεκτές Λογιστικές Αρχές (GAAP), ο ανεξάρτητος ελεγκτής της εταιρίας, Arthur Andersen, βρέθηκε στο στόχαστρο των αρχών για την έκδοση ανεπιβεβαιωτών απόψεων σχετικά με αυτές τις οικονομικές καταστάσεις. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς κατέθεσε αγωγή εναντίον της Andersen με κατηγορίες ότι γνώριζε εσκεμμένα ή απερίσκεπτα ουσιωδώς ψευδείς και παραπλανητικές εκθέσεις ελέγχου για την περίοδο 1993 έως 1996.

Η Andersen διευθέτησε τις εκκρεμείς δικαστικές της υποθέσεις με την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για 7 εκατομμύρια δολάρια, καταβάλλοντας έτσι το μεγαλύτερο πρόστιμο που είχε επιβληθεί μέχρι τότε σε ελεγκτική εταιρία, χωρίς να δέχεται ή να αρνείται τους ισχυρισμούς και τα ευρήματα των ερευνών που είχαν διενεργηθεί. Η Waste Management υποχρεώθηκε να καταβάλλει ένα πρόστιμο ύψους 457 εκατομμυρίων δολαρίων, αφότου κρίθηκε ένοχη για τις λογιστικές πρακτικές χειραγώγησης τις οποίες είχε ασκήσει.

³⁶ Νεγκάκης Ι. Χ., Ταχυνάκης Δ. Π. (2013). *Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου, Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου*. Εκδόσεις ΔΙΠΛΟΓΡΑΦΙΑ, Αθήνα 2013

³⁷ Broome, C. (2014). *Waste Management Case Study, Examination of Fraud*. Southern New Hampshire University

Τρεις συνεργάτες της Andersen, οι οποίοι εργάστηκαν για τον έλεγχο της Waste Management κατά την περίοδο 1993 έως 1996, συμπεριλήφθηκαν στις κατηγορίες της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς: ο Robert Allgyer, ο Edward Maier και ο Walter Cercavschi. Οι Allgyer, Maier και Cercavschi συμφώνησαν να καταβάλουν πρόστιμα ύψους \$ 50.000, \$ 40.000 και \$ 30.000 αντίστοιχα. Ο Allgyer, ο Maier και ο Cercavschi στερήθηκαν επίσης τα προνόμια άσκησης του ελεγκτικού επαγγέλματος ενώπιον της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, με δικαίωμα να ζητήσουν την επανένταξή τους μετά από πέντε χρόνια, τρία έτη και τρία έτη, αντιστοίχως. Ένας τέταρτος συνεργάτης της Andersen, ο Robert Kutsenda, συμμετείχε επίσης στις κατηγορίες της Επιτροπής για την ανάρμοστη συμπεριφορά του³⁸.

4.3 Η Περίπτωση της WorldCom

Σύντομη Ιστορική Αναδρομή

Η WorldCom δραστηριοποιούνταν αρχικά ως παροχέας τηλεφωνικών κλήσεων μεγάλης απόστασης με την ονομασία Long Distance Discount Services (LDDS), ο οποίος μάλιστα, είχε ετήσια έσοδα ύψους περίπου 1,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων μέχρι το τέλος του 1993. Η LDDS συνέδεε τις κλήσεις μεγάλων αποστάσεων μεταξύ της τοπικής τηλεφωνικής εταιρείας ενός καλούντος (πομπού) και της τοπικής τηλεφωνικής εταιρείας του δέκτη της κλήσης, εκμεταλλευόμενη πρακτικά τη δυναμικότητα του δικτύου μεταβίβασης τηλεφωνικών κλήσεων μεγάλης απόστασης (που αγόραζε από άλλες εταιρίες) σε χονδρική βάση. Η LDDS μετονομάστηκε σε WorldCom το 1995.

Μια ουσιαστικά αλλαγή στη νομοθετική ρύθμιση της δραστηριότητας του κλάδου ήταν ο πρωταρχικός καταλύτης για την ανάπτυξη της WorldCom. Ο νόμος περί τηλεπικοινωνιών του 1996 επέτρεπε στους παρόχους τηλεφωνικών υπηρεσιών μεγάλων αποστάσεων να εισέλθουν στην αγορά τοπικών τηλεφωνικών υπηρεσιών και άλλων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, όπως το διαδίκτυο. Όπως πολλοί μεγάλοι παίκτες του κλάδου, η WorldCom στράφηκε στις εκτεταμένες

³⁸ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

εξαγορές για να επεκταθεί σε αυτές τις νέες αγορές (Thibodeau and Freier, 2007)³⁹. Τα έσοδα της WorldCom αυξήθηκαν με ταχύτερους ρυθμούς αφότου ξεκίνησαν αυτές οι εξαγορές. Μεταξύ του πρώτου τριμήνου του 1994 και του τρίτου τριμήνου του 1999, η ετήσια αύξηση των εσόδων της WorldCom κυμαίνονταν, στις περισσότερες περιπτώσεις, άνω του 50%. Η τιμή των μετοχών της WorldCom παρουσίασε επίσης ταχεία ανάπτυξη, από 8,17 δολάρια στις αρχές Ιανουαρίου 1994 σε 47,91 δολάρια στα τέλη Σεπτεμβρίου 1999. Η απόδοση της μετοχής της ξεπέρασε μάλιστα εκείνες των μεγαλύτερων ανταγωνιστών της, της AT&T και της Sprint. Ορισμένες από τις σημαντικότερες εξαγορές της εταιρίας ήταν οι εξής:

MFS και η θυγατρική της UUNET: Στα τέλη του 1996 η WorldCom εξαγόρασε την MFS, μια εταιρία η οποία παρείχε τοπικές τηλεφωνικές υπηρεσίες, για 12,4 δισεκατομμύρια δολάρια. Σε αυτή τη συναλλαγή, η WorldCom κέρδισε επίσης μια σημαντική θέση μεταξύ των παρόχων του διαδικτύου, μέσω της εξαγορασθείσας θυγατρικής της MFS, της UUNET.

Brooks Fiber Properties, CompuServe Corporation και ANS Communications: Το 1998, η WorldCom αγόρασε την Brooks Fiber Properties για περίπου 2 δισεκατομμύρια δολάρια και τις CompuServe Corporation και ANS Communications για 1,4 δισεκατομμύρια δολάρια. Κάθε μία από αυτές τις εταιρείες επέκτεινε την παρουσία της WorldCom στην αρένα του διαδικτύου.

MCI: Αδιαμφισβήτητα, πρόκειται για την πιο πολυσυζητημένη εξαγορά που πραγματοποιήθηκε η εταιρία. Τον Σεπτέμβριο του 1998 η WorldCom εξαγόρασε την MCI, χρησιμοποιώντας περίπου 1,13 δισεκατομμύρια κοινές μετοχές της και καταβάλλοντας 7 δισεκατομμύρια δολάρια μετρητά, για να διενεργηθεί μια συναλλαγή συνολικού ύψους που προσέγγιζε τα 40 δισεκατομμύρια δολάρια. Τα ετήσια έσοδα της MCI ύψους 19,7 δισεκατομμυρίων δολαρίων το 1997 υπερέβαιναν κατά πολύ τα ετήσια έσοδα της WorldCom για το ίδιο έτος, ύψους 7,4 δις δολαρίων. Ως αποτέλεσμα αυτής της συγχώνευσης, η WorldCom έγινε ο δεύτερος μεγαλύτερος πάροχος τηλεπικοινωνιών στις Ηνωμένες Πολιτείες.

SkyTel Communications and Sprint: Τον Οκτώβριο του 1999 η WorldCom αγόρασε την SkyTel Communications, προσθέτοντας ασύρματες επικοινωνίες στις προσφορές υπηρεσιών της, για 1,8 δισεκατομμύρια δολάρια. Λίγες μέρες μετά την εξαγορά της SkyTel, η WorldCom ανακοίνωσε ότι

³⁹ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

θα συγχωνευθεί με την Sprint σε μια συμφωνία αξίας 115 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Στην προτεινόμενη συμφωνία, η WorldCom θα πρόσθετε στο ενεργητικό της, τα ασύρματα δίκτυα της Sprint.

Όπως φαίνεται και από την ανωτέρω σύντομη ιστορική αναδρομή, η ανάπτυξη της εταιρίας προέκυψε, αμιγώς, μέσα από την επιθετική πολιτική των εξαγορών στις οποίες προχώρησε. Έχοντας στο ενεργητικό της πάνω από 70 συγχωνεύσεις, κατάφερε να εδραιωθεί γρήγορα στον χώρο των τηλεπικοινωνιών ως ένας κολοσσός (Giroux, 2008)⁴⁰. Η εξαγορά δε της MCI, (ύψους 42 δισ. δολαρίων, το 1998), προκάλεσε τρομερές εντυπώσεις, όπως προαναφέρθηκε, διότι η εταιρία ήταν πολύ μεγαλύτερη από την WorldCom την εποχή εκείνη.

Ωστόσο, ήδη από το 2000 τα πράγματα δυσκόλεψαν πολύ για την WorldCom, δεδομένου ότι ο ανταγωνισμός στον κλάδο των τηλεπικοινωνιών και του διαδικτύου είχε ενταθεί και ενώ η ανάπτυξη της εταιρίας κατέγραφε θετικά πρόσημα, εντούτοις οι ρυθμοί της είχαν μειωθεί αισθητά. Οι συνθήκες της βιομηχανίας επιδεινώθηκαν το 2001. Οι τοπικές τηλεφωνικές υπηρεσίες και οι διαδικτυακοί τομείς παρουσίασαν κάμψη της ζήτησης. Ο αντίκτυπος της κάμψης στον τομέα του διαδικτύου ήταν ιδιαίτερα έντονος. Πολλοί ανταγωνιστές βρέθηκαν βυθισμένοι σε μακροπρόθεσμες συμβάσεις που είχαν συνάψει προκειμένου να αποκτήσουν την ικανότητα να καλύψουν την αναμενόμενη ζήτηση των πελατών τους. Καθώς ο λόγος των δαπανών τους προς τα έσοδα αυξανόταν, τα έσοδα της βιομηχανίας και οι τιμές των μετοχών έπεσαν κατακόρυφα. Για παράδειγμα, οι τιμές των μετοχών της WorldCom, της AT&T και της Sprint έχασαν τουλάχιστον το 75% της αξίας τους μεταξύ Ιανουαρίου 2000 και Ιουνίου 2002⁴¹.

Οι Πρακτικές της Λογιστικής Χειραγώγησης

Ένα σημαντικό μέρος που συνέθεσε τις πρακτικές των λογιστικών χειραγωγήσεων της WorldCom αποτελούνταν από αρκετά «απλά» λογιστικά βήματα. Αν και τα ποσά που πραγματοποιήθηκαν σε αυτές τις πρακτικές ανέρχονταν σε δισεκατομμύρια δολάρια, η βασική

⁴⁰ Giroux, G. (2008). What Went Wrong?: *Accounting Fraud and Lessons from the Recent Scandals*. Social Research: An International Quarterly, 71 (4), pp: 1205-1238

⁴¹ Thibodeau, J, C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

διαδικασία απάτης ήταν πολύ απλή και μπορεί να περιγραφεί ως μια ιστορία κεφαλαιοποίησης. Με απλά λόγια, τα λειτουργικά έξοδα που προέκυπταν για τη μίσθωση τηλεφωνικών γραμμών άλλων εταιρειών τηλεπικοινωνιών κεφαλαιοποιήθηκαν. Δηλαδή, αντί να καταγραφούν όλα τα προβλεπόμενα λειτουργικά έξοδα – γεγονός που θα οδηγούσε σε μια αντίστοιχη μείωση των εσόδων - οι δαπάνες αναφέρθηκαν ως κεφαλαιουχικές δαπάνες και προστέθηκαν στον ισολογισμό ως ενσώματα πάγια. Τα εν λόγω στοιχεία ενεργητικού αποσβέστηκαν στη συνέχεια σε παρατεταμένες περιόδους (Jones, 2011)⁴². Με την πρακτική αυτή, η εταιρία κατάφερε να εμφανίζει στις δημοσιευμένες χρηματοοικονομικές της καταστάσεις σημαντικά αυξημένα έσοδα, κερδίζοντας έτσι την απαιτούμενη χρηματοδότηση και την εμπιστοσύνη του επενδυτικού κοινού.

Η WorldCom διατηρούσε, ως συνήθη εταιρική πρακτική, τις δικές της γραμμές για την τοπική εξυπηρέτηση σε αστικές περιοχές με έντονη πληθυσμιακή πυκνότητα. Ωστόσο, στηρίχθηκε σε δίκτυα που δεν της ανήκαν για να ολοκληρώσει τις περισσότερες οικιακές και εμπορικές κλήσεις εκτός αυτών των αστικών περιοχών και κατέβαλε στους ιδιοκτήτες των δικτύων το αντίτιμο για την εκμετάλλευση των υπηρεσιών τους. Για παράδειγμα, μια κλήση από έναν πελάτη της WorldCom στη Βοστώνη προς τη Ρώμη μπορεί να ξεκινούσε σε μια τοπική γραμμή μιας ανταγωνίστριας τηλεφωνικής εταιρείας (στη Βοστώνη), να εισέλθει στο δίκτυο της WorldCom και στη συνέχεια να περάσει σε μια ιταλική τηλεφωνική εταιρεία και να ολοκληρωθεί. Σε αυτό το παράδειγμα, η WorldCom θα έπρεπε να πληρώσει τόσο την τοπική τηλεφωνική εταιρεία της Βοστώνης όσο και τον ιταλικό πάροχο για τη χρήση των υπηρεσιών τους. Το κόστος που συνδέεται με τη διεξαγωγή φωνητικής κλήσης ή μετάδοσης δεδομένων από το σημείο έναρξης στο σημείο λήξης αντιμετωπίζεται λογιστικά ως ένα λειτουργικό έξοδο για την εταιρία (line cost expenses). Τα λειτουργικά αυτά έξοδα ήταν η μεγαλύτερη δαπάνη της WorldCom, με το ύψος τους να αντιστοιχεί στο ήμισυ των συνολικών δαπανών της εταιρείας από το 1999 έως το 2001⁴³.

Σύμφωνα με τις Γενικά Αποδεκτές Λογιστικές Αρχές (Global Accepted Accounting Principles - GAAP), η WorldCom ήταν υποχρεωμένη να εκτιμήσει το λειτουργικό κόστος των γραμμών κάθε μήνα και να δαπανήσει αμέσως το εκτιμώμενο κόστος, παρόλο που πολλές από αυτές τις δαπάνες θα καταβάλλονταν αργότερα. Προκειμένου να αντικατοπτρίζει μια εκτίμηση

⁴² Jones, M., J. (2011). *Creative Accounting, Fraud and International Scandals*. Published by John Wiley & Sons Ltd.

⁴³ Thibodeau, J, C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

των ποσών που δεν είχαν ακόμη καταβληθεί, η WorldCom δημιούργησε στον ισολογισμό της ένα λογαριασμό υποχρεώσεων, γνωστό και ως λογαριασμό δεδουλευμένης αξίας (accruals). Καθώς οι λογαριασμοί των τρεχόντων λειτουργικών εξόδων έπρεπε να καταβληθούν, μερικές φορές και πολλούς μήνες αργότερα, η WorldCom προχωρούσε στην εξόφλησή τους με ταυτόχρονη μείωση των δεδουλευμένων λογαριασμών που παρουσίαζε στις υποχρεώσεις της.

Επειδή οι λογαριασμοί δεδουλευμένων εξόδων ήταν, επί της ουσίας, εκτιμήσεις, η εταιρεία υποχρεώθηκε σύμφωνα με τα GAAP να τις επανεκτιμήσει περιοδικά για να διαπιστώσει εάν είχαν διατυπωθεί ορθώς. Εάν οι επιβαρύνσεις από τους παρόχους υπηρεσιών ήταν χαμηλότερες από τις εκτιμώμενες, τότε ο δεδουλευμένος λογαριασμός μειώνονταν ή ακόμα και έκλεινε. Το ποσό των όποιων αποδεσμεύσεων συμψηφίζόταν με τα τρέχοντα λειτουργικά έξοδα των δαπανών για τις γραμμές που εκμεταλλεύονταν η εταιρεία, για την περίοδο κατά την οποία πραγματοποιούνταν η αποδέσμευση αυτή⁴⁴.

Το σκάνδαλο της WorldCom, ωστόσο, δεν περιορίστηκε στις πρακτικές της κεφαλαιοποίηση του κόστους, καθώς εκτείνονταν και στον τρόπο με τον οποίο η εταιρεία λογιστικοποιούσε τις εξαγορές της. Η μέθοδοι της λογιστικής απεικόνισης των πολλαπλών εξαγορών που διενήργησε της επέτρεψαν να αυξήσει τεχνητά και με τεράστιους ρυθμούς τα κέρδη της. Οι ερευνητές άρχισαν να εξετάζουν πολύ πιο προσεκτικά τη λογιστική πρακτική της WorldCom μόλις αποκαλύφθηκε η απάτη με την κεφαλαιοποίηση του κόστους. Δεν χρειάστηκε πολύς χρόνος για να αποκαλυφθούν οι επιθετικές πρακτικές της επιχείρησης που σχετίζονταν με την λογιστική των εξαγορών της. Όταν αποκτιούνταν μια άλλη επιχείρηση, δημιουργούνταν ένα αποθεματικό ή μια υποχρέωση για την απορρόφηση των αναμενόμενων δαπανών που σχετίζονταν με την συναλλαγή. Αυτά τα κόστη συνήθως συνεπάγονται δαπάνες που αναμένεται να καταβληθούν για την ενοποίηση, την ενδεχόμενη λήξη μισθώσεων και μειώσεις του προσωπικού. Όταν οι πληρωμές πραγματοποιούνταν σε μελλοντικές περιόδους για την κάλυψη αυτών των εξόδων, οι πληρωμές καταλογίζονται στα αποθεματικά που είχαν δημιουργηθεί προηγουμένως. Εκτός από αυτά τα αποθεματικά, η WorldCom δημιούργησε επίσης αποθεματικά για στοιχεία όπως οι εισπρακτέες απαιτήσεις και το εκτιμώμενο μελλοντικό κόστος των διαφορών. Το σχέδιο ήταν να χρεωθούν αυτά τα αποθεματικά όταν θα είχαν αφαιρεθεί οι εισπρακτέες απαιτήσεις ή θα είχαν

⁴⁴ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

γίνει πληρωμές που αφορούσαν δικαστικές διαφορές⁴⁵. Αν και στη θεωρία τα αποθεματικά της WorldCom χρησιμοποιήθηκαν σωστά, στην πράξη παρείχαν ένα μέσο για την αύξηση των κερδών. Η εταιρεία υπερεκτίμησε τα αποθεματικά της, τα οποία θα μπορούσαν στη συνέχεια να αντιστραφούν, ανάλογα με τις ανάγκες, παρέχοντας μια ώθηση στα κέρδη.

Ένα άλλο στοιχείο που αφορούσε τις εξαγορές της WorldCom και χρησιμοποιήθηκε εκτενώς για την ενίσχυση των περιουσιακών στοιχείων, των ιδίων κεφαλαίων και των κερδών ήταν η υπερεκτίμηση της υπεραξίας. Την εποχή εκείνη και βάσει της τρέχουσας νομοθεσίας, η απόσβεση της υπεραξίας μπορούσε να επεκταθεί για περιόδους που κυμαίνονταν έως και 40 έτη. Εντούτοις, η εταιρεία είχε την υποχρέωση να καταγράψει τις τυχόν επιβαρύνσεις όταν τα αποδεικτικά στοιχεία υποδείκνυαν ότι η υπεραξία είχε απομειωμένη αξία. Οι έρευνες που ακολούθησαν για την ανακάλυψη των παρατυπιών της WorldCom διαπίστωσαν ότι η εταιρεία δεν κατέγραψε ορθώς την υπεραξία των περιουσιακών της στοιχείων που ήταν σαφώς χαμηλότερη από αυτήν που αναφέρονταν στις δημοσιευμένες καταστάσεις οικονομικής θέσης.

Σχεδόν 51 δισεκατομμύρια δολάρια από τα περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας ήταν δηλωμένα ως υπεραξία και άλλα άυλα περιουσιακά στοιχεία, ενώ τα μετρητά της ανέρχονταν σε λιγότερο από 1,5 δισεκατομμύρια δολάρια. Αυτό υποδεικνύει τον αντίκτυπο της λογιστικής που εφαρμόστηκε αναφορικά με την αποτύπωση των εξαγορών της εταιρείας και προκάλεσε τεράστια σύγχυση ως προς την διαπίστωση του βαθμού στον οποία αυτή η υπεραξία αντιπροσώπευε πραγματικά περιουσιακά στοιχεία ή απλώς υπερβάλλουσες δηλωθείσες αξίας για τις εξαγορασθείσες εταιρείες⁴⁶.

Ο ρόλος της Ελεγκτικής Εταιρείας Arthur Andersen

Τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η ανεξάρτητη ελεγκτική εταιρεία Arthur Andersen αντιλαμβάνονταν τον αυξημένο κίνδυνο που συνδέονταν με τον έλεγχο της WorldCom, ήταν αδιάσειστα. Συγκεκριμένα, αν και βάσει των εργαλείων με τα οποία αξιολόγησε τους κινδύνους που σχετίζονταν με την επιχειρηματική αποτυχία, την απάτη και τα λογιστικά και οικονομικά

⁴⁵ Jones, M., J. (2011). *Creative Accounting, Fraud and International Scandals*. Published by John Wiley & Sons Ltd.

⁴⁶ Giroux, G. (2008). What Went Wrong?: *Accounting Fraud and Lessons from the Recent Scandals*. Social Research: An International Quarterly, 71 (4), pp: 1205-1238

σφάλματα, η WorldCom κατατάσσονταν ως πελάτης υψηλού κινδύνου, η Andersen παρέκαμψε αυτό το αποτέλεσμα και κατέγραψε την WorldCom ως ένα πελάτη μέγιστου κινδύνου. Σύμφωνα με τα σχετικά έγγραφα της Andersen που ήρθαν στο φως της δημοσιότητας, αποκαλύφθηκε ότι η συλλογιστική πίσω από αυτή την αύξηση του κινδύνου ήταν η μεταβλητότητα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, τα μελλοντικά σχέδια συγχώνευσης και εξαγοράς της εταιρείας και η εξάρτηση της εταιρείας από μια υψηλή τιμή των μετοχών για τη χρηματοδότηση αυτών των εξαγορών. Κάτι τέτοιο ωστόσο δεν αποκαλύφθηκε νωρίτερα στην επιτροπή ελέγχου, όπως και όφειλε να πράξει η ελεγκτική εταιρία⁴⁷. Αντιθέτως, η Andersen ισχυρίζονταν ότι δεν είχε καταφέρει να ανακαλύψει καμία ύποπτη πρακτική της WorldCom που να συνδέεται με πράξεις εφαρμογής επιθετικής λογιστικής πολιτικής ή απάτης.

Η Arthur Andersen ήταν ο ανεξάρτητος ελεγκτής της WorldCom από το 1990 μέχρι και τον Απρίλιο του 2002. Σε μια παρουσίαση στην επιτροπή ελέγχου στις 20 Μαΐου 1999, η Andersen δήλωσε ότι θεωρούσε τη σχέση της με την WorldCom ως μια «μακροπρόθεσμη συνεργασία», μέσω της οποίας η Andersen βοηθούσε την WorldCom να βελτιώσει τις επιχειρηματικές δραστηριότητές της και την ανάπτυξή της στο μέλλον. Στην πρότασή ελέγχου του έτους 2000, η Andersen δήλωσε στην ελεγκτική επιτροπή ότι θεωρούσε τον εαυτό της ως ένα «αφοσιωμένο μέλος της ομάδας της WorldCom» και ότι η WorldCom ήταν ένας από τους κορυφαίους πελάτες της και η «κορώνα» των επιχειρηματικών (ελεγκτικών) της δραστηριοτήτων.

Βάσει του πελατολογίου της και των όσων χρέωνε για την παροχή των ελεγκτικών της υπηρεσιών η Arthur Andersen, η WorldCom ήταν ένας από τους 20 κορυφαίους πελάτες της το 2000 και ήταν μάλιστα ο μεγαλύτερος πελάτης του γραφείου της στο Jackson του Mississippi. Από το 1999 έως το 2001 η WorldCom κατέβαλε στην Andersen αμοιβές ύψους 7,8 εκατομμυρίων δολαρίων για τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεών της, 6.6 εκατομμύρια δολάρια για άλλους ελέγχους που απαιτούνται από το νόμο σε άλλες χώρες και περίπου 50 εκατομμύρια δολάρια για παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών, υποστήριξης για εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις και παροχής καθοδήγησης για φορολογικά ζητήματα⁴⁸.

⁴⁷ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

⁴⁸ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

Όσον αφορά τη συνεργασία της WorldCom με την Andersen, η πρώτη φέρεται ότι περιόριζε σημαντικά την πρόσβαση της ελεγκτικής εταιρίας σε πληροφορίες, ενώ πολλά από τα αιτήματά της για λεπτομερείς αναλύσεις και συναντήσεις προκειμένου να μιλήσουν με ορισμένους υπαλλήλους δεν εισακούστηκαν. Επί της ουσίας, η WorldCom αρνήθηκε την πρόσβαση της Andersen στο σύστημα μηχανογράφησης της και συνεπώς η ελεγκτική εταιρία έπρεπε να βασίζεται σε ελλιπή αποδεικτικά στοιχεία που της δίδονταν σε έντυπη μάλιστα μορφή. Επιπροσθέτως, η ανώτατη διοίκηση της WorldCom φέρεται να επιδοκίμασε έντονα κατά το παρελθόν, μέλη του προσωπικού της που αποκάλυψαν μη εξουσιοδοτημένες πληροφορίες στην Andersen. Η πάγια τακτική της ανώτατης διοίκησης της εταιρίας ήταν η καθολική απαγόρευση της οποιας συζήτησης με το προσωπικό της Andersen, εάν πρώτα δεν το ενέκριναν τα εγκεκριμένα στελέχη της WorldCom. Αυτό ίσχυε για οτιδήποτε μπορεί να συνεπάγεται κάποια αλλαγή στα λογιστικά βιβλία της εταιρίας, στις χρεώσεις της ή σε οτιδήποτε άλλο κρίνονταν σημαντικό.

Επιπλέον, η συνεργασία της Andersen με την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου της WorldCom ήταν, το λιγότερο, ελλιπής, γεγονός που αποδεικνύεται από την ανακρίβεια των δηλώσεων περί της αρτιότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου της WorldCom. Κι εδώ όμως η αντίδραση της ελεγκτικής εταιρίας ήταν, τουλάχιστον, ελλιπής, δεδομένου ότι ενώ παρουσιάζονταν απτά θέματα διαφύλαξης της ανεξαρτησίας της και της ορθής και επαγγελματικής διενέργειας του ελεγκτικού της έργου, εντούτοις όχι μόνο δεν αρνήθηκε την συνεργασία της με την WorldCom, αλλά αντιθέτως εκθείαζε τις μεταξύ τους επιχειρηματικές σχέσεις.

Η Andersen διενήργησε, ειδικά τα τελευταία χρόνια της συνεργασίας της με την WorldCom, μόνο ένα περιορισμένο αριθμό λεπτομερών ουσιαστικών δοκιμών επί στοιχείων της εταιρίας. Η προσέγγιση ελέγχου της Andersen στηρίχθηκε, σε μεγάλο βαθμό, στις αναλυτικές διαδικασίες χωρίς να ληφθεί πλήρως υπόψη η πιθανότητα ότι η διοίκηση ενδέχεται να χειραγωγεί τα αποτελέσματα για να εξαλείψει σημαντικές διακυμάνσεις των οικονομικών καταστάσεων. Επιπλέον, η Andersen έδωσε στην ομάδα ανώτερων διευθυντικών στελεχών της WorldCom κατάλογο των διαδικασιών ελέγχου που ανέμενε να εκτελεί στους τομείς των εσόδων, των λειτουργικών εξόδων, των εισπρακτέων λογαριασμών, των κεφαλαιουχικών δαπανών και της ακεραιότητας των δεδομένων. Επιπλέον, ο έλεγχος των κεφαλαιουχικών δαπανών, των λειτουργικών εξόδων και των εσόδων που διενήργησε η Andersen, δεν άλλαξε ουσιωδώς από το 1999 έως και το 2001, γεγονός που ενισχύει ακόμα περισσότερο τις κατηγορίες περί της

μεροληψίας της ελεγκτικής εταιρίας και της μη επαγγελματικής διενέργειας των προβλεπόμενων ελεγκτικών διαδικασιών που έπρεπε να εκτελέσει ως όφειλε.

Επίλογος

Στις 25 Ιουνίου 2002, η WorldCom ανακοίνωσε ότι θα επαναδιατυπώσει τις οικονομικές της καταστάσεις για το 2001 και το πρώτο τρίμηνο του 2002. Στις 21 Ιουλίου 2002, η εταιρία ανακοίνωσε ότι είχε υποβάλλει την πτώχευσή της στις αρμόδιες αρχές. Αρκετά στελέχη κρίθηκαν ένοχα για κατηγορίες περί απάτης και καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης, συμπεριλαμβανομένου του επικεφαλής της χρηματοοικονομικής λειτουργίας της εταιρίας, Scott Sullivan, εις βάρος του οποίου ασκήθηκε πενταετής ποινή φυλάκισης⁴⁹.

Η ανεξάρτητη ελεγκτική εταιρία Arthur Andersen, εις βάρος της οποία εκκρεμούσαν ήδη βαρύτατες κατηγορίες από την, τότε, πρόσφατη ιστορία πτώχευσης της Enron, βρέθηκε για άλλη μια φορά στο επίκεντρο της καυστικής κριτικής του κοινού αλλά και των αρμόδιων ρυθμιστικών και δικαστικών φορέων. Υπό το βάρος των τεράστιων αυτών σκανδάλων, αναγκάστηκε να παύσει οριστικά την λειτουργία της, και αποτέλεσε το παράδειγμα προς αποφυγήν, όσον αφορά την καταστρατήγηση των περισσοτέρων – αν όχι όλων – αρχών που διέπουν την επαγγελματική διενέργεια του ελεγκτικού επαγγέλματος.

4.4 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Σε αμφότερες τις περιπτώσεις που εξετάστηκαν στο παρόν κεφάλαιο, η ανεξάρτητη ελεγκτική εταιρία, Arthur Andersen, βρέθηκε στο επίκεντρο δριμύτατων κατηγοριών αναφορικά με την ορθή και επαγγελματική άσκηση των καθηκόντων της. Είναι εμφανές – και πλέον ιστορικά αποδεδειγμένο – ότι οι επαγγελματικές πρακτικές της Andersen ήταν ένα κράμα πολλαπλών παραγόντων. Η θέση της στην παγκόσμια σκακιέρα των μεγαλύτερων ελεγκτικών εταιριών, της έδινε σαφέστατα την απαιτούμενη ώθηση και τον εγωισμό που χρειάζονταν προκειμένου να καταστρατηγήσει τις βασικότερες θεμελιώδεις αρχές του ελεγκτικού επαγγέλματος. Η ανάγκη και

⁴⁹ Thibodeau, J. C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

η επιθυμία της να διατηρήσει ένα επιφανές πελατολόγιο την ώθησαν στο να παραβλέψει ορισμένες σημαντικές πρακτικές λογιστικής χειραγώγησης των στοιχείων των ελεγχόμενων από αυτήν εταιριών. Τέτοιες πρακτικές αφορούσαν και τις λογιστικές εκτιμήσεις των περιουσιακών στοιχείων των δύο εταιριών που εξετάστηκαν στο κεφάλαιο αυτό. Εάν οι ελεγκτές της Arthur Andersen είχαν υπακούσει στην κείμενη νομοθεσία και είχαν εφαρμόσει κατά γράμμα τα ισχύοντα πρότυπα ελέγχου, τότε ενδεχομένως να είχαν αποτραπεί τα χειρότερα και η παγκόσμια κοινότητα να μην είχε γίνει μάρτυρας των πολλαπλών οικονομικών σκανδάλων που απασχόλησαν την κοινή γνώμη στις αρχές του 2000.

Κατά συνέπεια, γίνεται εμφανής η τεράστια σημασία της διενέργειας του ορθού και αποτελεσματικού εξωτερικού ελέγχου προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι δημοσιευμένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις των εταιριών δεν εμπεριέχουν ουσιώδη σφάλματα και ανακρίβειες. Παρόλα αυτά, η πράξη έχει αποδείξει, ότι πλήθος άλλων παραγόντων – κυρίως οικονομικής φύσεως – επηρεάζουν και στρεβλώνουν το έργο των εξωτερικών ελεγκτών, οδηγώντας τους στην ενεργό συμμετοχή τους σε εταιρικά σκάνδαλα που στιγματίζουν όχι μόνο τους ίδιους, αλλά και το επάγγελμα στο σύνολό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

5.1 Συμπεράσματα της Εργασίας

Η πραγματοποίηση εκτιμήσεων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της σύνταξης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Οι διοικήσεις των επιχειρήσεων προβαίνουν σε εκτιμήσεις σχετικά με πολλά από τα περιουσιακά στοιχεία και ορισμένες από τις υποχρεώσεις, προκειμένου να τα αποτυπώσουν με αξιόπιστο τρόπο στις δημοσιευμένες οικονομικές τους καταστάσεις. Αυτές οι εκτιμήσεις περιλαμβάνουν θέματα όπως, η αναμενόμενη διάρκεια ζωής των ενσώματων παγίων, η εκτίμηση των κατάλληλων αποζημιώσεων για απαιτήσεις καθώς και ορισμένες πιο δύσκολες υποθέσεις, όπως η αποτίμηση των συνταξιοδοτικών υποχρεώσεων μιας νεοσυσταθείσας θυγατρικής. Οι εκτιμήσεις μοιράζονται ένα χαρακτηριστικό πάνω από όλα τα άλλα - πρόκειται για μια προσπάθεια να εξεταστεί το μέλλον και συνεπώς υπόκεινται σε υψηλό βαθμό αβεβαιότητας και εγγενούς κινδύνου σφαλμάτων.

Είναι λογικά αδύνατο για τον οποιονδήποτε να συμφωνήσει ότι μια εκτίμηση για το μέλλον είναι βέβαιο ότι θα είναι σωστή. Ωστόσο, είναι πολύ πιο εύκολο να προσδιοριστεί πότε είναι πιθανό ότι μια εκτίμηση είναι λάθος, μέσα από την συλλογή ισχυρών ελεγκτικών τεκμηρίων και στοιχείων. Ο ρόλος του εξωτερικού ελεγκτή άλλωστε, έγκειται στην παροχή της γνώμης του ως προς το αν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις μιας ελεγχόμενης οντότητας είναι απαλλαγμένες ή όχι από ουσιώδη σφάλματα και ανακρίβειες. Το ΔΠΕ 540 αναφέρει ότι ο στόχος του ελεγκτή είναι να συγκεντρώσει επαρκείς και κατάλληλες αποδείξεις σχετικά με το εάν: α) Οι λογιστικές εκτιμήσεις είναι λογικές και β) Οι σχετικές γνωστοποιήσεις στις οικονομικές καταστάσεις είναι επαρκείς. Ένα κρίσιμο πρώτο βήμα για τον ελεγκτή κατά τον προγραμματισμό των εργασιών που απαιτούνται για τις εκτιμήσεις είναι η κατανόηση της ελεγχόμενης οντότητας και ο εντοπισμός του πού υπάρχουν τα μεγαλύτερα περιθώρια τυχαίας ή εσκεμμένης μεροληψίας κατά την διενέργεια

των υπό εξέταση εκτιμήσεων. Η αξιολόγηση αυτή περιλαμβάνει μια επίσημη και τεκμηριωμένη αξιολόγηση των εξής:

- Πώς η ελεγχόμενη οντότητα εντοπίζει τα στοιχεία που υπόκεινται σε εκτιμήσεις και πόσο ικανοποιητικές είναι οι διαδικασίες αυτές.
- Πώς η ελεγχόμενη οντότητα εντοπίζει και αξιολογεί την αβεβαιότητα των εκτιμήσεων. Η αβεβαιότητα της εκτίμησης είναι η ευαισθησία μιας λογιστικής εκτίμησης και των σχετικών γνωστοποιήσεων σε μια εγγενή έλλειψη ακρίβειας στη μέτρησή της. Όσο μεγαλύτερη είναι η αβεβαιότητα των εκτιμήσεων, τόσο περισσότερο θα χρειαστεί η επιχείρηση να διερευνήσει την επίδραση των διαφορετικών μοντέλων και παραδοχών για να προβεί σε μια κατάλληλη εκτίμηση. Εάν η αβεβαιότητα της εκτίμησης είναι χαμηλότερη, θα απαιτηθεί από την εταιρία λιγότερη εργασία για τον προσδιορισμό της εκτίμησης και πρέπει επίσης να ληφθούν λιγότερα αποδεικτικά στοιχεία από τον ελεγκτή.
- Πώς η ελεγχόμενη οντότητα έχει εντοπίσει νέα στοιχεία που υπόκεινται σε εκτιμήσεις και τυχόν υπάρχοντα στοιχεία που υπόκεινται σε εκτίμηση, καθώς και την εξέταση πιο αξιόπιστων μεθόδων για την κατάρτιση των εκτιμήσεών της.
- Τα δεδομένα που χρησιμοποιεί η επιχείρηση και στα οποία βασίζονται οι εκτιμήσεις της, μαζί με το πόσο σχετικά και αξιόπιστα είναι τα δεδομένα αυτά.

Όσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα ουσιαστικότητας ενός στοιχείου και όσο μεγαλύτερη είναι η αβεβαιότητα της εκτίμησης του, τόσο περισσότερες θα πρέπει να είναι οι αποδείξεις που θα οδηγήσουν στο ελεγκτικό πόρισμα. Τα βασικά αποδεικτικά στοιχεία είναι πιθανόν να προκύπτουν ως εξής:

- ✓ Ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει και να τεκμηριώσει τη δική του ανεξάρτητη εκτίμηση της αβεβαιότητας εκτίμησης για κάθε ουσιώδες στοιχείο, υποκειμενικά αποτιμώμενο στις οικονομικές καταστάσεις.
- ✓ Μέσω της αξιολόγησης της καταλληλότητας των ελέγχων για τον καθορισμό των εκτιμήσεων και κατά πόσον οι έλεγχοι έχουν λειτουργήσει όπως έχει καθοριστεί.
- ✓ Μέσω του ελέγχου των λογιστικών πολιτικών που εφαρμόζει η διοίκηση για να διασφαλιστεί ότι συμμορφώνονται με τους κατάλληλους λογιστικούς κανόνες και τα ισχύοντα πρότυπα.

- ✓ Μέσω της σύγκρισης της ιστορικής ακρίβειας των εκτιμήσεων της διοίκησης, με τα πραγματικά αποτελέσματα. Όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά μεταξύ των εκτιμήσεων και των τελικών αποτελεσμάτων, τόσο μεγαλύτερος είναι και ο κίνδυνος σφάλματος.
- ✓ Μέσω της επαλήθευσης οποιωνδήποτε υποκειμένων δεδομένων χρησιμοποιεί η διοίκηση.
- ✓ Ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει για τα σημάδια της μεροληψίας της διοίκησης. Η ύπαρξη προκατάληψης από τη διοίκηση δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η διοίκηση δεν είναι σε θέση να παράγει μια ουδέτερη εκτίμηση, αλλά οι πιθανότητες μιας εκτίμησης που δεν είναι ουδέτερη θα αυξηθούν.
- ✓ Μια αλλαγή στη μέθοδο εκτίμησης από τη διοίκηση πρέπει να αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό. Η αλλαγή της μεθοδολογίας που χρησιμοποιήθηκε για την εκτίμηση έχει τις ίδιες συνέπειες στις οικονομικές καταστάσεις με την αλλαγή μιας λογιστικής πολιτικής, οπότε ο ελεγκτής θα πρέπει να απαιτήσει αποδεικτικά στοιχεία ότι μια αλλαγή στη μεθοδολογία είναι απαραίτητη για την παραγωγή πιο αξιόπιστων εκτιμήσεων.
- ✓ Μέσω της απαίτησης ειδικού εμπειρογνώμονα για την συλλογή των απαραίτητων ελεγκτικών τεκμηρίων.
- ✓ Μέσω της λήψης γραπτών απαντήσεων της διοίκησης για να επιβεβαιωθεί η κατανόηση των προθέσεων της. Επισημαίνεται ότι οι απαντήσεις της διοίκησης από μόνες τους δεν παρέχουν επαρκείς και κατάλληλες αποδείξεις.

Μέσα από την επισκόπηση των μελετών περιπτώσεων των δύο εταιρικών σκανδάλων, αυτών της Waste Management και της WorldCom διαπιστώσαμε ότι ο ανεπαρκής εξωτερικός έλεγχος των λογιστικών εκτιμήσεων μπορεί να οδηγήσει σε ολέθρια αποτελέσματα. Τα προσωπικά κίνητρα των εξωτερικών ελεγκτών (κατά κύριο λόγο τα οικονομικά), μπορούν να στρεβλώσουν την επαγγελματική διενέργεια του ελέγχου και να προκαλέσουν συσσωρευμένα προβλήματα και αγκυλώσεις. Το παράδειγμα της, πάλαι ποτέ μεγάλης, ελεγκτικής εταιρίας Arthur Andersen αποδεικνύει με τον πιο περίτρανο τρόπο το ότι η απειλή της ελεγκτικής ανεξαρτησίας, η μεροληψία των ελεγκτών και η καταστρατήγηση κάθε βασικής επαγγελματικής αρχής άσκησης του λειτουργήματος του εξωτερικού ελέγχου, μπορούν να στοιχειοθετήσουν το σκηνικό πολύκροτων οικονομικών σκανδάλων, στο επίκεντρο των οποίων βρίσκεται η ανεπάρκεια ή η ουσιώδης έλλειψη των προβλεπόμενων πρακτικών άσκησης του επαγγέλματος.

Αμφότερα τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην εισαγωγή της εργασίας επετεύχθησαν. Σύμφωνα με τα όσα επισκοπήθηκαν στις μελέτες περιπτώσεων, η κατά συρροή διενέργεια των εσφαλμένων λογιστικών εκτιμήσεων, σε συνδυασμό με την έλλειψη ουσιαστικού εξωτερικού ελέγχου, μπορεί όντως να οδηγήσει σε τεράστια και δυσεπίλυτα προβλήματα. Όσον αφορά την μη επαγγελματική συμπεριφορά από πλευράς της ανεξάρτητης εξωτερικής ελεγκτικής εταιρίας, συντίθεται από ένα κράμα παραγόντων όπως: α) απόκτηση επιπρόσθετων οικονομικών συμφερόντων, β) διατήρηση ισχυρού και επιφανούς πελατολογίου, γ) ενίσχυση της θέσης της έναντι των ανταγωνιστικών ελεγκτικών εταιριών και δ) προσωπική έπαρση, υπό την έννοια της εκμετάλλευσης του βεληνεκούς, της αναγνωρισιμότητας και των προσωπικών της διασυνδέσεων.

5.2 Περιορισμοί της Εργασίας

Το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίστηκε κατά την συγγραφή της παρούσας εργασίας, ήταν η έλλειψη πολύτιμου προσωπικού χρόνου για την διενέργεια της αρχικά σχεδιασμένης εμπειρικής διερεύνησης αναφορικά με την διασύνδεση του εξωτερικού ελέγχου της εύλογης αξίας και του ύψους της ελεγκτικής αμοιβής. Ο αρχικός σχεδιασμός περιλάμβανε την εφαρμογή του υπολογιστικού μοντέλου που παρουσιάστηκε στην εργασία των Alexeyeva and Likosova (2016). Αν και η διαδικασία συλλογής των απαραίτητων στοιχείων που σχετίζονταν με την εφαρμογή του μοντέλου βρισκόταν σε εξέλιξη, εντούτοις, ο περιορισμένος χρόνος εκπόνησης της εργασίας εμπόδισε την ολοκλήρωση της αρχικής μου σκέψης.

5.3 Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα

Ορμώμενος από την ανωτέρω επεξήγηση, προτείνω την διενέργεια της εμπειρικής διερεύνησης της συσχέτισης του εξωτερικού ελέγχου της εύλογης αξίας και του ύψους της ελεγκτικής αμοιβής, όσον αφορά τον έλεγχο των δημοσιευμένων οικονομικών καταστάσεων των τεσσάρων συστημικών χρηματοπιστωτικών ελληνικών ιδρυμάτων, μέσω της εφαρμογής του υπολογιστικού μοντέλου που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία των Alexeyeva and Likosova (2016) (το μοντέλο τους ήταν επί της ουσίας μια παραλλαγή του μοντέλου των Fields et al., 2004).

Οι εκτεταμένες μελέτες περιπτώσεων του ρόλου των ελεγκτικών εταιριών στα σημαντικότερα εταιρικά οικονομικά σκάνδαλα, θα μπορούσε να αποτελέσει ένα επίσης ενδιαφέρον θέμα για περαιτέρω έρευνα. Η διερεύνηση των λόγων που απειλούν την ελεγκτική ανεξαρτησία και επηρεάζουν ουσιωδώς την μεροληψία των εξωτερικών ελεγκτών θα μπορούσε να λειτουργήσει συμπληρωματικά, ως ένα επιπρόσθετο στοιχείο αιτιολόγησης του ρόλου των ελεγκτικών εταιριών στα μεγάλα σκάνδαλα που απασχόλησαν την παγκόσμια κοινή γνώμη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Λουμιώτης, Β., Ι. και Τζίφας, Β., Ν. (2012). *Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ)*. Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα
- Μαρκάκης, Κ. (2013). *Πρακτικός Οδηγός για τον Έλεγχο των Λογιστικών Εκτιμήσεων της Διοίκησης*. Διαθέσιμο στο: <http://www.accountancygreece.gr>
- Νεγκάκης Ι. Χ. και Ταχυνάκης Δ. Π. (2013). *Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου, Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου*. Εκδόσεις ΔΙΠΛΟΓΡΑΦΙΑ, Αθήνα 2013

Ξένη Βιβλιογραφία

- Alexeyeva I. and Likosova M. M. (2016). *The impact of fair value measurement on Audit Fees: Evidence from Financial Institutions in 24 European Countries*. International Journal of Auditing, Vol. 20, pp: 255-266
- Beasley M., Buckless F., Glover S and Prawitt D. (2010). *Auditing Cases*. 3rd Edition, Prentice Hall, UK
- Bell, T. B. and Griffin, J. B. (2012). *Commentary on auditing high-uncertainty fair value estimates*. Auditing: A Journal of Practice & Theory, 31 (1), pp: 147–155
- Benston, G. (2008). *The shortcomings of fair-value accounting described in SFAS 157*. Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 27, pp: 101–14
- Bratten, B., Gaynor, L. M., McDaniel, L., Montague, N. R., and Sierra, G. E. (2013). *The audit of fair values and other estimates: The effects of underlying environmental, task, and auditor specific factors*. Auditing: A Journal of Theory & Practice 32 (Suppl. 1), pp: 7–44
- Broome, C. (2014). *Waste Management Case Study, Examination of Fraud*. Southern New Hampshire University
- Carmichael, D. (2004). *The PCAOB and the social responsibility of the independent auditor*. Accounting Horizons, 18 (2), pp: 127–33

- Carpentier, C., Lavelle, R., Laurent, B. and Suret, J. (2008). *Does fair value measurement provide satisfactory evidence for audit? The case of high tech valuation*. Paper. 1-24. Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1269743>
- Christensen, B. E., Glover, S. M., and Wood, D. A. (2012). *Extreme estimation uncertainty in fair value estimates: Implications for audit assurance*. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 31 (1), pp: 127–146
- Church, B. K. and Shefchik, L. B. (2012). *PCAOB inspections and large accounting firms*. *Accounting Horizons*, 26 (1), pp: 43–63
- Collins, S. (2011). *Interpretation and Application of International Standards on Auditing*. Published by John Wiley and Sons Ltd.
- Ettredge, M. L., Xu, Y. and Yi, H. S. (2014). *Fair value measurements and audit fees: evidence from the banking industry*. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 33 (3), pp: 33–58
- Fields, L. P., Fraser, D. R. and Wilkins, M. S. (2004). *An investigation of the pricing of audit services for financial institutions*. *Journal of Accounting and Public Policy*, 23 (1), pp: 53–77
- Giroux, G. (2008). *What Went Wrong?: Accounting Fraud and Lessons from the Recent Scandals*. *Social Research: An International Quarterly*, 71 (4), pp: 1205-1238
- Goncharov, I., Riedl, E. and Sellhorn, T. (2014). *Fair value and audit fees*. *Review of Accounting Studies*, 19 (1), pp: 210–41
- Griffin J. B. (2014). *The Effects of Uncertainty and Disclosure on Auditors' Fair Value Materiality Decisions*. *Journal of Accounting Research*, 52 (5), pp: 1165-1193
- Griffith, E. E., Hammersley, J. S. and Kadous, K. (2015). *Audits of complex estimates as verification of management numbers: how institutional pressures shape practice*. *Contemporary Accounting Research*, 32 (3), pp: 833-863
- Hay, D. C., Knechel, W. R. and Wong, N. (2006). *Audit fees: A meta-analysis of the effect of supply and demand attributes*. *Contemporary Accounting Research*, 23, pp: 141–191
- Hermanson S. D., Kerler W. A. and Rojas J. D. (2017). *An analysis of auditors' perceptions related to fair value estimates*. *The Journal of Corporate Accounting and Finance*, 28 (3), pp: 18-37
- Humphrey, C., Loft, A. and Woods, M. (2009). *The global audit profession and the international financial architecture: understanding regulatory relationships at a time of financial crisis*. *Accounting, Organizations and Society*, Vol. 34, pp: 810–25

- Jones, M., J. (2011). *Creative Accounting, Fraud and International Scandals*. Published by John Wiley & Sons Ltd.
- Martin, R. D., Rich, J. S. and Wilks, T. J. (2006). *Auditing fair value measurements: A synthesis of relevant research*. Accounting Horizons, 20 (3), pp: 287–303
- Mintz, S. (2013). *An analysis of fraud at Waste Management and Andersen’s professional responsibilities*. Professional Responsibility and Ethics in Accounting, Vol. 17, pp: 203-224
- Simunic, D. A. (1980). *The pricing of audit services: theory and evidence*. Journal of Accounting Research, 18 (1), pp: 161–90
- Stein, M., Simunic, D. and O’Keefe, T. (1994). *Industry differences in the production of audit services*. Auditing: A Journal of Practice and Theory 13 (Supplement), pp: 129–142
- Thibodeau, J, C. and Freier, D. (2007). *Auditing After Sarbanes Oxley, Illustrative Cases*. Second Edition, Published by McGraw-Hill/Irwin

Ηλεκτρονικές Πηγές

- <https://www.ifrs.org>
- <https://www.aicpa.org>